กระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านการแสดงกลองไชยมงคล
กรณีศึกษา : พ่อครูมานพ ยาระณะ

วิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
กระทรวงวัฒนธรรม

๒๕๕๑

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง กระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านการแสดงพื้นบ้าน (กลองไชยมงคล) กรณีศึกษาพ่อครูมานพ ยาระณะ ฉบับนี้ ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณอธิการบดี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ และคณะกรรมการพิจารณาทุกท่าน ที่ได้กรุณาสนับสนุนงบประมาณรายจ่ายอื่น ตามโครงการวิจัยศิลปวัฒนธรรม จำนวน ๑๐๐,๐๐๐ .- บาท (หนึ่งแสนบาทถ้วน) เพื่อใช้ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงสำหรับ พ่อครูมานพ ยาระณะ ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (ช่างฟ้อน) ปี๒๕๔๘ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ให้คำปรึกษา แนะนำ ควบคุมการแสดงกระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านการแสดงกลองไชยมงคล และสอบทานการบันทึกท่วงท่าและท่วงทำนองอย่างใกล้ชิดโดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย แม้บางครั้งจะเจ็บป่วย และหลายครั้งต้องกระทำในวันหยุดราชการ

ขอกราบนมัสการขอบคุณ พระครูอดุลสีลกิตติ์ เจ้าอาวาสวัดธาตุคำ ที่ได้เมตตาอรรถาธิบายความจากเอกสาร(ปั๊บสา)ของวัดต่างๆ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัยครั้งนี้ ขอกราบนมัสการพระครูสุวัฒนวรคุณ เจ้าอาวาสวัดสันป่าข่อย พระอธิการไชยวิทย์ ธัมมรโต วัดท่าทุ่ม ที่ได้เมตตาให้ข้อมูลและให้ใช้สถานที่ในการบันทึกพิธีการรับเข้าเป็นศิษย์ และขอขอบคุณผู้ให้การสัมภาษณ์ ผู้แสดงท่วงท่าและแสดงการตีกลองไชยมงคลเพื่อการบันทึกข้อมูลทุกท่าน ที่มีส่วนทำให้งานวิจัยครั้งสำเร็จลุล่วงด้วยดี

คณะผู้วิจัยขอนมัสการขอบคุณ และขอบคุณทุกท่านอีกครั้งเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

นายดิษฐ์ โพธิยารมย์
นางจิรากัน รัตนทัศนีย์
นายมงคล เสียงชารี
นายรักเกียรติ ปัญญายศ
นางธัญพร สุภาพันธ์

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง กระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านการแสดงพื้นบ้าน (กลองไชยมงคล) กรณีศึกษาพ่อครูมานพ ยาระณะ ได้จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านการแสดงกลองไชยมงคล ศึกษาแนวคิดและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการแสดงออกทางด้านการแสดงกลองไชยมงคล ศึกษาความคิดรวบยอด และรูปแบบการแสดงกลองไชยมงคลภายใต้พุทธปรัชญาที่ว่าด้วยการฝึกสติ ของพ่อครูมานพ ยาระณะ

ผลการวิจัยพบว่ากลองไชย หรือ กลองไชยมงคล เป็นกลองสำคัญคู่บ้านคู่เมืองของล้านนามาแต่อดีตกาล พบหลักฐานปรากฏในวรรณกรรมล้านนาหลายเรื่อง และเอกสาร(ปั๊บสา)ของวัดต่างๆ

กระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านการแสดงกลองไชยมงคล ของพ่อครูมานพ ยาระณะ ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง(ช่างฟ้อน) ปี๒๕๔๘ ได้ศึกษาเล่าเรียนความรู้ด้านนี้มาจากครูบามหาวรรณ วัดแม่จ้อง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ มี ๓ ขั้นตอนคือ (๑) การรับเข้าเป็นศิษย์ (๒) การฝึกหัดเบื้องต้น การฝึกเข้ามือ การฝึกเข้าไม้ การฝึกเข้ากลอง การอ้อนหน้ากลอง (๓) การนำไปสู่การแสดง ฝึกทำนองชนะศึกหรือขอฝนแสนห่า และ ฝึกทำนองแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์

แนวคิดและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการแสดงออก ทางด้านการแสดงกลองไชยมงคลของพ่อครูมานพ ยาระณะ ได้รับอิทธิพลมาจากบิดาที่เป็นนักดนตรี มารดาที่เป็นช่างฟ้อน และครูบามหาวรรณ วัดแม่จ้อง ที่บิดานำไปฝากตัวเป็นลูกศิษย์ ซึ่งในระยะเวลาต่อมาได้รับการถ่ายทอดความรู้การตีกลองไชยมงคล จากนั้นได้กลับมาอยู่ที่บ้านสันป่าข่อยก็ได้ฝึกเรียนชกมวยกับครูเณร พร้อมกับหาประสบการณ์ตรง โดยการขึ้นชกมวยไทยในนามพันศักดิ์ ลูกชาวเหนือ ต่อมาเรียนเชิงหอก เชิงดาบ จากครูคำ ขุนพรหม และเรียนฟ้อนสาวไหมแมงบ้ง จากครูเผชิญ สุวรรณรังษี ด้วยประสบการณ์อันหลากหลายของกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ที่หล่อหลอมผ่านเข้ามาในชีวิต ในที่สุดได้สะท้อนกลายมาเป็นแนวคิดและเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดการแสดงออก ทางด้านการแสดงกลองไชยมงคลของพ่อครูมานพ ยาระณะ

ในส่วนของความคิดรวบยอด และรูปแบบการแสดงกลองไชยมงคล ภายใต้คาถาธรรมทางพุทธศาสนาด้วยการฝึกสติของพ่อครูมานพ ยาระณะ พบว่า เป็นการแสดงออกเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาเป็นการสร้างจิตให้เป็นกุศลหรือสร้างหนทางดีเพื่อนำไปสู่ความดีโดยใช้คำบริกรรมที่เป็นคาถาธรรมในพุทธศาสนามากำหนดสติสำทับลงไปบนเสียงกลองไชยมงคล แสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่แห่งพลังศรัทธาที่น้อมคารวะบูชาไปยัง พระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ

อันเป็นไตรสรณะที่มีความสมบูรณ์ดีงาม และการใช้บทบริกรรมคาถาธรรมในพระพุทธศาสนามากำหนดสติ เป็นการอนุรักษ์จารีตประเพณีที่ได้รับการถ่ายทอดสืบสานมาจากครูบามหาวรรณ วัดแม่จ้อง ซึ่งพ่อครูมานพ ยาระณะได้นำมาสืบสาน และถ่ายทอดให้ลูกศิษย์อย่างเคร่งครัด โดยเริ่มตั้งแต่การฝึกหัดเบื้องต้น การฝึกเข้ามือ การฝึกเข้าไม้ การฝึกเข้ากลอง มีการบริกรรมคาถาธรรมควบคู่ไปกับการฝึกนับ ซ้าย ขวา หรือนับด้วยตัวเลข และเมื่อนำมาออกแสดงด้วยทำนองแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ ทำนองออกศึก และทำนองชนะศึกหรือขอฝนแสนห่า ซึ่งทำนองทั้งหมดจะต้องบรรเลงเชื่อมโยงติดต่อกันไปอย่างต่อเนื่อง ในแต่ละทำนองขณะตีจะถูกกำหนดสติด้วยคาถาธรรม หรือบางทีอาจกำหนดสติด้วยตัวเลขเข้ามาทำหน้าที่แทนคาถาธรรม

สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

สารบัญ

		หน้า
กิตติกรรมประกาศ		ข
บทคัดย่อภาษาไทย		ค
สารบัญภาพประกอบ		ช
บทที่ 1	ที่มาและความสำคัญของปัญหา	๑
	วัตถุประสงค์ในการศึกษา	๒
	คำนิยามศัพท์	๒
	แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	๓
	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๘
	ผลการวิจัยไปสู่กลุ่มเป้าหมาย	๘
	วิธีวิจัยและการเก็บข้อมูล	๘
	ผลผลิตที่ได้จากการวิจัย	๘
บทที่ 2	กลองไชยมงคล	๑๐
	ที่มากลองไชยมงคล	๑๐
	ความหมายของกลองไชยมงคล	๑๒
	ลักษณะกลองไชยมงคล	๑๓
	ขนาดกลองไชยมงคล	๒๐
บทที่ 3	ประวัติพ่อครูมานพ ยาระณะ	๒๓
	กำเนิด	๒๓
	การศึกษา	๒๔
	การเรียนตีกลองไชยมงคล	๒๖
	ผลงานพ่อครูมานพ ยาระณะ	๓๑
	กลองบูชา	๓๑
	กลองปู่เจ่	๓๓
	กลองมองเชิง	๓๕
	ฟ้อนดาบหรือฟ้อนเจิงดาบ	๓๖

สารบัญ (ต่อ)

		หน้า
	ฟ้อนหอก	๓๘
	ฟ้อนผาง	๔๐
	ฟ้อนเจิง	๔๒
	ฟ้อนฉาบ	๔๔
บทที่ 4	กระบวนการถ่ายทอดความรู้กลองไชยมงคล	๔๖
	ขั้นตอนที่๑ การรับเข้าเป็นศิษย์	๔๖
	ขั้นตอนที่๒ การฝึกหัดเบื้องต้น	๔๗
	ขั้นตอนที่๓ การนำไปสู่การแสดง	๗๘
บทที่ 5	สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ	๘๕
	สรุปผลการวิจัย	๘๕
	อภิปรายผล	๘๗
	ข้อเสนอแนะ	๑๐๒
	บรรณานุกรม	๑๐๓
ภาคผนวก		๑๐๕
	ประวัติตำบลตลาดใหญ่ อำเภอสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่	๑๐๖
	แผนที่ตำบลตลาดใหญ่ อำเภอสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่	๑๐๘
	ประวัติชุมชนวัดสันป่าข่อย	๑๐๙
	แผนที่ชุมชนสันป่าข่อยและชุมชนวัดเกต	๑๑๐
	ประวัติครูผู้สอนพ่อครูมานพ ยาระณะ	๑๑๑
ประวัติผู้วิจัย		๑๑๔

สารบัญภาพประกอบ

ภาพ		หน้า
๑	กลองไชยมงคลวัดเกตการาม	๒๑
๒	กลองไชยมงคลวัดเกตการาม	๒๑
๓	กลองไชยมงคลวัดท่าทุ่ม	๒๑
๔	กลองไชยมงคลวัดท่าทุ่ม	๒๑
๕	กลองไชยมงคลบ้านครูมานพ ยาระณะ	๒๒
๖	พ่อครูมานพ ยาระณะ	๒๓
๗	การตีกลองบูชา	๓๑
๘	การตีกลองปู่เจ่	๓๓
๙	การตีกลองมองเซิง	๓๕
๑๐	การฟ้อนดาบ	๓๖
๑๑	การฟ้อนหอก	๓๘
๑๒	การฟ้อนผาง	๔๐
๑๓	การฟ้อนเจิง	๔๒
๑๔	การฟ้อนฉาบ	๔๔
๑๕	การฝากตัวเป็นศิษย์	๔๖
๑๖	การไหว้ครู	๔๖
๑๗	การนั่ง	๕๑
๑๘	การตีเข่าซ้าย	๕๑
๑๙	การตีเข่าขวา	๕๑
๒๐	วิธีการจับไม้กลองและไม้แจ่ม	๕๕
๒๑	การตีเข้าไม้	๕๕
๒๒	การไหว้ครูกลอง	๖๑
๒๓	การตีเลียขอบกลอง	๖๑
๒๔	การตีกด	๖๑
๒๕	การตีเดินขุมข้าง	๖๒
๒๖	การตีเดินท่ากว่างเหลียวขวา	๖๒
๒๗	การตีเดินท่ากว่างเหลียวซ้าย	๖๒

สารบัญภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพ	หน้า
๒๘ การตีท่ายกเท้าโหยงเหยงซ้าย	๖๓
๒๙ การตีท่ายกเท้าโหยงเหยงขวา	๖๓
๓๐ การตีรัวคู่	๖๓
๓๑ การตีรัวเดี่ยว	๖๔
๓๒ ท่าตบมือหลัง	๖๔
๓๓ ท่าตบมือหน้า	๖๕
๓๔ ท่าตบมือลอดขาขวา	๖๕
๓๕ ท่าตบมือบน	๖๕
๓๖ ท่าหลังมือขวาตบลงบนฝ่ามือซ้าย	๖๖
๓๗ ท่ามือขวาตบอกขวา	๖๖
๓๘ ท่าศอกขวาตีฝ่ามือซ้าย	๖๖
๓๙ ท่าหลังมือขวา ตบบนฝ่ามือซ้าย	๖๗
๔๐ ท่าตบมะผาบคู่	๖๗
๔๑ ท่าขอพรจากแม่ธรณี	๖๗
๔๒ ท่าเขยาะก้ำถอย	๖๘
๔๓ ท่าเขยาะก้ำเข้า	๖๘
๔๔ ท่าสาวไหมแมงบ้ง ด้านขวา	๖๙
๔๕ ท่าฟ้อนยุ่ม ด้านขวา	๖๙
๔๖ ท่าสาวไหมแมงบ้ง ด้านซ้าย	๖๙
๔๗ ท่าฟ้อนยุ่ม ด้านซ้าย	๗๐
๔๘ ท่าสาวไหมแมงบ้ง ด้านขวา	๗๐
๔๙ ท่าฟ้อนยุ่ม เช้า สาย บ่าย ค่ำ	๗๐
๕๐ ท่ากว้างเหลียว ติดกะ โหยงเหยง	๗๑
๕๑ ท่าตบมือหลัง	๗๑
๕๒ ท่าตบมือหน้า	๗๑
๕๓ ท่าตบมือลอดขาซ้าย	๗๒
๕๔ ท่าตบมือบน	๗๒

สารบัญภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพ		หน้า
๕๕	ท่าหลังมือซ้าย ตบลงบนฝ่ามือขวา	๗๒
๕๖	ท่ามือซ้ายตบอกซ้าย	๗๓
๕๗	ท่าศอกซ้ายตีฝ่ามือขวา	๗๓
๕๘	ท่าหลังมือซ้าย ตบบนฝ่ามือขวา	๗๓
๕๙	ท่าตบมะผาบคู่	๗๔
๖๐	ท่าขอพรจากแม่ธรณี มือซ้ายลูบพื้น	๗๔
๖๑	ท่าเขยาะก๋ำถอยกำมือทั้งสองข้างที่อก	๗๔
๖๒	ท่าเขยาะก๋ำเข้า	๗๕
๖๓	ท่าเตรียมจับไม้	๗๕
๖๔	ท่าไหว้	๗๕
๖๕	ท่าจับไม้	๗๖
๖๖	ท่าสางไม้กลอง	๗๖
๖๗	ท่าหางยูงออกบิดบัวบาน	๗๖
๖๘	ท่ากว๋างเหลียว ติดกะ	๗๗
๖๙	ท่านั่งเขยาะก๋ำเข้าหากลอง	๗๗
๗๐	ท่าตีกลอง	๗๗

บทที่ ๑

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ไชยมงคล เป็นชื่อกลองชนิดหนึ่งของล้านนา ที่มีบทบาทอยู่ในวิถีชีวิตและพิธีกรรมมาช้านาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพิธีกรรมอันเกี่ยวเนื่องในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นทั้งแนวปฏิบัติและอุดมการณ์หลักของสังคม ที่ถูกทำให้แพร่กระจายลงไปในทุกภาคส่วนของวัฒนธรรมล้านนา ดังนั้นการกำหนดจังหวะและท่วงทีลีลาในการตีกลองไชยมงคล ที่โบราณจารย์ได้ประดิษฐ์คิดขึ้นจึงมีฐานะเป็นภาพสะท้อนของสังคม ที่แสดงให้เห็นถึงจิตสำนึกทางศาสนาที่สื่อผ่านออกมาทางนาฏกรรมอันนอกเหนือไปจากเรื่องของการสื่อสารและความบันเทิงเริงใจ ตามปกติของสังคม

ภายใต้การเคลื่อนไหวของร่างกาย ที่ได้มีการจัดสรรท่วงท่าให้รู้สึกได้ถึงความงามสง่าแช่มช้อยแต่ก็แฝงไว้ด้วยความประเปรียวว่องไวควบคู่ไปกับการตีกลอง เสียงฆ้องและฉาบที่ได้รับการจัดเรียงจังหวะ ที่ให้สอดคล้องกับท่วงทีลีลาจนกลายเป็นนาฏกรรมพื้นบ้านของล้านนาชนิดนี้ ทั้งหมดได้ถูกสรุปรวมอยู่ที่การควบคุมร่างกายให้สามารถเคลื่อนไหวไปภายใต้ความมีสติ และ/หรือกระบวนการขัดเกลาทางจิต เพื่อให้เข้าสู่ความมีสติด้วยเสียงและการเคลื่อนไหวทางกายทั้งสิ้น การกล่อมเกลาจิตให้เป็นส่วนเดียวกับกายนี้ ถือเป็นศาสตร์ที่พุทธศาสนาให้ความสำคัญในฐานะหนทางแห่งการเข้าถึงความสงบของจิตภายใต้อำนาจแห่งสมาธิ ที่จะเป็นพลังก้าวเข้าไปสู่พุทธิปัญญาในระดับสูงต่อไปได้

สำหรับกระบวนการตีกลองไชยมงคลในสำนักของ พ่อครูมานพ ยาระณะ ได้แสดงให้เห็นถึงจุดเด่นในการสืบต่อและถ่ายทอดความคิดรวบยอด ตามแนวพุทธปรัชญาที่ว่าด้วยการตั้งสติกำหนดกายไว้ได้อย่างชัดเจนตลอดมา ทั้งด้วยกระบวนการแสดงลีลาทางกายและระบบการจดจำจังหวะกลองด้วยการระลึกถึงพระพุทธมนตร์บทต่างๆ กำกับควบคู่ไปในกระบวนการตีกลองอยู่เสมอ ดังนั้นการฝึกหัดตีกลองไชยมงคลหรือการแสดงการตีกลองไชยมงคล จึงเท่ากับเป็นการฝึกสติไปโดยอัตโนมัติ เฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้ปฏิบัติมีสติกำหนดรู้อย่างสม่ำเสมอต่อท่วงท่าและจังหวะกลองอย่างต่อเนื่องไม่ลดละ แม้จะมีความชำนาญแล้วก็ยังพิจารณาภายในกายนี้อยู่เสมอก็จะส่งผลเป็นสมาธิ เกิดปีติและความสุขตามมาจากการแสดงนาฏกรรมชุดนี้ และที่สำคัญหากการแสดงชุดนี้ได้ถูกทำให้แพร่หลายลงสู่เยาวชน ก็อาจนำพาพวกเขาเหล่านั้นให้ได้สัมผัสกับความสงบทางใจได้แม้เพียงชั่วขณะก็ถือว่าประสบความสำเร็จส่วนหนึ่งแล้ว สำหรับการจูงใจให้เยาวชนได้หันมาสัมผัสกับความสุขชนิดนี้ก่อนจะก้าวไปสู่ความดีงามในขั้นอื่นต่อไป ซึ่งนอกจากจะทำให้เยาวชน

ได้ตระหนักถึงคุณค่าแห่งภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยแล้ว เยาวชนยังได้รับการพัฒนาทางจิตพร้อมไปกับกายอีกด้วย

ดังนั้นการแสดงกลองไชยมงคล จึงเป็นนาฏกรรมพื้นบ้านที่มีฐานอยู่ที่การฝึกสติตามแนวทางแห่งพุทธศาสนา อันเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่มีหลักเกณฑ์และหลักการที่อ้างอิงได้ มีเหตุผลและมีที่มาที่ไปภายใต้หลักการทางสุนทรียศาสตร์ ตลอดถึงข้อมูลในเชิงคติชนวิทยา ซึ่งทั้งหมดคือองค์ความรู้ที่ประกอบขึ้นอยู่ในความเป็นตัวตนของ พ่อครูมานพ ยาระณะ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงพื้นบ้านภาคเหนือ ผู้ที่ดำรงชีวิตเป็นทั้งครูผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ไปพร้อมกับการธำรงรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นล้านนาไว้มิให้สูญหายไปตามกาลเวลา

แต่อย่างไรก็ตามกระบวนความรู้ทั้งหลายที่ พ่อครูมานพ ยาระณะ มีนั้น เกิดขึ้นจากปัจจัยอะไร มีองค์ประกอบแห่งความรู้และกระบวนการถ่ายทอด ตลอดจนแนวคิดรวบยอดในกระบวนการเหล่านั้นอย่างไรและโดยหลักการใด ทั้งหมดเป็นคำถามที่ยังไม่มีการรวบรวมและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบเอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ดังนั้นการวิจัยในโครงการนี้จึงได้เกิดขึ้นโดยมี พ่อครูมานพ ยาระณะ เป็นศูนย์กลางแห่งการศึกษาในครั้งนี้

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

๑. ศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านการแสดงกลองไชยมงคล ของพ่อครูมานพ ยาระณะ

๒. ศึกษาแนวคิดและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการแสดงออกทางด้านการแสดงกลองไชยมงคลของ พ่อครูมานพ ยาระณะ

๓. ศึกษาความคิดรวบยอด และรูปแบบการแสดงกลองไชยมงคล ภายใต้พุทธปรัชญาที่ว่าด้วยการฝึกสติ ของพ่อครูมานพ ยาระณะ

คำนิยามศัพท์ ประกอบด้วยคำสำคัญ ๓ คำได้แก่

กระบวนการถ่ายทอดความรู้ หมายถึง การส่งต่อเนื้อหา หรือรูปแบบของความรู้อย่างเป็นขั้น เป็นตอน

การแสดงพื้นบ้าน หมายถึง การจงใจถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกและรูปแบบการดำเนินชีวิตซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะถิ่นให้ผู้อื่นได้รับรู้ผ่านกระบวนการทางด้านนาฏดุริยางคศิลป์

กลองไชยมงคล หมายถึง ชุดเครื่องทำจังหวะขึงด้วยหนัง ตรึงขอบด้วยหมุดไม้ หุ้มบริเวณขอบปากของหุ่นกลอง ซึ่งทำด้วยไม้รูปถังทรงกลมขุดภายในให้กลวง และมีขนาดต่างกัน

จำนวน ๔ใบ กลองใบใหญ่ที่สุดของชุดเรียกว่า “แม่กลอง”มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางอย่างต่ำประมาณ ๔๐–๕๐นิ้ว ความยาวประมาณ ๒.๕๐ เมตร ส่วนกลองใบเล็กมีขนาดลดหลั่นกัน ๓ ขนาด ได้แก่ ขนาด ๑๕ นิ้ว ๑๓ นิ้ว และ ๑๑ นิ้ว วางเรียงซ้อนกันเป็นทรงพีรามิดอยู่ทาง ด้านขวามือของผู้ตีเรียกว่า “ลูกตุบ” ใช้ไม้หุ้มผ้าพันส่วนหัวไม้ให้เป็นตุ้มใช้ถือตีมือหนึ่ง ส่วนอีกมือหนึ่งใช้ไม้ไผ่แบนทุบปลายให้แตกเรียกว่า “ไม้แสะ” หรือ “ไม้แจ่ม” ถือตีอีกมือหนึ่ง

แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ ด้านการแสดงพื้นบ้าน (กลองไชยมงคล) กรณีศึกษา พ่อครูมานพ ยาระณะ ได้ใช้แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจำนวน ๕ หัวข้อดังต่อไปนี้

๑. กระบวนการถ่ายทอดความรู้

การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ซึ่งทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลโดยมีสิ่งเร้าเข้ามากระตุ้นและทำให้เกิดผลการตอบสนอง การถ่ายทอดและการเรียนรู้มีทั้งในแบบทางตรงและทางอ้อม โดยมีสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันถ่ายทอดและเรียนรู้แห่งแรกก่อนจะขยายออกไปสู่หน่วยการเรียนรู้อื่น

นิธิ เอียวศรีวงค์ (๒๕๔๖) ได้กล่าวถึงกระบวนการถ่ายทอดว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีการสะสมประสบการณ์มาช้านาน ความรู้และประสบการณ์ในการถ่ายทอดนั้นมีความละเอียดซับซ้อน การถ่ายทอดนั้นเชื่อมโยงไปสู่การดำรงชีวิตของชุมชน ทั้งการประกอบอาชีพ การทำมาหากิน ความเชื่อพิธีกรรมต่างๆ การถ่ายทอดการเรียนรู้ทำให้มนุษย์สามารถดำรงอยู่ได้จนปัจจุบัน

จารุวรรณ ธรรมวัตร (๒๕๓๙) ได้กล่าวถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านว่า มีการถ่ายทอดตามรูปแบบเนื้อหา และกลุ่มเป้าหมาย โดยกลุ่มเป้าหมายแยกออกเป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรกได้แก่เด็กที่จะต้องถ่ายทอดด้วยความสนุกสนาน ไม่ซับซ้อน ใช้ความเมตตาและสร้างแรงจูงใจในการถ่ายทอด กลุ่มสองคือผู้ใหญ่ที่ต้องถ่ายทอดอย่างค่อนข้างเป็นทางการ มีการถ่ายทอดโดยการบอกเล่า ผ่านความเชื่อทางพิธีกรรม การถ่ายทอดของกลุ่มเป้าหมายของทั้งสองกลุ่มได้ผ่านกระบวนการขัดเกลา โดยผ่านความเชื่อความศรัทธาของพระพุทธศาสนา และจากบรรพบุรุษเป็นสำคัญ

ชูเกียรติ ลีสุวรรณ์ (๒๕๓๕) ได้กล่าวว่าการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่พร่ำสอนจากรุ่นสู่รุ่นมีการถ่ายทอดต่อๆกันมา และการถ่ายทอดการเรียนรู้นั้นมีหลายรูปแบบหลายเนื้อหาวิชา การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับงานอาชีพก็เป็นการเรียนรู้อีกรูปแบบหนึ่ง ที่เกิดการสะสมมานานและการถ่ายทอดการเรียนรู้นั้นมีสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรก ที่คอยพร่ำสอนขัดเกลาการถ่ายทอด

ระบบการถ่ายทอดได้มีการปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลาอย่างค่อยเป็นค่อยไป และยังมีการพัฒนาต่อเนื่องให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคม ดังนั้นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ทางด้านการตีกลองไชยมงคล ของพ่อครูมานพ ยารณะ จึงเป็นกระบวนการเชื่อมโยงคนให้เข้ากับสังคมที่ตนสังกัดบนพื้นฐานของความรู้ ประสบการณ์ และกิจกรรมต่างๆ ที่ประกอบขึ้นอยู่ในสังคมที่พ่อครูมานพได้สังกัดมานั้น

๒. แนวคิดที่ว่าด้วยนาฏกรรมกับโลกศักดิ์สิทธิ์และโลกสามัญ (The sacred และ the profane)

มีแนวคิดว่าการเคลื่อนไหวของร่างกาย ที่มิได้อยู่ในอากัปกิริยาอาการปกติในชีวิตประจำวัน เช่น การเคลื่อนไหวของมือ เท้า ให้สอดคล้องไปกับเสียงเพลงและจังหวะของดนตรี ซึ่งเกิดในช่วงเวลาที่อยู่นอกเหนือจากเวลาปกติของมนุษย์ เป็นช่วงเวลาที่มนุษย์ต้องการปลดปล่อย ร้องขอ วิงวอน ถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกหลายอย่าง ทั้งความสนุกสนาน ความเศร้า ความเหงา ความโกรธ ฯลฯ อาการเคลื่อนไหวที่ต่างไปจากที่เกิดขึ้นในเวลาปกติของมนุษย์ดังกล่าวนี้ ได้ถูกเรียกภายใต้ชื่อหลายชื่อ เช่น “ฟ้อน” “รำ” “เต้น” “ร่ายรำ” เป็นต้น

ภรตมุนี กล่าวถึงวาระอันสอดคล้องกับความหมายแห่งการฟ้อนรำว่า “การฟ้อนรำนั้นเขาทำกันในสิ่งที่ถือว่าเป็นมงคล....ในคราวดีใจเกิดความปีติยินดี และคราวได้รับโชคลาภแปลกประหลาด.... และการฟ้อนรำนั้นใช้ในการสะเดาะเคราะห์ และใช้ในการไล่ผีอีกด้วย” (ภรตมุนี, ๒๕๔๑ : ๑๘๑)

นอกจากนั้นยังมีงานทางมานุษยวิทยา ที่ศึกษาในเรื่องการฟ้อนรำได้ตั้งข้อสังเกตว่า อากัปกิริยาของผู้คนที่อยู่ในเขตวัฒนธรรมต่างกัน ก็มีแนวโน้มในวิถีแห่งการแสดงกิริยาอาการที่ต่างกัน ซึ่งทั้งหมดได้ถูกจัดการและควบคุมด้วยพลังทางสังคมบางอย่างที่กลุ่มชนเหล่านั้นยึดถืออยู่นั่นเอง ดังที่ ปริตรตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล ได้กล่าวไว้ว่า “ หากเปรียบเทียบดูลักษณะที่ผู้คนในวัฒนธรรมต่างๆเคลื่อนไหวร่างกายเพื่ออากัปกิริยาต่างๆแล้ว เราจะพบว่าคนในแต่ละแห่งมีวิธีใช้ร่างกายของมนุษย์ในลีลาที่แตกต่างกัน

การทรงตัว การเดิน การนั่ง การรับประทานอาหาร การหัวเราะ ดูจะมีลักษณะเฉพาะไม่เหมือนกับที่อื่น ความแตกต่างของอาการเคลื่อนไหวเหล่านี้ยากที่จะบรรยายออกมาเป็นคำพูด แต่ผู้ที่เคยเดินทางต่างถิ่นและได้อยู่ท่ามกลางผู้คนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างจากตนเองมาก ก็มักจะรู้สึกขึ้นเองได้ ดังนั้นอากัปกิริยาซึ่งดูเหมือนจะเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือเป็นไปโดยอัตโนมัตินั้น กลับเป็นสิ่งที่ได้รับการจัดการควบคุมถูกกระทำด้วยพลังบางอย่าง ที่นอกเหนือจากสรีระของมนุษย์เอง สิ่งที่ควบคุมการเคลื่อนไหวเป็นเงื่อนไขปัจจัยหลายประการที่มีความซับซ้อน สิ่งเหล่านั้นอาจเป็นคติความเชื่อ ความศรัทธา ความเกรงกลัว ความคิด คงจะไม่มีใครปฏิเสธว่า นาฏกรรมก็เป็น

การเคลื่อนไหวชนิดหนึ่ง หากเป็นการเคลื่อนไหวที่มีความเป็นระเบียบ มีแบบแผนในระดับที่เคร่งครัดยิ่งกว่าการเคลื่อนไหวอื่นๆ ในแง่นี้เราอาจศึกษานาฏกรรมในฐานะเป็นเครื่องบันทึกความเป็นไปทางวัฒนธรรม ที่สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน"(ปริตรตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล, ๒๕๔๖) และสอดคล้องกับภรตมุนี (๒๕๔๑ : ๒๑๕) ที่กล่าวไว้ว่า "วิชา ศิลปะ คติ กรรม (การกระทำ)ของโลกนี้และของโลกอื่นทั้งหมดนี้รวมอยู่ในนาฏกะทั้งนั้น" ดังนั้นการตีกลองไชยมงคล จึงมีฐานะเป็นกระจกเงาสะท้อนแนวคิด และความเชื่อของคนในสังคมส่วนหนึ่ง ที่แสดงออกมาในรูปของนาฏกรรม

๓. การฝึกสติตามแนวทางของพุทธศาสนาซึ่งสัมพันธ์กับกระบวนการถ่ายทอดความรู้

พุทธศาสนาได้กล่าวถึงกระบวนการเข้าสู่ความสงบทางจิตผ่านกระบวนการทางกายด้วยการกระทำอย่างมีขั้นตอน และด้วยความตั้งใจของบุคคลผู้สนใจเองว่า "ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมกล่าวการตั้งอยู่ในอรหัตผลด้วยการไปครั้งแรกเท่านั้น หามิได้แต่การตั้งอยู่ในอรหัตผลนั้นย่อมมิได้ด้วยการศึกษาโดยลำดับ ด้วยการทำเป็นลำดับ ด้วยการปฏิบัติโดยลำดับ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การตั้งอยู่ในอรหัตผลย่อมมิได้ด้วยการศึกษาโดยลำดับ ด้วยการทำโดยลำดับ ด้วยการปฏิบัติโดยลำดับอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรในธรรมวินัยนี้เกิดศรัทธาแล้วย่อมเข้าไปใกล้ เมื่อเข้าไปใกล้ ย่อมนั่งใกล้ เมื่อนั่งใกล้ ย่อมเงี่ยโสตลง เมื่อเงี่ยโสตลงแล้วย่อมฟังธรรม ครั้งฟังธรรมย่อมทรงจำธรรมไว้ เมื่อทรงจำธรรมไว้ย่อมพิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้แล้ว เมื่อพิจารณาเนื้อความอยู่ ธรรมทั้งหลายย่อมทนได้ซึ่งความพินิจ เมื่อทนความพินิจได้อยู่ฉันทะย่อมเกิด เมื่อฉันทะเกิดย่อมอุตสาหะ ครั้นอุตสาหะแล้วย่อมไตร่ตรอง ครั้งไตร่ตรองแล้วย่อมตั้งความเพียร เมื่อมีตนส่งไปแล้ว ย่อมทำให้แจ้งชัดซึ่งบรมสัจจะด้วยกาย และย่อมแทงตลอดเห็นแจ้งบรมสัจจะด้วยปัญญา (ไชย ณ พล, ม.ป.ป. : ๑๑)

สุจิตรา รณรื่น (๒๕๓๕) ได้กล่าวถึงกระบวนการฝึกสติด้วยการพิจารณากาย ตามแนวทางของพุทธศาสนาว่า กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือการพิจารณาภายในกายมี ๖ ข้อ ซึ่งมีที่เกี่ยวข้องกับการแสดงทางกายหรือนาฏกรรมอยู่ ๒ ข้อ ได้แก่ อิริยาปถสติ ได้แก่การกำหนดรู้กาย คือ อิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง นอน หรือร่างกายอยู่ในอาการอย่างไรๆก็รู้ชัดในอาการนั้น ดังพุทธพจน์ที่ว่า "ภิกษุ เมื่อเดิน ก็รู้ชัดว่าเราเดิน เมื่อยืน ก็รู้ชัดว่าเรายืน เมื่อนั่งก็รู้ชัดว่าเรานั่ง เมื่อนอนก็รู้ชัดว่าเรานอน หรือเธอตั้งกายไว้ด้วยอาการอย่างใดๆ ก็รู้ชัดอาการอย่างนั้น" และสัมปชัญญสติคือการรู้การเคลื่อนไหวในกาย ภิกษุย่อมทำความรู้สึกตัวในการก้าว ในการถอย ในการแล ในการเหลียว ในการคู้เข้า ในการเหยียดออก ในการทรงผ้า สังฆาฏิ บาตร และจีวร... ใจความคือการสร้างสัมปชัญญะคือความรู้สึกตัวในการกระทำทุกอย่างและเคลื่อนไหวทุกอย่าง(สุจิตรา รณรื่น, ๒๕๓๕ : ๑๔๔–๑๔๕) การตีกลองไชยมงคลก็เป็นการแสดงที่มีทั้งกระบวนการฝึกหัด และรับรู้ที่ตั้งอยู่บน

หลักการฝึกสติตามแนวพุทธศาสนาดังกล่าวมาข้างต้นนี้

๔. หลักธรรมของคนผู้สั่งสอนหรือให้การศึกษา (ครู อาจารย์ หรือผู้แสดงธรรม)

พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตฺโต (๒๕๕๑ : ๖๖-๖๘) อรรถาธิบายความว่า ผู้ทำหน้าที่สั่งสอน ให้การศึกษาแก่ผู้อื่น โดยเฉพาะครู อาจารย์ พึงประกอบด้วยคุณสมบัติและประพฤติตามหลักปฏิบัติ ดังนี้

๔.๑ เป็นกัลยาณมิตร คือ ประกอบด้วย องค์คุณของกัลยาณมิตร หรือกัลยาณมิตรธรรม ๗ ประการ ดังนี้

๔.๑.๑ ปิโย **น่ารัก** คือ มีเมตตากรุณา ใส่ใจคนและประโยชน์สุขของเขา เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเอง ชวนใจผู้เรียนให้อยากเข้าไปปรึกษาไต่ถาม

๔.๑.๒ ครุ **น่าเคารพ** คือ เป็นผู้หนักแน่น ถือหลักการเป็นสำคัญ และมีความประพฤติสมควรแก่ฐานะ ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย

๔.๑.๓ ภาวนีโย **น่าเจริญใจ** คือ มีความรู้จริง ทางภูมิปัญญาแท้จริง และเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนอยู่เสมอ เป็นที่น่ายกย่องควรเอาอย่าง ทำให้ศิษย์ เอ่ยอ้างและรำลึกถึงด้วยความซาบซึ้ง มั่นใจ และภาคภูมิใจ

๔.๑.๔ วจนกฺขโม **อดทนต่อถ้อยคำ** คือ รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี

๔.๑.๕ วจนกฺขโม **อดทนต่อถ้อยคำ** คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถามแม้จุกจิก ตลอดจนคำล่วงเกินและคำตักเตือนวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ อดทนฟังได้ ไม่เบื่อหน่าย ไม่เสียอารมณ์

๔.๑.๖ คมฺภีรญฺจ กถं กตฺตา **แถลงเรื่องล้ำลึกได้** คือ กล่าวชี้แจงเรื่องต่างๆ ที่ยุ่งยากลึกซึ้งให้เข้าใจได้ และสอนศิษย์ให้ได้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

๔.๑.๗ โน จฏฺฐาเน นิโยชเย **ไม่ชักนำในอฐาน** คือ ไม่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย หรือเรื่องเหลวไหลไม่สมควร

๔.๒ ตั้งใจประสิทธิ์ความรู้ โดยตั้งตนอยู่ในธรรมของผู้แสดงธรรม ที่เรียกว่า **ธรรมเทศกธรรม ๕** ประการ คือ

๔.๒.๑ อนุบุพพิกถา **สอนให้มีขั้นตอนถูกลำดับ** คือ แสดงหลักธรรม หรือเนื้อหาตามลำดับความง่าย ยาก ลุ่มลึก มีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ

๔.๒.๒ ปริยายทัสสาวี **จับจุดสำคัญมาขยายให้เข้าใจเหตุผล** คือ การชี้แจง ยกเหตุผลมาแสดง ให้เข้าใจชัดในแต่ละแง่แต่ละประเด็น อธิบายยักเยื้องไปต่างๆ ให้มองเห็นกระจ่างตามแนวเหตุผล

๔.๒.๓ อนุทยตา **ตั้งจิตเมตตาสอนด้วยความปรารถนาดี** คือ สอนเขาด้วยจิตเมตตา มุ่งจะให้ประโยชน์แก่ผู้รับคำสอน

๔.๒.๔ อนามิสันดร **ไม่มีจิตเพ่งเล็งมุ่งเห็นแก่อามิส** คือ สอนเขามิใช่มุ่งที่ตนจะได้ลาภ สินจ้าง หรือผลประโยชน์ตอบแทน

๕. อนุปหัจจ์ **วางจิตตรงไม่กระทบตนและผู้อื่น** คือ สอนตามหลักตามเนื้อหา มุ่งแสดงอรรถ แสดงธรรม ไม่ยกตน ไม่เสียดสีข่มขี่ผู้อื่น

๔.๓. มีลีลาครูครบทั้งสี่ ครูที่สามารถมีลีลาของนักสอน ดังนี้

๔.๓.๑ สันทัสสนา **ชี้ให้ชัด** จะสอนอะไร ก็ชี้แจงแสดงเหตุผล และ แยกแยะอธิบายให้ผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง ดังจูงมือไปดูให้เห็นกับตา

๔.๓.๒ สมาทปนา **ชวนให้ปฏิบัติ** คือ สิ่งใดควรทำ ก็บรรยายให้มองเห็นความสำคัญ และซาบซึ้งในคุณค่า เห็นสมจริง จนผู้ฟังยอมรับ อยากลงมือทำ หรือนำไปปฏิบัติ

๔.๓.๓. สมุตเตชนา **เร้าให้กล้า** คือ ปลุกใจให้คึกคัก เกิดความกระตือรือร้น มีกำลังใจแข็งขัน มั่นใจที่จะทำให้สำเร็จ ไม่กลัวเหน็ดเหนื่อยหรืออยากลำบาก

๔.๓.๔ สัมปหังสนา **ปลุกให้ร่าเริง** คือ ทำบรรยากาศให้สนุกสดชื่น แจ่มใส เบิกบานใจ ให้ผู้ฟังแช่มชื่น มีความหวัง มองเห็นผลดีและทางสำเร็จ

จำง่ายๆ ว่า สอนให้ แจ่มแจ้ง จูงใจ แกล้วกล้า ร่าเริง

๔.๔ มีหลักตรวจสอบสาม เมื่อพูดอย่างรวบรัดที่สุด ครูอาจตรวจสอบตนเองด้วยลักษณะการสอนของพระบรมครู ๓ ประการ คือ

๔.๔.๑ สอนด้วยความรู้จริง รู้จริง ทำได้จริง จึงสอนเขา

๔.๔.๓ สอนอย่างมีเหตุผล ให้เขาพิจารณาเข้าใจแจ้งด้วยปัญญาของเขาเอง

๔.๔.๓ สอนให้ได้ผลจริง สำเร็จความมุ่งหมายของเรื่องที่สอนนั้นๆ เช่น ให้เข้าใจได้จริง เห็นความจริง ทำได้จริง นำไปปฏิบัติได้ผลจริง เป็นต้น

๔.๕ ทำหน้าที่ครูต่อศิษย์ คือ ปฏิบัติต่อศิษย์ โดยอนุเคราะห์ตามหลักธรรมเสมือนเป็น ทิศเบื้องขวา ดังนี้

๔.๕.๑ แนะนำฝึกอบรมให้เป็นคนดี

๔.๕.๒ สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง

๔.๕.๓ สอนศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง

๔.๕.๔ ส่งเสริมยกย่องความดีงามความสามารถให้ปรากฏ

๔.๕.๕ สร้างเครื่องคุ้มภัยในสารทิศ คือ สอนฝึกศิษย์ให้ใช้วิชาเลี้ยงชีพได้จริง และรู้จักดำรงตนด้วยดี ที่จะเป็นประกันให้ดำเนินชีวิตดีงามโดยสวัสดีมีความสุขความเจริญ

๕. กระบวนการขัดเกลาทางสังคม

สุพัตรา สุภาพ (๒๕๒๙) กล่าวว่าการขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่บุคคลจำเป็นต้องได้รับ โดยสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันหลักในการอบรมสั่งสอนและถ่ายทอดค่านิยมต่างๆให้แก่สมาชิกในครอบครัว เพื่อให้เกิดการตระหนักและอยู่ในครอบครัวอย่างเหมาะสม เกิดความประทับใจ การยอมรับในคุณค่าและแบบแผน ซึ่งเป็นขบวนการขัดเกลาทางสังคมที่มีขั้นตอนแห่งพัฒนาการ ๖ ขั้นได้แก่

ขั้นที่หนึ่ง ช่วงทารกย่อมไม่รู้ความเป็นไปของโลกและความแตกต่างระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อม จึงเป็นช่วงที่ทำอะไรตามใจตนเองเป็นสำคัญ หรือมองเห็นตนเองเป็นศูนย์กลางแห่งโลก

ขั้นที่สอง เริ่มมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นมีบุคคลในครอบครัวเป็นต้น

ขั้นที่สาม เรียนรู้ความคิดของบุคคลอื่น และเรียนรู้ที่จะปรับพฤติกรรมของตนตามที่คาดหวัง และเรียนรู้บทบาทของผู้อื่น

ขั้นที่สี่ เรียนรู้บรรทัดฐานของสังคมอย่างเป็นทางการจากกลุ่มเพื่อน และได้รับแนวคิดจากองค์กรทางสังคมซึ่งทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นทางการ เช่น โรงเรียน

ขั้นที่ห้า การรับการขัดเกลาทางสังคมทางอ้อม เช่นการรับรู้สัญลักษณ์ต่างๆทางวัฒนธรรมของสังคมผ่านสื่อต่างๆอย่างภาพยนตร์ หนังสือพิมพ์ วิทยุฯลฯ และการมหรสพต่างๆ ทำให้มีความรู้มากขึ้นตามแนวทางที่สังคมกำหนด ทำให้สาระทางวัฒนธรรมทางสังคมฝังลึกอยู่ในบุคคลนั้นโดยอัตโนมัต

ขั้นที่หก เมื่อบุคคลถูกขัดเกลาและอบรม บุคคลนั้นจะถ่ายทอดวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตนนั้นให้แก่อนุชนรุ่นต่อๆไป ดังนั้นการตีกลองไชยมงคลจึงเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมประเภทหนึ่งซึ่งมีกระบวนการถ่ายทอดและขั้นตอนแห่งพัฒนาการ ที่สอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าวข้างต้นนี้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้ทราบถึงกระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านการแสดงกลองไชยมงคล ของพ่อครูมานพ ยาระณะ

๒. ได้ทราบถึงแนวคิด และปัจจัยที่ก่อให้เกิดการแสดงออก ทางด้านการแสดงกลองไชยมงคล ของพ่อครูมานพ ยาระณะ

๓. ได้ทราบถึงความคิดรวบยอด และรูปแบบการแสดงกลองไชยมงคล ภายใต้พุทธปรัชญาที่ว่าด้วยการฝึกสติ ของพ่อครูมานพ ยาระณะ

๔. เป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำไปขยายในการวิจัยต่อไป

๕. สามารถนำความรู้ไปเป็นหลักเกณฑ์ปฏิบัติ ในการเรียนการสอนของผู้สนใจได้

๖. เป็นข้อมูลอ้างอิงของหน่วยงานศิลปวัฒนธรรมทางด้านการแสดงของภาคเหนือ

ผลการวิจัยไปสู่กลุ่มเป้าหมาย

ครูสอนศิลปะพื้นเมืองและผู้สืบทอดศิลปะพื้นเมือง ทั้งภายในหน่วยงานและผู้สนใจภายนอก ด้วยการจัดพิมพ์เป็นเอกสารแจกจ่ายให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การจัดอบรม การจัดทำนิทรรศการ และจัดทำเว็บไซต์เผยแพร่

วิธีวิจัยและการเก็บข้อมูล

๑. ค้นหาและเก็บข้อมูลภาคเอกสาร จากห้องสมุดวิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่ สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ห้องสมุดคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ห้องสมุดคณะมนุษย์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

๒. ค้นหาและเก็บข้อมูลภาคสนาม จากการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การบันทึกเสียง จดบันทึก และถ่ายภาพ

๓.นำข้อมูลทั้งหมดมาประมวลผล วิเคราะห์ เรียบเรียงและเขียนรายงานการวิจัย

ผลผลิตที่ได้จากการวิจัย

หากสำเร็จจะให้ผลเป็น P กล่าวคือเมื่องานวิจัยขั้นแรกสำเร็จจะสามารถนำไปต่อยอดการวิจัยในขั้นอื่นได้

บทที่ ๒

กลองไชยมงคล

ที่มากลองไชยมงคล

กลองไชยหรือกลองไชยมงคล เป็นปรากฏการณ์เครือข่ายทางปัญญาที่งอกงามอยู่ในระบบนิเวศของชุมชนชาวล้านนามาแต่ครั้งโบราณ อันสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพ ขีดความสามารถของบรรพชนในการรังสรรค์บริบทที่รายรอบ นำมาสร้างเป็นผลผลิตทางศิลปวัฒนธรรมและใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม โดยผ่านอำนาจทางด้านอาณาจักร (ฝ่ายปกครองที่มีพระมหากษัตริย์เป็นผู้นำและมีอำนาจสูงสุด) และอำนาจทางศาสนจักร (ฝ่ายพระสงฆ์หรือผู้นำทางจิตวิญญาณ) ซึ่งอำนาจทั้งสองส่วนล้วนมีอิทธิพลต่อการดำรงวิถีชีวิตของชาวล้านนาในสมัยนั้นอย่างไม่อาจปฏิเสธได้

ด้วยพลังเสียงของกลองไชยมงคล อันดังกระหึ่มระคนเคล้ากับเสียงกลองลูกตุบ และเครื่องดนตรีประกอบจังหวะอื่นๆ ที่สอดแทรกอยู่ในกระสวนจังหวะจึงถูกนำมาปรุงแต่งให้มีเนื้อหาของท่วงทำนองที่สื่อออกมา เพื่อเป็นอาณัติสัญญาณอันเป็นเงื่อนไขแห่งรหัสนัยทางสังคม ที่กำลังสื่อบ่งบอกความเป็นไปในเหตุการณ์ว่า ใคร อะไร ที่ไหน อย่างไร และเมื่อทุกคนได้สดับเสียงก็จะรับรู้ความหมายและเข้าใจเหตุการณ์ในบ้านเมืองของตนว่า ทุกคนในสังคมจะต้องปฏิบัติตนอย่างไร

ฝ่ายอาณาจักร (ฝ่ายปกครองที่มีพระมหากษัตริย์เป็นผู้นำและมีอำนาจสูงสุด) มีการกล่าวอ้างไว้ในวรรณกรรมล้านนาหลายเรื่อง เช่น คร่าวพรหมทัต (มณี พยอมยงค์, ๒๕๑๙ : ๑๘๐) ความว่า

เบงทราแตรตรวจคล้อง ***กลองไชย***
สยงคลาดแคลงโครมไพ *ทั่วหล้า*
ขุนพัตจิ่งกลับใจ *คืนสู่ ตนเอ่*
มานั่งแฟงเฝ้าฟ้า *หว่านไหว้ประหนมถวาย*

ความหมาย

เครื่องดนตรี เบงทรา แตร ตรวจคล้อง กลองไชย ได้ส่งเสียงอันดังกระจายไปทั่วหล้า เมื่อขุนพัตได้ยินจึงกลับคืนสู่สติและรีบกลับมาเข้าเฝ้า(กษัตริย์) พร้อมกับนบนอบกราบไหว้กล่าวถวายพระพร และในวรรณกรรมล้านนาเรื่องเดียวกัน ยังกล่าวถึงกลองไชยมงคล (มณี พะยอมยงค์, ๒๕๑๙ : ๒๑๑) ความว่า

ตุริยาแคนคู่ฆ้อง ***กลองดัง***
ทยมแทกสุวรรณยัง *ฟากฟ้า*
ร้อยเอ็ดออกมาทัง *มวลนั่ง นบเอ่*
ทูลชุลีน้อมหน้า *อ่าวเอิ้น ถวายถนม*

ความหมาย

บรรดาเครื่องดนตรี ประกอบด้วย แคน ฆ้อง และกลอง ได้ส่งเสียงอันดังกึกก้องไปยังบนฟากฟ้า เมื่อผู้คนทั้งหลายได้ยินก็พากันมาเข้าเฝ้า(กษัตริย์) นบนอบกราบไหว้พร้อมทั้งกล่าวถวายพระพร ในตำนานพื้นบ้านลานนา (สงวน โชติสุขรัตน์, ๒๕๑๕ : ๒๔๔) ได้กล่าวถึงกลองไชยมงคลความว่า

"เจ้าขุนครามเข้าตีทัพพระยาเบิกเป็นศึกกระหนาบ รี้พลของพระยาเบิกได้ยินเสียง ***กลองไชย*** *และเสียงฆ้องกลองดังมากนัก ก็ไปทูลให้พระยาเบิกทราบว่าศึกข้างหน้าก็หนักหนานัก"*

ส่วนในฝ่ายศาสนจักร (ฝ่ายพระสงฆ์หรือผู้นำทางจิตวิญญาณ) ก็มีการกล่าวอ้างถึงกลองไชยมงคลไว้ในวรรณกรรมล้านนาหลายเรื่อง เช่น ตำนานพื้นบ้านลานนา (สงวน โชติสุขรัตน์, ๒๕๑๕ : ๒๔๔) ความว่า

"...พอดีท่านจึ่งหื้อหาช่างตียอดปราสาทมา หื้อตียอดเจติยะแลเอาผ้าห่มแล้วเอาขึ้นตั้งเหนือดินละอิดอันก่อนั้นแล้วก็หื้อตี ***กลองไชย*** *แลโห่ ๓ เที่อ. แล้วสาธุที่หั้นแล"*

ความหมาย

....พอดีท่านจึงให้หาช่างทำยอดปราสาทมาเพื่อให้ทำยอดเจดีย์ พอทำยอดเจดีย์เสร็จแล้วก็นำเอาผ้ามาคลุมไว้ จากนั้นก็นำเอายอดเจดีย์ขึ้นไปวางตั้งอยู่เหนือดิน และอิฐที่ใช้ก่อเจดีย์ขณะเดียวกันก็ให้ตีกลองไชยประโคมแล้วโห่สามครั้งพร้อมกับกล่าวคำว่าสาธุในที่นั้นด้วย

โคลงพื้นวัดพระสิงห์(พรรณเพ็ญ เครือไทย , ๒๕๓๙ : ๑๘๖) เมื่อคราวฉลองสมโภชวัดพระสิงห์ กล่าวถึงกลองไชยมงคล ความว่า

ตะตุบตะต่อยเต้น ***ตีกลอง***
พัดสว่าฉะฆ้องทอง *ทุ่มมุ้ย*
ตะตุบส่งเสียงกลอง *รมเยศ ยินเอ่*
มาแม่มาอุ้ยหลุ้ย *หนี่น้องจงฟัง*

ความหมาย

ตะตุบตะต่อยเต้น *หมายถึง* *ลีลาการตีกลองลูกตุบ*

ตีกลอง *หมายถึง* *การตีกลองหลวงหรือกลองไชย*

พัดสว่าฉะฆ้องทอง *หมายถึง* *ตีฉาบ ตีโหม่ง*

ทุ่มมุ้ย *หมายถึง* *ตีฆ้องหุ่ย*

ตะตุบส่งเสียงกลอง รมเยศ ยินเอ่ หมายถึง กลองลูกตุบส่งเสียงอย่างสนุกสนาน

มาแม่มาอุ้ยหลุ้ยหนี่น้อง จงฟัง หมายถึง มาเถิดน้องเสียงฆ้องหุ่ย จงฟังให้ดี

และด้วยบทบาทหน้าที่อย่างประจักษ์ของกลองไชยดังที่ได้กล่าวมา จึงทำให้กลองชนิดนี้กลายเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่พระยามังราย พระราชทานเป็นรางวัลให้แก่พระราชโอรสคือขุนคราม ดังมีการกล่าวอ้างในตำนานพื้นบ้านลานนา (สงวน โชติสุขรัตน์, ๒๕๐ : ๒๔๘) ความว่า

> *" เจ้าพระยามังราย จึงให้สถาปนาเจ้าขุนครามราชโอรสขึ้นเป็นที่มหาอุปราช ให้ไปครองเมืองเชียงรายตามเดิม และพระราชทานเมืองเชียงดาวให้เป็นรางวัลอีกเมืองหนึ่งเพื่อไว้เป็นที่ประทับแรมในระหว่างเดินทาง..แล้วพระราชทาน...ช้างพลาย ๔ เชือก ...กับดุริยดนตรีเป็นต้นว่า* ***กลองไชย****...แล้วพระราชทานนามว่าพระเจ้าไชยสงคราม"*

ความหมายกลองไชยมงคล

กลองไชยมงคลหรือกลองไชย เป็นชื่อเฉพาะที่ใช้เรียกกลองชนิดหนึ่ง ที่นิยมตีกันอย่างแพร่หลายในดินแดนล้านนาโดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน เป็นต้น

คำว่า ไชย ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้อธิบายความหมายไว้ว่า ไชย (ไช, ไชยะ) ว. ดีกว่า เจริญกว่า (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, ๒๕๓๘ : ๒๗๘)

คำว่า มงคล ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้อธิบายความหมายไว้ว่า มงคล (มงคน, มงคนละ) น. เหตุที่นำมาซึ่งความเจริญ(พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, ๒๕๓๘ : ๖๒๖)

ดังนั้น ความหมายของคำว่ากลองไชยมงคล น่าจะหมายถึงกลองที่นำมาซึ่งความดีกว่าและความเจริญกว่า ทั้งในส่วนของสถานะภาพและบทบาทหน้าที่

ลักษณะกลองไชยมงคล

จากการศึกษาลักษณะกลองไชยหรือกลองไชยมงคล ในสภาพปัจจุบันได้กระจายไปอยู่ตามท้องถิ่นต่างๆในแถบภาคเหนือ และส่วนมากมักจะมีอยู่ตามวัดต่างๆ ทั้งนี้เพราะว่าวัดยังคงเป็นศูนย์กลางของสังคมชาวล้านนาที่มักจะเข้าไปเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

อย่างไรก็ตามกลองไชยมงคลที่อยู่ตามวัด จากการสืบค้นพบว่าบางวัดก็มีการจัดสร้างกลองขึ้นมาใหม่ เช่น วัดท่าทุ่ม อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ บางวัดก็มีของเก่าที่ได้เก็บรักษาสืบทอดกันมา เช่น วัดเกตการาม อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ดังนั้นจึงทำให้ลักษณะกลองไชยมงคลโดยทั่วไปมักมีลักษณะหลากหลายแตกต่างกันออกไป ตามคติความเชื่อที่ได้รับการถ่ายทอดสืบสานกันมา ดังปรากฏเอกสาร(ปั๊บสา) กล่าวอ้างไว้ดังนี้

๑. เอกสาร(ปั๊บสา)วัดป่าตาล ต.บวกค้าง อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่ จ.ศ. ๑๒๘๕ ปีก่าได้ (พ.ศ.๒๔๖๖) ลักษณะลาน ลาน ๕ กว้าง ๖ ซ.ม. ยาว ๔๘ ซ.ม. จำนวน ๑๐ หน้าลาน สภาพสมบูรณ์ อักษรธรรมล้านนา ภาษาไทยล้านนา ได้จาร (เขียนบันทึก)ไว้ว่า

*สวัสดีสิทธิการ จักกล่าวลักษณะกลองก่อนเนอ กลองอุ่นเมืองหื้อเอาไม้ยมเป็น **กลองชัย** ไม้ซ้อไม้เดื่อไม้ลมแล้งเป็นกลองชุม ไม้ลมแล้งเสมอตั่งแก้ว ไม้ดู่เสมอดั่งเงิน ไม้สักเสมอดั่งคำนั้นแล นอกกว่านี้หื้อเอาไม้อันเป็นเตชะปริวารแลศรีแก่บ้านแลวัดวาอารามเทอะ*

เมื่อจักไปป้ำ (โค่น) นั้นหื้อสวาดธิยายมนต์ (สาธยายมนต์) อันนี้ไปเทอะ นมดัสสะ ทรงมาราชะ สัพเพ รักขันตุ สัพพทา ภิริวา กยะ สยะ ชยะ ตรายสะ ยมนา ปามนุชานัง โสตถี มังคลัป โปนตยานัง ทยะทธาหิโน จระทรุมะสารันติ ว่าอั้น มนต์อันนั้น ๗ แล้วหว้ายหน้า(หันหลัง) ไปหนอาคไน (อาคเนย์) แล้วเยียะป้ำเทอะ

จักแปลงกลองหื้อเป็นมังคละแก่ท้าวพญาไพร่ฟ้าชาวเมืองทั้งหลายดั่งอั้น หื้อเอาไม้เป็นดั่งกล่าวแล้วแต่ภายหลังนั้นเทอะ ดีชุ(ทุก) อันแล คือว่าไม้อ้อยช้าง ไม้เดื่อปล่อง ไม้ตีนเป็ด ไม้ขนุน ไม้ดู่ ไม้สัก ค่านี้ดีชุอันแล ครั้นว่าป้ำท่าวแล้วหมายภายทานดิน (ด้านติดดิน) นั้นไว้แท้เนอ ภายเหนือนั้นไว้เป็นหูเทอะดีแล หื้อท่อนเค้าโคน(โคน) เสียพ่อง (บ้าง) ก่อน แล้วจึงตัดเอาท่อนถัดนั้นดีแล

ทีนี้จักกล่าวลักขณะกลองก่อนเนอ อันว่ากลองพระเจ้า สวาง ๒ เท่าหน้ากลองแล กลองพญาวิสุวัน (เวสสุวรรณ) สวางเท่าหน้าปลายฝ่ามือ ๑ แล กลองพญามารหน้าเท่าสวาง สวางเท่าหน้าแล หน้า ๕ กำ รี ๕ กำ ไว้ตีป่าวดีแล หน้า ๒ กำ รี ๒ กำ

ไว้ชื่อนันทเภรี ไว้เป็นกลองยาม เป็นมหาชัยมังคละไว้ตีนำพลดีแล หน้า ๘ กำรี ๘ กำ ไว้จำเริญสวัสดีดีนักแล หน้า ๘ กำ รี ๘ กำ ไว้เป็นกลองยามดีแล หน้า ๘ กำ รี ๘ กำ ไว้เป็นกลองไว้จำเริญดีแล หน้า ๗ กำ รี ๘ กำ เทินรย่อมมีสุขทุกเมื่อแล หน้า ๕ กำ รี ๕ กำบ่ดีแล หน้า ๗ กำ รี ๗ กำ ตีมีโทษบ่ดีแล หน้า ๑๐ กำ รี ๑๐ กำตีที่ใดพี่น้องลูกเมียจักตายที่นั่นบ่ดี

ทีนี้จักจาอันนับแซ่กลองทังมวลก่อนแล หื้ออ่านดูได้เท่าใดมาตั้ง ๒ หาร เศษ เสีย(ปัดเศษทิ้งไป) เอาลัพธ์นั้นมาตั้ง ๘ หาร เศษ ๑ จักตาย แพ้เจ้าเรือน บ่ดีแล เศษ ๒ ตีที่ใดได้ลาภ ที่นั้นดีนักแล เศษ ๓ ตีที่ใดได้ลาภข้าหญิงข้าชายที่นั่น ได้ลาภสวัสดีนักแล เศษ ๔ ตีที่ใดท่านจักผูกด้วยกลองทุกเมื่อ บ่ดีสังแล เศษ ๕ เทียรย่อมหื้อเป็นทุกข์บ่ดีแท้แล เศษ ๖ ท่านจักผูกมัดบ่ดีแล เศษ ๗ ตีที่ใดชนะข้าศึกแพ้ที่นั่นดีนักแล เศษ ๐ เป็นโศกทุกข์มากนักบ่ดีแท้แล

ทีนี้จักกล่าวลักขณะอันนับแซ่กลองก่อน หือว่าฉันนี้ กลองฟ้าฟูรฟูลง หอมสินขึ้นได้ผู้ไร้เกิดเป็นดี วายทรัพย์ดับทรัพย์ ได้เอ้ยอีมาเรือน เลื่อนขันเงินคำใส่หมากพากร้ายตักแกงบอน นอนหงายตีนส่องแดด ผีเยียะบ่ตาย งัวควายหลายหลุหล่อ ได้ข้าข่อยแท้ส่วยสุข หื้อนับฉันนี้ผัดครอบแล้วจึงเยียะ ตั้งหื้อได้อันดีแล้วเยียะชีเทอะ (กำหนดจำนวนลิ่มกลองให้ได้โฉลกที่ดีแล้วเจาะรูเถอะ)

เมื่อจักหุ้มกลองหื้อเขียนคาถาอันนี้ใส่แผ่นเหล็กแผ่นทอง แล้วเอาใส่ในหมากเต้าแขวนไว้ในกลองเทอะ โอมเทพเภรี เชยยนติ มรนำ เชตนติ สวาหะ นวภาตาธิโน เยน นเย โนนาชิตา ชิน นชิ ตามา นิโน เยน นเย โน พุทธภาวนา // ฆม อันนี้แต้มใส่นอกหมากเต้า แขวนไว้ในกลองนั้นแต่งเครื่องตั้งปูชาเบื้อพัน ๓ หมากพัน ๓ แผ่นรำขาวรำแดง เงินร้อยหนึ่ง ดอกไม้ ๔ ดวง เทียน ๕ คู่ แต่งหอเทวดา ๔ ทิศปูชาอันใดดีก็ว่าเอา ดีแล เอาอ้อยคำมามาต์อันนี้ว่า โอมสิทธิการ ครูบาอาจารย์กล่าวไว้อันนี้อ้อยลำดำ คำยำกูใส่นี่ กูจักตีกลองนันทเภรีคำหนึ่ง หื้อมีเสียงสะท้านหวั่นไหว กูจักตี ๔ คำหื้อดังก้องจักรพาล กูจักตี ๕ คำ หื้อคนย้นแล่นมาหามาชุด้าวทั้งหมู้ท้าวแลเสนา โอมสวาหุม // หื้อมนต์ใส่อ้อยดา ๗ ทีแล้วตี ๙ คำ แล้วเยียะตอกเยียะเล่มเยดคัดเทอะ อย่าหื้อไผตีก่อน แล้วจึงมาสวาดธิยายอันนี้ใส่อ้อยดำ ๓ ทีว่า โอมธรณีชมชื่น พื้นฟ้าป่องจักรพาล นำปัณณาการมาหื้อสูเจ้าเป็นดีมีสุข โอมสวาหุม // ตี ๙

คำแล อยู่จำเริญมั่งมีเป็นดีมากนักแล หื้อเจ้าวัดตีก่อนแล้วหื้ออ้ายแก้วอ้ายแสนตีเมื่อลูนแล เมื่อจักไปป้านั้นก็หื้อหาคนมีชื่อฉันนี้เทอะ

กลองหลวงแทก (วัด) ปากมาใน ๔ นิ้วมือแล หว่างแซ่แม่มือเป็นประมาณแล กลองรามแทกปากมาใน ๓ นิ้วมือ เป็นประมาณแล หว่างแซ่มือเป็นประมาณแล กลองน้อยแทกปากมาใน ๒ นิ้วมือ หว่างแซ่นิ้วมือหนึ่งแล

ครั้นจักหุ้มกลองหื้อหุ้มกลองหื้อหุ้มเดือนยี่ ตีเมื่อใดได้ลาภแล เดือน ๔ แพ้ข้าศึกมีชัยแล เดือน ๖ เดือน ๘ เดือน ๑๒ ดีนักแล เดือน ๓ ๕ ๗ ๙ ๑๐ ห้าเดือนนี้บ่ดีแท้ อย่าเยียะเนอ ครั้นว่าจักหุ้มกลองหื้อหุ้มวันไค้ วันเม็ดดีนัก วันฝูงอื่นบ่ดีแล

ทีนี้จักจาด้วยตีแซ่กลองก่อนแล หื้อว่าดังนี้ เอว เมว เชโยโหนตุ เชยยะ สุเชยยะ มังคลัง ติเชนิ พยยากวติราชติสโร ชุมพูปติ ดั่งนี้ ไว้หื้อเป็นกลองแก้วมณีโชติลูกวิเศษ จำเริญศรีสุขะนำมายังมหาลาภไว้ในกลองลูกนี้ ตีแซ่นี้เทวดาอยู่ห้องชั้นฟ้าทั้ง ๔ คลอง มาหื้อข้าวของเนืองเต็มเรือน เป็นดั่งแม่น้ำใหญ่ ๕ ประการเนอ ดีเช่นนี้ท้าวจตุโลกไว้หื้อกลองแก้ววิเศษนำมายังหญิงชายหื้อพอล้าน อยู่บ้านหื้อเทวดารักษาแสนตนแด่เนอ ตีเช่นนี้ข้าวของอยู่แสนเมืองเมืองใหญ่ไหลน้ำมาเนอ ตีแซ่นี้เงินคำแก้วแสง ๙ ล้านมาอยู่ห้อง พี่น้องรักแพงแสนเท่ายาวะชีวังแด่เนอ ตีแซ่นี้ตีลูกฝ่ายแสนคำลูกใหญ่เท่าหมากชุมพูแด่เนอ ตีแซ่นี้ขุนนานฟังคำดีเมียรักผัวตราบเท่ายาวะ ชีวังแด่เนอ ตีแซ่นี้เงินไหลหลั่งเท้าใหญ่ ไพร่แสนเมืองมาหา เจ้าขุนนายบ้านเมืองหื้อเป็นเจ้าแก่คนทั้งหลายแด่เนอ ตีแซ่นี้ท้าวแสนเมืองมาเยียะเนอ ตีแซ่นี้หอมสมบัติมาชูยามยามผู้ไร้เกิดเป็นดีแด่เนอ ตีแซ่นี้หื้อปราบแพ้อันตรายแสนช่อง หื้อมีอายุอยู่แต่นี้ไปได้ร้อยซาวขวบข้าวแด่เนอ ตีแซ่นี้ไปค้าหื้อได้ย้อนแสนเท่าข้าวของท่านมาหาแด่เนอ ตีแซ่นี้หื้อคนมีอายุร้อยซาวปีอย่าขาดแด่เนอ ตีแซ่นี้อาดแสนคนมาพร้อมข้าวของท่านมาหา เป็นดั่งพระเจ้ามาเมืองแด่เนอ // อ่านนับแซ่กลองหื้อซ้ำจึงตั้งหื้อคอบแซ่เค้านั้นเทอะดีแล

ทีนี้จักจาด้วยเอากลองเข้ามาวัดก่อนเนอ ผู้อยู่ในวัดถามว่าดั่งนี้โกนโต ดูราเจ้าทั้งหลายเอาสิ่งแลสังเข้ามานี่เด // ผู้อยู่นอกวัดว่า เออ เออ ผู้ข้าทั้งหลายนำเอากลองแก้วคำมาแลเด ผู้อยู่ในวัดว่าเอวัง โหนตุสัมปัตตสามิ ดีแล ในกาลวันนี้เป็นวันดีศรีเที่ยงเท้า สุขร้อยข้าวรอดยาวะชีวัง สุขัง พลัง //ผู้อยู่นอกวัดเภรี ผู้ข้าทั้งหลายนำเอากลองนันทเภรีมีเงินคำมูลมั่งเท้ามาแลเด // ผู้อยู่ในวัดว่า ดีแล ก้อนเส้าแก้วพญามังราย

เกิดเป็นคำมามาก ถูกโชคมากดีหลี เจ้าทั้งหลายเอาไม้ดวงดีดวงงามอันใดมานั้นชา // ผู้อยู่นอกวัดว่า ผู้ข้าทั้งหลายเอากลองถูกนามวัดนามบ้านนามเมืองมาดาย ข้าทั้งหลายเอาชยะจำเริญสวัสดีมาแล ข้าทั้งหลายเอากลองไม้เท้าข้าวของเข้ามาแล // ผู้อยู่ในวัดว่า ดีแล มีปัญญาผญาแผ่กว้างรู้ช่างแก้เปสนาปัญหา เจ้าทั้งหลายเอาไม้อันใดดีมีชื่อดั่งฤามานั้นชา// ผู้อยู่นอกวัดว่า เออดีแล ข้าทั้งหลายเอาของเพิงมามาก ช้างม้ามีมากหลามไหล เงินคำไหลหลั่งเท้ามาดีแล // ผู้อยู่ในวัดว่า ดีแล เจ้าทั้งหลายเอาชัยยะวุฒิจำเริญศาสนาแลบ้านเมืองชุ่มบาน ข้าวของไร่นา ข้าวเปลือกล้นเหลือเยียดี เจ้าทังหลายเอาสังมาแท้ชา // ผู้อยู่นอกวัดว่า สุขมิเสยยะ กลองลูกนี้มีเตชะฤธี เสียงดีนันเมืองทั่วฟ้ากุ้มปราบขุมมพูมีมาก เตชะแพ้ผีห่าเกนเมือง จำเริญเรืองทุกที่มาดีแล // ผู้อยู่ในวัดว่า สูเจ้าทั้งหลายเอาไม้ใหญ่ใส่ชื่อฉันใด คำไทยชื่อฤา มาดีข้าวของมูลมั่งเท้า ค้ำเจ้าศัทธาทานมาก ยาจกหากมาม่วน มัจเฉรธรรมหวัดตัดขาดกับด้วยศาสนาธรรม เจ้าทั้งหลายเอาไม้อันดีมาฤา เข้าข้องมามีมากล้นฉางใหญ่มาดีแท้แล // ผู้อยู่นอกวัดว่า ได้เป็นเจ้าแก่คนแลเทวดามากดาย ข้าทั้งหลายเอาฉัพพรรณรังสีมาหื้อท่านกราบปูชาแล บัวพิทธิสวัสดี ชยะ สิทธิ ธนัง ลาภัง โสตถี ภาคยัง สุขัง พลัง สิริ อายุ วัณโณ จะโภคัง วุฑฒิ จะยัสสะ วา พุทธัง ธัมมัง สังฆัง สาธุ สาธุ ดีแท้แล // ผู้อยู่ภายในวัดว่า โอมพุทธไชโย ธัมมไชโย สังฆไชโย สิทธิกิจจัง สิทธิกัมมัง สิทธิการะตะคะตัง สิทธิมาระพะลังสะเสนัง สิทธิกิจเจนะโมการัง สิทธิมุตตะนัง นะมามิสิทธิสวาหุม โอมระรุวุสวาหะ คำอันอยู่พายนอกวัดหื้อเผียบใส่พับดำก็ดี แป้นดำก็ดีว่าเทอะดีแท้แล คำอันอยู่ในวัดหื้อเอาหนักสืออันนี้แลจักสร้างกลวงหลวงยามเมื่อจักไปป่านั้นป้าตกแล้วหื้อหมายพายทามดินไว้เปนพายใต้หมายพายเหนือไว้เปนหูเทอะ ตัดท่อนเคล้าเสียก่อน ๑ แล้วจิ่งเอาท่อนทามนั้นเทอะแล้วจิ่งตัดเสียท่อน ๑ แล้วจิ่งเอาหื้อเว้นท่อนเอาร่ำดับไปหื้อพอ ๔ลูก ๕ ลูกเทอะ กลองลูก ๑ ชื่อว่า นันทะเภรี ลูก ๑ ชื่อว่าสรีชูขึ้น ลูก ๑ ชื่อว่าพื้นสาขา ลูก ๑ ชื่อว่าพานางมาสู่เจ้า ลูก ๑ ชื่อว่าปู่เถ้าอยู่เรือนสุขสำราญเที่ยงเที่งเท้าทีฆาแล กลองทั้ง ๕ ลูกนี้เปนกลองมังคะละแก่พุทธสาสนาบ้านเมืองชุ่มบ้านมีเตชะโชคชัยสวัสสดีมากนักแล ชั่วปลายนั้นตัดเปนกลองตปังเทอะดีมากนักแล ยามเมื่อจักหุ้มกลองนั้น กลองใหม่ก็ดี เก่าก็ดีหื้อได้หุ้มนอกวัดพ้นเทอะอย่าหุ้มในวัดคันหุ้มในวัดจักแพ้วัดแพ้บ้านขึดนักบ่ดีแท้แลอย่าเยียะเน้อ ยามเมื่อหุ้มแล้วคันจักเอาเข้ามาในวัดหื้อหาวันดียามดีเปนสรีแก่นามวัดนามบ้านนามเมืองยามก็หื้อดีแท้แล แล้วหื้อแปลงขันข้าวตอกดอกไม้เทียน ๔ คู่ ดอกขาว ๔ ดวง ข้าวตอกใส่พร้อมแล้วอยู่ภายในถ้าดารับเอากลองคันว่าถามกันแล้วเอาขันข้าวตอกดอกไม้เทียน ยื่นหื้อบุคละผู้เปนเคล้าอยู่ภายนอกนั้นคันว่าเอาแล้วเข้ามาดีแล ยามเมื่อถามคำอันเปนเชยยะมังคะละเซิ่งกันไปมานั้น

หื้อผู้เปนแก่นั้นเอาคิมเคล้าไปคิบหูกลองไว้เทอะ และนำมาแขวนไว้เทอะ หากจักอยู่สวัสสดีชู่คนมากนักชะแลเนยฺยะ ๑ แซ่กลองหื้อจัดเอาเปนคู่อย่าหื้อดิกแท้เน้อ เทสนายังกลองก็แล้วเท่านี้ก่อนแล (หนังสือลักขณะกลองหลวงเขียนปีล้วงไคล้ สักกราชได้ ๑๒๘๕ ตัวเดือน ๑๒ ออก ๑๐ ค่ำแมงวัน ๔ ไทยดับเม็ดหุ้มกลองวันนั้น ครูบาคำอ้าย ๑ ทุไชยลังกา ๑ ทุเจ้าคันธา ๑ ทุเจ้าจันทะรังสี ๑ จันทะรังสี ๑ จันทะรังสี ๑ ทุอินทะเนต ๑ เขียนกันตนละใบปางเมื่อสถิตสำราญอยู่วัดป่าตาลแก้วกว้างนางเหลียว) (พระจตุพลจิตตสังวโร วัดบวกค้าง อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่ ปริวรรตจากใบลานจารเมื่อ จ.ศ. ๑๒๘๕ ของวัดป่าตาล ต.บวกค้าง อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่)

๒. แผ่นบันทึกเอกสารที่ถ่ายไมโครฟิล์ม โครงการศึกษาวิจัยคัมภีร์ใบลานในภาคเหนือ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หมายเลข ๘๒ ๑๑๖๐๘ ๐๔๕-๐๔๕ ภาษาไทยยวน อักษรไทยยวน แหล่งที่มา วัดช้างค้ำ วรวิหาร ต. ในเวียง อ. เมือง จ. น่าน กล่าวไว้ดังนี้

*ตำรา**ก๋อง***

*ทีนี้จักกล่าวตำรา**ก๋องไช**ก่อนแล จักส๋างก๋องหื้อเป็นมังคะละแท้นั้น หื้อตัดเอาท่อนเคล้านั้นชื่อนันทเภรี ลูกถ้วน ๒ ชื่อว่า สรีเจียงจื่น ลูกถ้วน ๓ ชื่อว่า ตื่นสาขา ลูกถ้วน ๔ ชื่อว่านางมาสู่ ลูกถ้วน ๕ ชื่อว่า ฮ้อยเข้าอยู่สวัสรดี อันนี้เท่าท่อนไม้ก่อนแล เมื่อจัดแป๋งแท้นั้น หื้อแทกเอากำลังไม้ใหญ่น้อย มีเท่าใด หื้อหักดูไม้นั่น กั้นพอ ๒ ศอก หื้อเอา ๒ หน้า หน้า ๑ มาหัก ๕ ส่วน เอาส่วน ๑ มาต่อหน้านั้น หื้อเป็นลางยาว คั้นจักจกเหงือกหื้อเอาหน้ามาหักแปด แล้วเอาไม้แปดมาหัก ๔ เอาส่วนหนึ่งมาต่อกั๋นหื้อเป็นเหงือกแล้ว ดาศตีนเหงือกนั้น หื้อเอาเม็ดเข้ามา*

เตาะกั๋น ขวางเม็ด เม็ด ๑ ยืนเม็ด ๑ เป็นดาศไนแล กำลังตอน นั้นจักหื้อหรงกีด แง้นกีด หื้อเอาเม็ด ๑ เข้าขวางเม็ด ๑ ยืนเม็ด ๑ เป็นมอกท้องในแล กั้นจักบักคอหนังหื้อแทกเอาหน้ามาหัก ๔ ส่วน เอาส่วนหนึ่งเป็นคอหนัง จีฮูแซ่ว หื้อเอาเหงือกมาหักแปด เป็นหว่างฮูแซ่วเทอะ ลูกมันนั้น หื้อแทกเอาตั๋วแม่มาหัก ๓ เอา ๑ เป็นลูกเกล้า ลูกถ้วน ๒ นั้น หื้อหัก ๔ เอา ๑ เป็นลูกถ้วน ๒ ลูกถ้วน ๓ นั้นหื้อหัก ๕ ส่วนเอา ส่วน ๑ เป็นลูกถ้วน ๓ แล กั้นว่าหุ้มแล้ว หื้อผู้เป็นช่างตีเสียก่อน ฮื้อเอาอ้อยคำมา ๗ ท่อน แล้วเสกด้วยทิพพมนต์ว่า สิโลเม นั้นเทอะ กันจักตีหื้อว่า ตี๋ก๋องนันทเภรีจมจื้น ตี๋หื่อสัต ตื่นยินดี ตี๋หื้อเสฏีลุกฟ้อน ตี๋หื้อสะท้อนหัวอินพรม ตี๋หื้อสมกำปรารถนา จุเยื่อง

ตี๋หื้อเฟื่องหัวตน ตี๋ก้ำสมภาร ครูบาอาจารย์ท่านผู้ใหญ่ ว่าสันนี้แล ตี๋ก๋องใหม่โสลกฮูแซ่ววว่าสันนี้ ตี๋นำผี ตี๋กิ๋นเหล้า ตี๋เฝ้านา ตี๋มาใหม่ ตี๋ท้าวใส่เมือง ตี๋หื้อเรื่องรอดจุดาว ตี๋หื้อรอดท้าวเมืองพรม ตี๋หื้อจมจื้น ตี๋หื้อสัตตื่นยินดี ตี๋หื้อเสฏีลุกฟ้อนเท่านี้แล

เนยยะ ๑ หื้อนับฮูแซ่วทั้ง ๒ ก้ำ มาสุมกั๋นตั้งแล้วเอา ๒ ทานเสีย แล้วเอารับมาตั้งแล้วเอา ๑ ทาน ผีว่าได้เสด ๒ เจ้าก๋อง จักได้ ภิลาภะ เสด ๓ ชนะสตรู เสด ๔ ตี๋ที่ใดมีลาภะมากนักแล เสด ๑ เสด ๒ ๔ เสด ๕ ๖ ๘ จุมนี้บ่ดีสักอัน กั้นจักหุ้มนั้นเดือน ๖ เดือน ๑๐ แควนดีแล

ตำราก๋อง มีแถม ฉบับหนึ่ง หื้อแทกเอาหน้ามาหัก ๓ ส่วน ซัด ๑ เอา ๒ ส่วนเป็นตางยาว ลูกนี้ชื่อ มังคละน้อยแล แทกเอาหน้ามาหัก ๔ ส่วน เอา ๒ ส่วน เป็นตางยาว ลูกนี้ มังคละแล แทกเอาหน้ามาหัก ๕ ส่วน เอา ๓ ส่วน ลูกนี้ชื่อ เชยยะมังคละแล แทกหน้ามาหักเป็น ๗ ส่วน เอา ๔ ส่วน เป็นตางยาว ลูกนี้ชื่อ นันทะแล หื้อแทกเอาทางยาวก๋องมาหักเป็น ๔ เอา ๒ มุ้นเป็นดาศ หื้อแทกเอาดาศมาหักเป็น ๔ ปุ้น เอาปุ้น ๑ แทกแต่แลวมานับเป็น ๖ ส่วน ฮูแซ่วแลมานับเป็น ๓ ส่วน ลักษณะ ก๋องมีสันนี้แล

ตำราก๋องหลวงโล่งแปดก๋ำยาวแปดก๋ำ ถือว่ามันเอาหน้ามาหัก ๘ เอา ๑ เป็น คือว่าขอมันพอแซ่วมันซิด ทางในทองมืดหน้าตักแต๋นเหมือนดังพร้าปี๊ดกำเดียว ขอมันหื้อปอหมากตันหนุ่มลอดได้เทอะ ตุบเคล้ามันเอาหน้าก๋องหลวงมาหัก ๕ ซัด ๓ เอา ๒ เป็นตุบเคล้า เอาหน้าตุบเคล้ามาหัก ๕ ซัด ๑ เอา ๔ เป็นตุบน้อยแล กำสลกว่าดังนี้นันทเภรี สรีจุขึ้น..... พื้นสาขานำพลมาสู่เจ้า รันเถ้าอยู่เดียวเมืองเท่านี้แล

ตำราก๋องม่าน หน้าทอง ๖ หัก ๑๖ เอาปุ่น เป็นเซียมัน ขงหื้อพอหมากต้นลอดได้ หน้าน้อยมาหักเป็น ๘ เอา ๑ เป็นเซีย ขงมัน ..... ทาเสียงมันเอาหน้าหลวงมาหัก ๕ ซัด ๑ เอา ๔ เป็นหน้าน้อยกั้นว่า

เล็งเช่นหื้อซ้ำเอาปุ่น ๑ มาต่อกั๋นหั้นเตอะ ตำรา ๒ ท้องขงต้ำก๋าง หั้นมาหาหน้าหลวง พอแก่นหมากตันลอดเซีย หน้าหลวงไว้ย แม่มือหน้าน้อยบ่มีเซียแล ตำราหน้าก๋องหลวงเซียมัน ๒ นิ้ว นิมขงมันพอหมากแคว้งลอดทองลอดเตียวหน้าน้อย มีเซียหน้อย ๑ สันยาวแล เกี๋ยวนั้นเหมือนกั๋นเสี้ยงแล

๓. เอกสาร(ปั๊บสา) วัดธาตุคำ ต.หายยา อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ได้จาร(เขียนบันทึก) ไว้ดังนี้

ฟันไม้ก่อง

จักกล่าววิธีไปฟันไม้ก่องก่อนแล /// หื้อมีเหล้าไห ไก่ ๑ ไก่เผือกอันหาไจ้บ่ได้ นั้นตัว ๑ แกงส้ม แกงหวาน เข้าตอกดอก ช่อตุงกุ่ ๑ บูชา แล้วจิ่งป่าแล /// หื้อจอบแต ขุดเคล้ากนแควนดีแล // หื้อแทกเคล้าเถิงป่าย ปั๋นเป็น ๗ ท่อน ท่อนเคล้าหื้อทุมเสีย ชื่อ นันทก๋ำระกิณี บ่มีแล // ท่อนถ้วน ๒ ชื่อว่า นันทเภรี // ท่อนถ้วน ๓ ชื่อว่า สรี๋ขึ้นฟ้า // ท่อนถ้วน ๔ ชื่อว่า ปราบ พื้นสาขา // ท่อนถ้วน ๕ ชื่อนาง อุ้มฟ้ามาสู่ // ท่อนถ้วน ๖ ชื่อปู่เถ้า อยู่เฮือนมูล // ท่อนถ้วน ๗ ชื่อ อยู่เฮือน // ขันเงินขันคำมาสู่มากแ ลักษณะก๋อง มี ๕ จำพวก อัน ๑ แทกหน้าหัก ๓ ปุ่น ทุม ๑ เอา ๒ เป็นตั๋วก๋องทัง ๑ ดาศ ชื่อ จุฬมังคละ แล ลูก ๑ แทกหน้าหัก ๔ เสีย ๔ เอา ๕ เป็นตัวก๋อง ทั้งดาศ ชื่อ จีนานดีแล // ลูก ๑ แทกหน้าหัก ๓ เสีย ๑ เอา ๒ แล้ว // จำหักเป็น ๕ เสีย ๓ เอา ๒ เป็นตัวก๋อง ทังดาศ ลูกชื่อ แก้ว ไปรอดนำพล แล ไนยะ ๑ หน้า ๓ ก๋ำ ยาว ๒ ก๋ำ ชื่อ ***ไชยมังคละ****แล // ลูก ๑ ยาวหน้า ๔ ก๋ำไว้ยตี๋ป่าวดี แล // ลูก๑ หน้า ๘ ก๋ำยาว ๘ ก๋ำไว้ยตีเป็นมังคละ วุทธีจำเริญ บ้านเมืองแลดีนัก แล // ลูก๑ หน้า ๖ ก๋ำยาว ๗ ก๋ำ บ่มีดี จักเป็นโทษแล ลูก ๑ หน้า ๗ ก๋ำยาว ๘ ก๋ำ ตี๋อยู่สวัสดีแล // หน้า ๑ ๐ ก๋ำ ยาว ๑ ๐ ก๋ำ บ่ดีจักสิบหายแล // ก๋องยาว ๒ เท่าหน้า ตี๋ เข้านาดีแล // ยาว ๒เท่า หน้าเถิงตีหาหมู่ หาเปื้นดี // จักแป้งก็ตาม ไจเทอะ อ่านเอาลูกแซ่วได้เท่าได้ตั้ง ๒ หาน เสต เสียลับตั้ง ๘ หานได้เส็ด ๕-๗-๓ ดีล้ำ นั้นบ่ดีแล // ไม้อันดีแป้งก๋องมี ๓ จำพวก คือว่า ไม้ลิ่มแล้งเป็นพระยา ไม้ดู่เป็นเสนาขวา ไม้สักเป็นเสนาซ้าย ไม้ฝูงอื่นเป็นบริวาน ผิว่า เอาไม้สัก ไม้ดู่ ไม้ตาม ๓ ต้นนี้ หื้อ แทกหน้าเป็น ลองยาวดีแล // ไนยะ ๑ วา ป่าย๓นิ้วย ขางมือดีแล // ไนยะ ๑ วา ๒ เจ่น หน้าป่าย ๓ นิ้วมือเป็นลลวงยาวดีแล // จักแป้งก๋องหื้อแทกหน้าหักเป็น ๓ เอา ๒ เป็นคึง ชื่อมังคละน้อยแล แทกหน้าหัก ๗ เอา ๒ ปุ่นเป็นคึง ชื่อ มหามังคละ แล // แทกหัก ๕ เสีย ๒ ปุ่น เอา๓ ปุ่น คึง ชื่อ****ไชยมังคละ**** แล // แทกหัก ๗ ปุ่น เสีย ๓ เอา ๔ ชื่อว่าก๋อง หลวงอยู่ดีแล // อันนี้ลักขณะก๋องน้อย // กั้นส้างแล้ว หื้อใส่รักปาย ในก๋องสมซายอ่อน ด้วยแควนดี บ่ อันไม้ บ่ เที่ยงแล // เมื่อจักหุ้มผิว่า หนังดี บ่ เน่า บ่จ๊ะ แล // หนาหื้อ แซ่ไว้ย ๔ คืน ๕ ผิว่า ๑ หนังบ่ดี หื้อแซ่ไว้ย ๒๓ คืน ก่อนหื้อเอาใบภิกแก้ แก้ใบฟู แก้มะต๋ำ เอานำมาแซ่หนังไว้ยคืน ๑ วัน ๑ เยียขัดปายในปื้น หื้อนวลแล้วขัดปายหน้า ผิว พอหื้อหมดขนเอาออกปกก๋องลูกดี ตี ชัก หื้อเคงดีแล้วเอานิ้วมือปาดดูแวดไปเสียง ต้องต้องปายท่ำก๋าง แควนบ่ดังปายลูนเท่าดัง ตุ้มๆ ผิว่า ดั่งเสมอกั๋น บ่ปอขวบก็ยานแล*

// เสียงก๋องดังเยีย เผิงๆ ท่ำก๋างคึงขึง ดายตราบไขบ่เต๋งอย่าฟังเอาเทอะ // หื้อแต้มนะวะภาจักกะวะติโน // ใส่ตี // ที่ใดก็จักปราบดัง พระยาจักวะตินั้นแล // จักแป๋งก๋องหลวง หื้อเอาไม้ ๓ ต้นนี้ ไม้ล้มแล้ง เสมอเงิน ไม้สัก เสมอคำ ไม้ดู่เสมอ แก้วแล // วันเจีย ๔ ต่ำ กิดอย่าหุ้มก๋อง บ่มีจักสิบหายแท้แล //

โสลกแซ่วก๋องเล่าว่าดังนี้ // ตี๋สัง ตี๋กิ๋นเหล้า ตี๋เข้ามาหา ตี๋ก๋องมาใหม่ // ตีใส่ทอง พระยากิ๋นเมือง // ตีนันเนืองชุดาว ตีปราบท้าวขึ้นเถิงพรม // ไนยะ ๑ ว่า ต๋อมคำฟูปูลง ลอมหอมท่านได้ ผู้ไร้เกิดเป็นดี มีแล้วหื้อมีหลาย วายจลับ // ดับจลี // คิงนาง เอื้อยอี่มา นอน // ซื้อมล้าปอนมาซี้ // หื้อได้แทนที่ขุนหลวง // เท่านี้แล // ก๋องลูกนี้จักฮ้ายจักดี จา หื้อแทกหน้าก๋องมาหักเป๋น ๘ ส่วน เสีย ๗ เอา ๑ แล้วแทกลวงยาวได้กี่ไม้ เอาตั้ง ๓ คูน ๘ เสด ๑ ชื่อมังคละเภรี เสต ๒ ชื่อ นันทเภรี // ๓ // ชื่อเชยยะเภรี ๔ พยาธิเภรี ๕ ชื่อ นันทเภรี ๖ ชื่อ มรณะเภรี ๗ ชื่อ พรหมเภรี ๐ ชื่อ สัตตรูเภรี แล // ลักแป๋งก๋องน้อย ก๋อง ชุมหื้อแทกหน้าไหย่ก็ดี หน้าน้อยก็ดี ตามอันมักแล้วมาหักเป๋น๘ ปุ่น เอา ๑ มา แทกลวง ยาวได้เท่าใดมาสมกันตั้ง ๓ คูณ ๘ เสด ๑ ๔ ๖ ๗ ๐ บ่มีดี ๒ ป๋านก๋าง ๓ ๕ ดีนักแล //

หุ้มก๋องเดือน ๑ ๐ ๑ ๑ ๑ ๒ ย่อมได้ของชุปีดีแล // เดือนเจี๋ยง ยี่ แพ้ สัตตรูทั้งมวล แล // เดือน ๓ ตี๋ที่ใดไฟจักไหม้ที่นั่น // เดือน ๔ ท่านจักบูชา ข้าวของมากนักแล // เดือน ๕ ท่านจักรักของ // เดือน ๖ จักได้ เมียหนุ่ม // เดือน ๗ ไปสู่ผี // เดือน ๘ จักได้..... ผวันสาน // เดือน ๙ ตี๋ที่ไดเทวดารักษาดีนักแล

ขนาดกลองไชยมงคล

จากคติความเชื่อในวิธีการสร้างกลองไชยมงคล ที่มีลักษณะแตกต่างกันไปตามพื้นที่ต่างๆจึงทำให้ขนาดของกลองไชยมงคล ที่ค้นพบในปัจจุบันมีขนาดแตกต่างกันไปตัวอย่างเช่น

๑. กลองไชยมงคล วัดเกตการาม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

กลองไชยมงคลหรือแม่กลอง(กลองใบใหญ่)หน้ากว้าง ๔๐นิ้วตัวกลองยาว ๙๘ นิ้ว

ลูกตุบเก๊า(ลูกตุบลูกแรก) หน้ากว้าง ๑๗ นิ้ว ตัวกลองยาว ๓๖ นิ้ว

ลูกตุบรอง(ลูกตุบลูกที่๒) หน้ากว้าง ๑๓ นิ้ว ตัวกลองยาว ๓๖ นิ้ว

ลูกตุบหล้า(ลูกตุบลูกที่๓) หน้ากว้าง ๑๓ นิ้ว ตัวกลองยาว ๓๖ นิ้ว

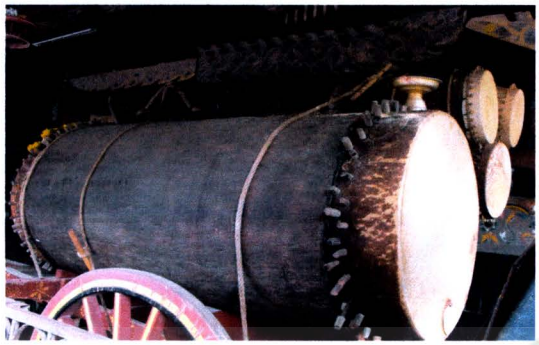

ภาพที่ ๑ และ๒ กลองไชยมงคลวัดเกตการาม

๒. กลองไชยมงคล วัดท่าทุ่ม อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
กลองไชยมงคลหรือแม่กลอง(กลองใบใหญ่)หน้ากว้าง ๓๓นิ้วตัวกลองยาว๗๑ นิ้ว
ลูกตุบเก๊า(ลูกตุบลูกแรก) หน้ากว้าง ๑๑ นิ้ว ตัวกลองยาว ๓๖ นิ้ว
ลูกตุบรอง(ลูกตุบลูกที่๒) หน้ากว้าง ๑๓ นิ้ว ตัวกลองยาว ๓๖ นิ้ว
ลูกตุบหล้า(ลูกตุบลูกที่๓) หน้ากว้าง ๑๕ นิ้ว ตัวกลองยาว ๓๖ นิ้ว

ภาพที่ ๓ และ๔ กลองไชยมงคลวัดท่าทุ่ม

๓. กลองไชยมงคล ของครูมานพ ยาระณะ

กลองไชยมงคลหรือแม่กลอง(กลองใบใหญ่)หน้ากว้าง๓๖นิ้ว ตัวกลองยาว ๗๕ นิ้ว

ลูกตุบเก๊า(ลูกตุบลูกแรก) หน้ากว้าง ๑๑ นิ้ว ตัวกลองยาว ๓๖ นิ้ว

ลูกตุบรอง(ลูกตุบลูกที่๒) หน้ากว้าง ๑๓ นิ้ว ตัวกลองยาว ๓๖ นิ้ว

ลูกตุบหล้า(ลูกตุบลูกที่๓) หน้ากว้าง ๑๕ นิ้ว ตัวกลองยาว ๓๖ นิ้ว

ภาพที่ ๕ กลองไชยมงคลบ้านครูมานพ ยาระณะ

จากข้อมูลที่นำเสนอมาทั้งหมด จะพบว่ากลองไชย หรือ กลองไชยมงคลเป็นกลองสำคัญคู่บ้านคู่เมืองของล้านนามาแต่อดีตกาล พบหลักฐานปรากฏในวรรณกรรมล้านนาหลายเรื่อง แต่ละเรื่องล้วนสะท้อนออกซึ่งความดีงาม ความเจริญ ดังนั้นลักษณะกลองไชยมงคลที่ค้นพบในเอกสารหรือปั๊บสา จึงแฝงไปด้วยคติความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ ที่ค่อนข้างซับซ้อนแตกต่างกันออกไป แต่ขอบข่ายหลักๆมีลักษณะที่คล้ายกันโดยมุ่งไปสู่ความเป็นสิริมงคล ดังนี้

๑. การเลือกไม้

๒. การตัดโค่นไม้

๓. การกำหนดขนาดความกว้างความยาวของตัวกลอง

๔. การขุดกลอง

๕. การหุ้มกลอง

๖. การกำหนดจำนวนแซ่ว (หมุด)

๗. การนำเอากลองเข้าวัด

บทที่ ๓

ประวัติครูมานพ ยาระณะ

ภาพที่ ๖ พ่อครูมานพ ยาระณะ

กำเนิด

พ่อครูมานพ ยาระณะ เกิดเมื่อวันที่ ๕ เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๗๔ ที่บ้านแม่ก๊ะ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ บิดาชื่อนายคำปัน ยาระณะ (มีภูมิลำเนาอยู่บ้านสันป่าข่อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่) มารดาชื่อนางบัวเขียว สายใจดี (มีภูมิลำเนาอยู่บ้านแม่ก๊ะ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่) มีพี่น้องรวมทั้งหมด ๔ คน ประกอบด้วย

๑. นายเชื้อ ยาระณะ อดีตเป็นข้าราชการครู ปัจจุบันเป็นข้าราชการบำนาญ อยู่ที่อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

๒. นายมานพ ยาระณะ ปัจจุบันเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ช่างฟ้อน) ปี พ.ศ. ๒๕๔๘

๓. นางสาวศิริกุล ยาระณะ (เสียชีวิต)

๔. นางรัตนา ยาระณะ อาชีพค้าขาย ปัจจุบันอยู่บ้านท่าสะต่อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

พ่อครูมานพ ยาระณะแต่งงานกับนางสมัย ไชยวงศ์ (เสียชีวิต) มีบุตรสาว ๑ คน ชื่อ นางสาวชลธาร ยาระณะ จบการศึกษา ศิลปศาสตรบัณฑิต จากจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย อาชีพนักแสดงรับจ้าง

ปัจจุบัน พ่อครูมานพ ยาระณะ พักอาศัยอยู่บ้านเลขที่ ๕ (บ้านสันป่าข่อย) ถนนเจริญเมือง ตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

เนื่องจากถิ่นกำเนิดของ พ่อครูมานพ ยาระณะ อยู่ที่บ้านแม่ก๊ะ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ และพ่อครูมานพ ยาระณะ เล่าว่ามารดามีเชื้อสายไทยลื้อ อันเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีจำนวนประชากรกระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ดอยสะเก็ด หรือกล่าวได้ว่าเป็นกลุ่มประชากรโดยส่วนใหญ่ที่มีมากที่สุดในพื้นที่แห่งนี้ ดังนั้นวิถีชีวิตทางสังคมจะสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มตนเองได้อย่างน่าสนใจดังที่พ่อครูมานพ ยาระณะ ได้เล่าให้ฟัง (สัมภาษณ์, ๒๕๕๑) ความว่า

> *“ ผมเกิดตี้บ้านแม่ก๊ะ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อก่อนแถวนั้นจะมีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมตี้ดีมาก ผ่อไปตางวันออกของหมู่บ้านจะหันดอยยืนงิ้มเขียวเต๋มไปด้วยต้นไม้ หน้อยใหญ่ ถัดจากดอยลงมาก็จะหันหมู่บ้านเป๋นหย่อมๆ มีก๋างโต้งผืนกว้างใหญ่มีแม่น้ำแม่ดอกแดงและลำเหมืองไม้ทุงไหลผ่าน ถึงฤดูทำนาก็จะจ่วยกั๋นไถนาปลูกข้าว เสร็จแล้วจะจวนเปื่อนๆลงไปเสาะปล๋าในลำเหมือง ได้ปล๋ามาก็เอามาแบ่งปั๋นกั๋น มีความสุขแต้ๆในน้ำมีปล๋า ในนามีข้าว เป็นกำกล่าวตี้เป็นจริงแน่นอน ความอุดมสมบูรณ์ในสมัยก่อนกับปัจจุบันนี้มีความแตกต่างกั๋นจ้าดนัก หันแล้วสู้สึกบ่ะสบายใจ๋ ป้อผม (บิดา) สมัยนั้นเป๋นครูประชาบาล สอนประจ๋ำอยู่ตี้ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเจียงใหม่ นอกจากจะมีความสามารถในด้านการสอนหนังสือแล้ว ท่านยังมีความสามารถพิเศษในการเป่าแกวง(แตรวง) และเล่นซึง สะล้อ มีวงเป๋นของต๋นเอง และมักจะปากั๋นไปเล่นตามงานต่างๆ เช่น งานปอยหลวงและงานทำบุญทั่วไป ซึ่งบางครั้งผมก็จะตวยไปแอ่วผ้อง ต๋อนนั้นยังเป๋นละอ่อนอยู่ อายุประมาณ ๔ – ๖ ขวบ ส่วนแม่ผมก็เกยเป๋นจ่างฟ้อนประจ๋ำวัดในหมู่บ้าน ในสมัยนั้นก๋านแสดงศิลปะปี๋นเมืองมีฮื้อเห็นกั๋นนัก โดยเฉพาะก๋อง(กลอง)จะมีกู้วัด เสียงก๋องวัดเหนือวัดใต้จะได้ยินเกือบกู้วัน เสียงก๋องนี้มันจะไปได้ไกล๋ขนาด ถ้าได้ยินเสียงก๋องก็แสดงว่าวัดนั้นๆกำลังมีงานอะหยังสักอย่างหนึ่งแน่นอน”*

การศึกษา

พ่อครูมานพ ยาระณะ ได้รับการศึกษาจากวัดแม่จ้อง วัดแม่ก๊ะ โรงเรียนวัดเกตุการาม โรงเรียนวัดศรีดอนไชย และวัดสันป่าข่อย โดยได้ศึกษาเล่าเรียนธรรมะ หนังสือ และทางโลกควบคู่กันไป ดังที่พ่อครูมานพ ยาระณะได้เล่าให้ฟังว่า (สัมภาษณ์, ๒๕๕๑)

"สมัยนั้นคนกับวัดมันบ่อห่างกั๋น เมื่อผมอายุประมาณ ๗ ขวบ ป้อของผม(บิดา) ได้จวนไปฝากตั๋วเป็นลูกศิษย์ของ ครูบามหาวรรณวัดแม่จ้อง และครูบาวงศ์วัดแม่ก๊ะ (ปัจจุบันทั้ง ๒ วัด อยู่ในเขตอำเภอดอยสะเก็ด) เพื่อไปซึมซับความฮู้ทั้งตางโลกและตางธรรม มีการศึกษาฮ่ำเฮียนบทสวดมนตร์และคาถาธรรมเช่น หัวใจอิติปิโส พุทธโธ อรหัง ธรรมโมอรหัง สังโฆอรหัง พุทธคุณนัง ธรรมคุณนัง สังฆคุณนัง พุทธอินตา ธรรมอินตา สังฆอินตา นะอุด นะอัด นะปัด นะปิด เป็นต้น จากนั้น บ่อเมินอายุประมาณ ๑๐ ปี๋ ก็ปึ๊กมาบ้านสันป่าข่อย อำเภอเมือง จังหวัดเจียงใหม่(ซึ่งเป็นบ้านเดิมของบิดา) เปื้อมาเข้าเฮียนจั้นประถมศึกษา ตี๋โฮงเฮียนวัดเกตุการาม จบจั้นประถมปีที่ ๒ ก่อย้ายไปเข้าเฮียนตี๋โฮงเฮียนวัดศรีดอนจัย จ๋นจบจั้นประถมปีที่๔ ขณะนั้นอายุประมาณ ๑๕ - ๑๖ ปี๋ สาเหตุ ตี๋จบการศึกษาหล้ากว่าคนอื่น เพราะว่าสอบตก ๒ ครั้ง เพราะชอบก๋านตี๋มวยจึงหนีไปตี๋มวย ต่อมาเมื่อปึ๊กมาผ่ออายุตั๋วเก่าเปรียบเทียบกับเปื้อนๆ ในห้องปรากฏว่าตั๋วเองมีอายุนักกว่า จึงได้ดำเนินก๋าน ขอลดอายุตัวเองลงมา ๒ ปี๋ เปื้อจะได้มีอายุใกล้เคียงกับเปื้อนๆ ส่วนสาเหตุที่หันมาเป็นนักมวย เพราะว่าตอนแรกตี๋ป้อปาไปอาศัยตี๋บ้านสันป่าข่อย ชีวิตส่วนหนึ่งมักจะวนเวียนอยู่ในวัดสันป่าข่อย เพราะฮู้จักและผูกพันกับวัดนี้มาตั้งแต่สมัยอุ้ย(ปู่) ซึ่งอดีตเคยเป็นเจ้าอาวาสวัดสันป่าข่อย เมื่อเข้ามาอยู่ในวัดก็ได้ฮับก๋านต้อนฮับอย่างอบอุ่น และได้ทุ่มเทตัวเองจ้วยเหลืองานของวัด เช่น กวาดลานวัด ทำความสะอาดห้องน้ำ ฮับใจ้อุปัฐากพระในวัดกู้อย่างบ่อเกยปฏิเสธ อยู่มาวันหนึ่งเจ้าอาวาสวัดสันป่าข่อย ครูบาทองคำได้ใจ้ฮื้อไปซื้อกาแฟ พอซื้อกาแฟได้มาแล้วระหว่างตางเดินปึ๊ก ได้ถูกกลุ่มวัยรุ่น ๔ คน รุมตี๋ กาแฟตี้ก๋ำมาหกคว่ำไปหมดเหลือแต่กระป๋อง (ในสมัยนั้นนิยมใช้กระป๋องนมข้นใส่กาแฟ) แค้นใจ๋เดินไห้มาตวยตาง เมื่อปึ๊กมาถึงวัดก็เล่าเรื่องฮื้อครูบาทองคำฟัง ครูบาทองคำเอ็นดูจึงขอฮื้อครูเณรซึ่งอดีตเกยเป็นตะหารค่ายกาวิละ จ่วยถ่ายทอดวิชาต่อสู้ป้องกั๋นตัวและวิชาตี๋มวยฮื้อใจ้เวลาฝึกฝนตั๋วเองกู้วัน จนเวลาผ่านไปประมาณ ๕ – ๖ เดือน เมื่อสภาพฮ่างก๋ายและจิตใจ๋มีความสมบูรณ์พร้อมเต็มตี้ นึกอยากจะลองวิชาของต๋นเองว่าเป็นอย่างใดผ้องผมก่อไปเกิ๊ดถ้าตี่หน้าโฮงเฮียน ก็ได้ปะคู่ปรับเก่าจนได้พร้อมหน้าตึง ๔ คน มันก็เดินเข้ามาจะตี๋ผม (๔ คนรุม ๑ คน) แต่ผมได้ฝึกซ้อมมาอย่างดีและเป็นมวยกว่าคู่ปรับตึง ๔ คน ผมเลยชนะ และทั้ง ๔ คนขอยอมแป้ แต่ผมบะยอมบอกว่าฮื้อไปยอมกั๋นตี้กาดสันป่าข่อยปู้น มันก็เลยต้องไปยอมกั๋นตี้กาดพอเวลาผ่านไปก่อเป็นเปื่อนฮักกั๋นไปเหีย"

นอกจากนี้พ่อครูมานพ ยาระณะ ยังได้เล่าถึงประสบการณ์บางอย่างที่น่าสนใจ ไว้ดังนี้ (สัมภาษณ์, ๒๕๕๑)

“ผมชกมวยมาร้อยกว่าครั้งโดยใช้จื่อว่า พันศักดิ์ ลูกจาวเหนือ และบางทีก็ใช้ชื่อว่าพันศักดิ์ คล่องประชัน แต่นิยมใช้จื่อพันศักดิ์ ลูกจาวเหนือมากกว่า ขึ้นชกมวยครั้งแรกในจังหวัดเจียงใหม่ ตี้สนามมวยเดชานุเคราะห์เมื่อประมาณปี๋ พ.ศ. ๒๔๘๘ และต่อมาก็ไปชกมวยตี้กรุงเทพมหานครสนามมวยเวทีราชดำเนิน ชกมวยมาตึงหมด ๑๐๐ กว่าครั้ง ก๊าน ๒ ครั้ง(แพ้) หลังจากเลิกชกมวยแล้วก็มีลูกศิษย์มาฮ่ำเฮียนวิชาชกมวยหลายคน อาทิเช่นนกน้อย ลูกเชียงดาว ขุนทัพ ฮ มหาชัย หาญชัย คล่องประชัน หาญศึก คล่องประชัน หาญศักดิ์ คล่องประชัน เดชทมิฬ คล่องประชัน เด่นศึก คล่องประชัน พันมงคล ลูกจาวเหนือ และศรนารายณ์น้อย ลูกจาวเหนือ และในระหว่างสอนก๋านชกมวยอยู่นั้น ก็มีก๋าน ออกสามล้อถีบรับจ้างแถวกาดสันป่าข่อยตวยปัจจุบันนี้ถ้ามีเวลาว่างก็ยังไปออกสามล้ออยู่ เพื่อจะได้ปะหมู่เดียวกั๋น อู้ฟู่แลกเปลี่ยนในเรื่องสัพเพเหระ ”

การเรียนตีกลองไชยมงคล

สำหรับการเรียนการตีกลองไชยมงคล ครูมานพ ยาระณะ ได้เล่าให้ฟังว่า (สัมภาษณ์, ๒๕๕๑)

“ถ้ามีเวลาว่างเมื่อใดก็จะไปนมัสก๋านครูบาเจ้ามหาวรรณวัดแม่จ้องและครูบาวงศ์วัดแม่ก๊ะบ่อได้ขาดและกู้ครั้งตี้ไปก็จะได้ฮับกำสอนฮื้อเป๋นคนดีหื้ออยู่ในศีลกิ๋นในธรรมเป็นตางดำเนินชีวิต มีวันหนึ่งผมไปหันก๋อง(กลองไชยมงคล)ตั้งอยู่ที่ศาลาวัด จึงเกิดความสนใจอยากฮู้ และอยากจะตีจึงได้เอ่ยถามครูบาเจ้ามหาวรรณและหลังจากนั้นก็เทียวไปเทียวมาหลายครั้งจ๋นได้ฮับความเมตตาจากครูบามหาวรรณวัดแม่จ้อง ฮับเป็นลูกศิษย์ และท่านได้ถ่ายทอดวิชาก๋านตีก๋องไชยมงคลในเพลงต่างๆฮื้อ ท่านได้เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับก๋องไชยมงคลฮื้อฟังว่า ก๋องไชยมงคลเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองซึ่งมีจารึกไว้ในคัมภีร์ใบลาน ก๋องไชยมงคลแต่เดิมเป๋นก๋องของเจ้าเมือง จะใช้ตี๋เป๋นอาณัติสัญญาน เช่นเวลาจะไปออกศึกก็จะหื้อตี๋เพลงออกศึก เวลาออกไปต่อสู้ข้าศึกและได้ฮับชัยชนะมา ก็จะมีก๋านตีก๋องไชยมงคลในเพลงชนะศึกหรือขอฝนแสนห่า นอกจากนี้ยังมีแหมเพลงหนึ่งจื้อว่าแปดมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์จะใช้กับงานมงคล ซึ่งคนตี๋ก๋องในสมัยก่อนมีความเคร่งครัดในจารีตแบบแผน จะต้องถือศีลแปดและนุ่งขาวห่มขาว ในส่วนทำนองเพลงของก๋อง จะถูกกำหนดด้วยคาถาธรรม เช่น พุทโธอรหัง ธรรมโมอรหัง สังโฆอรหัง พุทธคุณนัง ธรรมคุณนัง สังฆคุณนัง พุทธอินตา ธรรมอินตา สังฆอินตา นะอุด นะอัด นะปัด นะปิด เป็นต้น และครูบาเจ้ามหาวรรณ

ยังได้อู้เป๋นปริศนาธรรมว่า ถ้าตี๋ธรรมดาก็จะบ่อได้ไปถึงสวรรค์เน้อ หลังจากได้ฮับก๋านถ่ายทอดความฮู้เรื่องกระบวนเพลงของก๋องไชยมงคลตึงหมดแล้ว ครูบามหาวรรณวัดแม่จ้องยังได้ ก๋ำชับไว้ว่า หื้อจ้วยกั๋นฮักษาของดีบ้านเฮาไว้หื้อดี จะเป๋นสิริมงคลแก่ตั๋วและบ้านเมือง และเวลาถ่ายทอดวิชาหื้อไผ ห้ามเก็บเอาสตางค์เป๋นเน้อ หลังจากนั้นประมาณปี พ.ศ. ๒๔๘๖ เป๋นต้นมา ก็ได้มีก๋านนำเอาศิลปะของก๋านตี๋ก๋องไชยมงคลออกมาเผยแพร่และถ่ายทอดหื้อลูกศิษย์ตี้บ้าน (บ้านครูมานพ ยาระณะ เลขที่ ๕ ถนนเจริญเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่) ลูกศิษย์มีจื้อเสียงหลายคน อย่าง นายมงคล เสียงชารี (รับราชการวิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่) นายสนั่น ธรรมาธิ (รับราชการมหาวิทยาลัยเชียงใหม่) นายแพทย์สุกิจ พรหมศิริ และนายรัชชุพงษ์ จันทร์จริง(เป๋นทนายความ) นอกจากนี้ยังได้มีก๋านนำเอาออกไปเผยแพร่ยังวัดต่าง ๆ เช่น วัดดอยสะเก็ด วัดนิวาสไพรสณฑ์ วัดศรีประดิษฐ์ วัดป่าเส้าน้อย และวัดท่าทุ่ม"

นอกจาก พ่อครูมานพ ยาระณะ จะมีความรู้เรื่องกลองไชยมงคลแล้ว พ่อครูมานพ ยาระณะ ยังได้ศึกษาเล่าเรียนการตีกลองอื่นๆ และศิลปะการฟ้อนจากครูหลายๆท่าน ดังที่ครูได้เล่าให้ฟังความว่า (สัมภาษณ์, ๒๕๕๑)

"ก๋องปู่เจ่ ผมฮ้ำเฮียนมาจากพ่อหล่า กุหม่าเป๋นจาวไทยใหญ่ และ เฮียนฉาบจากป้อ สองเมือง อภิบาล ซึ่งเป๋นคนเมืองเจียงใหม่ ก๋องมองเซิงเฮียนจากครูรอด ฟ้อนดาบ ฟ้อนหอก และฟ้อนสาวไหมแมงบ้ง เฮียนมาจากครูคำ ขุนพรหมและครูเผชิญ"

อนึ่งสำหรับ ครูคำ ขุนพรหม ผู้ถ่ายทอดการฟ้อนสาวไหมแมงบ้ง ให้แก่พ่อครูมานพ ยาระณะ นี้ จากการศึกษาพบว่าเป็นบรมครูในเรื่องของการฟ้อนสาวไหม และต่อมามีการถ่ายทอดส่งต่อให้ลูกศิษย์หลายคนซึ่งพอจะแยกออกได้เป็นสองสายดังนี้

สายที่ ๑ ครูคำ ขุนพรหม ครูเผชิญ สุวรรณรังสี และ พ่อครูมานพ ยาระณะ

สายที่ ๒ ครูคำ ขุนพรหม ครูปวน คำมาแดง ครูกุย สุภาวสิทธิ์ ครูบัวเรียว สุภาสิทธิ์ ครูพลอยศรี สรรพศรี และ ครูฉวีวรรณ สบฤกษ์ (ครูสอนวิชานาฏศิลป์ไทย วิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่)

พ่อครูมานพ ยาระณะ ได้ถ่ายทอดศิลปะการแสดงการตีกลองไชยมงคลให้กับลูกศิษย์ที่บ้าน สถานศึกษา และที่วัดต่าง ๆ จนมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป

พระอธิการไชยวิทย์ ธัมมรโต วัดท่าทุ่ม (เป็นวัดหนึ่งที่ครูมานพ ยาระณะ ได้ถ่ายทอดวิชาความรู้เรื่องการตีกลองไชยมงคล) อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ได้เมตตาอรรถาธิบายไว้ว่า (สัมภาษณ์, ๒๕๕๑)

" ก๋านตี๋ก๋องไชยมงคลของพ่อพัน(ครูมานพ ยาระณะ) โดยใช้คาถาธรรมมาก๋ำกับหรือเป็นกำบริกรรมเป็นกุศโลบายเปื้อสร้างจิตฮื้อเป็นกุศล กำว่ากุศลแปลว่าฉลาดคือฉลาดนำไปสู่ความดี กำว่ากุศโลบายหมายถึงหนตางตี้ดี ส่วนเสียงก๋องตี้สะท้อนก็กก้องออกมาเป็นความยิ่งใหญ่แห่งพลังศรัทธา ที่น้อมคารวะบูชาไปถึงพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ และ พระสังฆคุณ ในเรื่องตี้มาของ ก๋องไชยมงคล มีกำกล่าวอ้างไว้ในวินัยดอกเดื่อ ซึ่งเป็นอรรถกถาธรรมที่เข้าใจ๋ว่าเกิดขึ้นราวสมัยพญากือนา (กษัตริย์เมืองเชียงใหม่แห่งราชวงค์มังราย)เรื่องราวโดยย่อกล่าวไว้ว่า พระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าตี้ทรงแสดงไว้นั้น เป็นสิ่งตี้สมบูรณ์ดีงามอยู่แล้วเปรียบได้กับก๋องไชยมงคลที่มีเสียงดังดีอยู่แล้ว เมื่อมีคนเอาวัตถุสิ่งของหรือแก้วแสงมีค่าทั้งหลายมาตกแต่ง จะทำให้คุณภาพเสียงก๋องเปลี่ยนแปลงผิดเพี้ยนไป เหมือนกับพระธรรมวินัยตี้ดีงามอยู่แล้ว บ่ะควรตี้จะอุตรินำมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงฮื้อผิดแผกไปจากเดิม "

พระครูสุวัฒนวรคุณ อายุ ๗๗ ปี เจ้าอาวาสวัดสันป่าข่อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (เป็นวัดหนึ่งที่พ่อครูมานพ ยาระณะ ได้เคยถ่ายทอดวิชาความรู้เรื่องการตีกลองไชยมงคล) ได้เมตตาอรรถาธิบายไว้ว่า (สัมภาษณ์, ๒๕๕๑)

" อาตมาสนิทสนมกับโยมมานพ ยาระณะ หรือโยมพันเป็นอย่างดี เมื่อก่อนเกยฮื้อละอ่อนไปเฮียนตี๋ก๋องตี้บ้านโยมพัน เป๋นมีความสามารถทั้งในเรื่องการตีก๋องไชยฟ้อนดาบ เจิง(เชิง) ตี้มีลักษณะท่าทางสวยงามมาก เวลาสอนก็จะสอนโดยบ่ะฮ้องค่าใช้จ่ายใดๆเลย มีก้าสวยดอก(กรวยใส่ดอกไม้ธูปเทียนที่ทำจากใบตอง) หากเมื่อใดตี้วัดสันป่าข่อยมีงานปอยหลวงหรือแห่ครัวทานโยมพัน จะมาจ้วยงานตลอด"

นายดำรงค์ ชัยเพชร อายุ ๗๖ ปี บ้านเลขที่ ๒๗๖ ถนนป่าตัน ตำบลป่าตัน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ช่างทำกลองที่มีฝีมือและมีชื่อเสียงของจังหวัดเชียงใหม่คนหนึ่ง ได้บอกเล่าเรื่องราวที่น่าสนใจเกี่ยวกับ พ่อครูมานพ ยาระณะ ไว้ว่า (สัมภาษณ์, ๒๕๕๑)

" ฮู้จักครูมานพ ยาระณะ ประมาณ ๔๐ ปีมาแล้ว เป๋นมักจะนำก๋องไชยและก๋องปู่เจ่ มาซ่อมที่นี่บ่อยครั้ง ฝีมือในการตีกลองมีความโดดเด่นมาก เมื่อเวลาสอนเขาจะมีคาถาธรรมกำกับเช่น พุทโธอรหัง ธรรมโม อรหัง สังโฆอรหัง นับว่าเป็นวิธีการอย่างหนึ่งเพื่อช่วยในการจดจำ"

นายเนตร พันธ์ชัยศรี อายุ ๔๗ ปี บ้านเลขที่ ๒๘ หมู่ ๗ ตำบลสันผีเสื้อ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ช่างทำกลองที่มีฝีมือและมีชื่อเสียงของจังหวัดเชียงใหม่คนหนึ่ง ได้บอกเล่าเรื่องราวที่น่าสนใจเกี่ยวกับพ่อ ครูมานพ ยาระณะ ไว้ว่า (สัมภาษณ์ , ๒๕๕๑)

"ตาพันมักจะมาให้ผมช่วยซ่อมกลอง ทั้งกลองปู่เจ่และกลองไชยบ่อยครั้งมาก นอกจากนี้ผมเคยร่วมคณะเดียวกับตาพันมาหลายครั้ง เป็นคนพูดสุภาพไม่ถือตัว เวลาก่อนการแสดง ตาพันจะมีการฟายครูหรือไหว้ครูก่อนทุกครั้งด้วยดอกไม้ธูปเทียน น้ำขมิ้นส้มป่อย สำหรับเม็ดและรสมือการตีกลองของตาพัน พร้อมทั้งลีลาฟ้อนสาวไหมและตบมะผาบนับว่าสุดยอด"

นายศรีมูล ยาวิลาศ อายุ ๗๓ ปี เดิมอยู่ละแวกใกล้เคียงกับบ้านพ่อครูมานพ ยาระณะ ปัจจุบัน อยู่บ้านเลขที่๒๑๓ หมู่ ๔ ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ได้บอกเล่าเรื่องราวที่น่าสนใจเกี่ยวกับ พ่อครูมานพ ยาระณะ ไว้ว่า (สัมภาษณ์ , ๒๕๕๑)

" เมื่อก่อนเคยออกสามล้อร่วมกับครูพัน และเคยเรียนการตีกลองไชยกับครูพัน ทำนองบูชาธรรมและทำนองออกศึก ครูพันนับว่าเป็นผู้ที่มีฝีมือเก่งคนหนึ่ง และเคยร่วมคณะตีกลองไชยบ่อยครั้งเวลามีงานที่วัดเกตุการาม"

นายสมหวัง ฤทธิเดช อายุ ๖๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๔๖ ตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ได้บอกเล่าเรื่องราวที่น่าสนใจเกี่ยวกับ พ่อครูมานพ ยาระณะ ไว้ว่า (สัมภาษณ์ , ๒๕๕๑)

"ผมเคยเรียนการตีกลองไชยจากครูพันมานานแล้ว และของผมจะมีลักษณะผสมผสาน เพราะว่าผมไปเห็นการตีกลอง ที่อำเภอป่าซางจังหวัดลำพูน และเกิดการนึกชอบขึ้นมา จึงได้ลงทุนปั่นรถจักยานจากเชียงใหม่ไปเรียนที่ป่าซางลำพูน ดังนั้นการตีกลองของผมจะมี ๗ จังหวะคือไหว้ครู พรหมสี่หน้า สะบัดไชยช้า สะบัดไชยเร็ว ออกศึก ชนะศึก กลองแสะ(ไม้แจ่ม) และกลองตุ๊บ ซึ่งผสมกันระหว่างของครูพันกับของป่าซาง ผมยอมรับในความรู้ความสามารถของครูพันมาก นอกจากนี้ครูพันจะมีบุคลิกที่มีน้ำใจ ยิ้มง่าย ฟังความคิดเห็น ไม่โกรธง่าย เป็นคนรู้แพ้รู้ชนะ เป็นคนมีน้ำใจเป็นนักเลง ไม่ใช่เป็นคนอันธพาล"

นายประหยัด พวงมาลี (สัมภาษณ์ , ๒๕๕๑) ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่มีอาชีพออกสามล้อถีบรับจ้างที่บริเวณตลาดสันป่าข่อย ได้กล่าวถึงครูมานพ ยาระณะ ไว้ว่า

" ผมออกสามล้อมาประมาณ ๓๐ กว่าปี ฮู้จักกับอ้ายมานพ ยาระณะ หรืออ้ายพันซึ่งเป็น จื้อเล่น ผมมีความเคารพและมีความสนิทสนมฮักใคร่กั๋น สมัยก่อนเมื่อประมาณ ๒๐ ปี๋ตี้ผ่านมา คนออกสามล้อมีนักและหมู่เฮาจะเก็บเงินกั๋นวันละ๑—๒บาท ได้เงินมาก็จะนำไปทอดผ้าป่าถวายตามวัดต่างๆในเมืองเจียงใหม่ โดยเฉพาะวัดป่าแดงไปทอดผ้าป่า ๒-๓ ครั้ง แต่ละครั้งตี้ไปก็จะมีก๋านนำเอาก๊อง(ฆ้อง) ก๋อง(กลอง) ตีแห่แหนไปกับขบวน อ้ายพันมักจะตีก๋องปู่เจฝีมือแกดี ส่วนผมจะตี๋ก๊อง เมื่อมีงานปอยหลวงวัดสันป่าข่อย หมู่เฮาจะจวนกั๋นไปจ้วยแห่ก๊องแห่ก๋องไป ฮอมเอาบุญเป็นประจำ"

จากความสามารถในด้านการตีกลองไชยมงคล ความเป็นคนมีน้ำใจนักเลง และถ่ายทอดศิลปะการแสดงให้แก่ลูกศิษย์โดยไม่เห็นแก่อามิสสินจ้าง ทำให้พ่อครูมานพ ยาระณะ ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ ดังนี้

๑. ได้รับยกย่องเชิดชูเกียรติเป็น คนดีศรีดอยสะเก็ด
จากอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ. ๒๕๔๕)

๒. ได้รับยกย่องเชิดชูเกียรติเป็น ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๓ สาขาศิลปะการแสดง
จากสภาการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๖

๓. ได้รับรางวัลเพชรราชภัฏ เพชรล้านนาสาขาศิลปะการแสดง
จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๔๖

๔. ได้รับยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นบุคคลดีเด่นผู้ทำคุณประโยชน์ต่อเยาวชน พ.ศ. ๒๕๔๘
จากกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

๕. ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ช่างฟ้อน) ปีพ.ศ. ๒๕๔๘

ผลงานของพ่อครูมานพ ยาระณะ

นอกจากการตีกลองไชยมงคลที่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเป็นของตนเองแล้ว พ่อครูมานพ ยาระณะ ยังได้ถ่ายทอดศิลปะการตีกลองและการแสดงต่างๆเผยแพร่ออกไปสู่สังคมอย่างกว้างขวาง แยกออกได้เป็นดังนี้

กลองบูชา

ภาพที่ ๗ การตีกลองบูชา

กลองบูชา เป็นเครื่องดนตรีชนิดหนึ่ง ที่ใช้ตีเพื่อเป็นอาณัติสัญญาณในส่วนเกี่ยวข้องกับศาสนจักร ที่มีอยู่ในอาณาจักรล้านนา เมื่อครั้งอดีตกลองชนิดนี้จะต้องมีอยู่ประจำทุกวัด คราใดเมื่อใกล้ถึงวันพระ หรือวันสำคัญทางพุทธศาสนาเช่นวันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันมาฆบูชา หรือกิจสำคัญๆของพระสงฆ์ ทางวัดก็จะมีการตีกลองบูชา เพื่อเป็นอาณัติสัญญาณและเป็นการเชิญชวนให้ประชาชนหรือชาวบ้านที่อยู่ในหมู่บ้านหรือบริเวณใกล้เคียงหรือต่างหมู่บ้าน ได้ทราบความเคลื่อนไหวและเข้าร่วมในกิจกรรมของทางวัดที่กำลังจะมีขึ้น

นอกจากเสียงที่ดังก้องกังวานแล้ว ยังมีความหมายอันเป็นนัยที่ซ่อนเร้นที่ชาวล้านนาในอดีตสามารถรู้และเข้าใจได้ตรงกัน ซึ่งมีอยู่ด้วยกันหลายรูปแบบ กล่าวคือ

หากตีในทำนองสาวหลับเต๊อะ หมายถึง เป็นการบอกให้ทราบว่าภารกิจใดก็ตามที่พวกหนุ่มสาวกำลังกระทำอยู่ในขณะนี้ เช่น กำลังแต่งดาจัดเตรียมข้าวของ เพื่อถวายพระให้รีบกระทำให้เสร็จและให้นอนแต่หัวค่ำ เพราะว่าวันพรุ่งนี้จะได้ตื่นแต่เช้าเพื่อมาร่วมกิจกรรมที่สำคัญกล่าวคือทำบุญตักบาตรแด่พระสงฆ์ที่มาบิณฑบาต

หากตีในทำนองเสือขบตุ๊ หมายถึง ให้ชาวบ้านมาช่วยกันระแวดระวังดูแลเรื่องความปลอดภัยในบริเวณที่พระสงฆ์กำลังเจริญวิปัสสนากรรมฐาน

หากตีในทำนองล่องน่าน หมายถึง เชิญชวนให้ชาวบ้านไปร่วมในขบวนเรือเพื่อไปทำบุญตามวัดต่างๆที่อยู่ห่างไกล

หากตีในทำนองสุดธรรม หมายถึง การเสร็จสิ้นโดยสมบูรณ์ ในพิธีกรรมทางศาสนา

ด้วยภูมิปัญญาอันเป็นเลิศของเหล่าบรรพชนชาวล้านนาที่ได้รังสรรค์ขึ้นมา พ่อครูมานพ ยาระณะ ก็เป็นผู้หนึ่งที่ได้รับการถ่ายทอดและสืบสานมรดกทางภูมิปัญญาอันนี้เอาไว้ กระทั่งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๘ วิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่ ได้เรียนเชิญ พ่อครูมานพ ยาระณะ ให้เข้ามาเป็นครูสอนศิลปะพื้นเมืองภาคเหนือ ซึ่งกลองบูชาก็เป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งที่ได้มีการหยิบยกขึ้นมาถ่ายทอดให้กับครูและนักเรียนในขณะนั้น อันถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการสืบสานและธำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมของล้านนา ตลอดจนมีการเผยแพร่ออกไปอย่างกว้างขวางจนถึงปัจจุบันนี้ นับว่าเป็นมรดกทางภูมิปัญญาและเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมอันยิ่งใหญ่ของแผ่นดินไทย ที่ควรค่าแก่การศึกษาและสืบสานเอาไว้

ลีลาท่าทางประกอบการตีกลองบูชาในแต่ละทำนอง

๑. ทำนองสาวหลับเตอะ ทำนองเสือขบตุ๊

๑.๑ ท่าย่างขุมข้าง

๑.๒ ท่ากว่างเหลียว

๑.๓ ท่าเกี้ยวเกล้า

๑.๔ ท่าหลดศอก

๒. ทำนองสุดธรรม

๒.๑ ท่าย่างสามขุม

๒.๒ ท่ากว่างเหลียว

๒.๓ ท่าเกี้ยวเกล้า

๒.๔ ท่าหลดศอก

๓. ทำนองล่องน่าน

๓.๑ ท่าย่างสามขุม

๓.๒ ท่าถ่อแพเดินทางน้ำ

๓.๓ ท่ากว่างเหลียว

๓.๔ ท่าเกี้ยวเกล้า

๓.๕ ท่าหลดศอก

กลองปู่เจ่

ภาพที่ ๘ การตีกลองปู่เจ่

กลองปู่เจ่ เป็นการแสดงประเภทหนึ่งที่มีความมุ่งหมายเพื่อความบันเทิง สนุกสนาน ที่สะท้อนวิถีชีวิตของชาวล้านนาที่มีมาแต่ครั้งอดีต โดยกลองปู่เจ่จะมีวิธีการตีที่มีความสลับซับซ้อน (เทคนิคชั้นสูง) บางครั้งก็ดำเนินตามจังหวะ บางครั้งก็มีการลักจังหวะ บางครั้งก็ตีเลียนแบบเป็นเสียงนกยูง บางครั้งตีเลียนแบบเป็นเสียงนกปู่ติ๊ด บางครั้งก็ตีเป็นลักษณะคร่ำครวญความความรู้สึก (ดิ๊วดิ๋ว ดิ๊วดิ๋ว) ซึ่งวิธีการทั้งหมดล้วนเป็นความอิสระและความหลากหลาย ที่ต้องใช้ความสามารถเฉพาะตัวในการตี ในบางครั้ง ฉาบ ก็เข้ามาร่วมหยอกล้อระคนเคล้ารุกเร้าตอบโต้กันในเชิงปฏิภาณไหวพริบ เข้าด้วยกันอย่างออกรส โดยมี โหม่ง เป็นผู้คอยยืนคุมจังหวะอย่างมั่นคง บนสัดส่วนที่แน่นอนของการดำเนินไปแห่งกระสวนจังหวะอันสง่างาม

กระบวนตีกลอง แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ประกอบด้วย

๑. อ้อนหน้ากลอง หมายถึง การไหว้ครู ที่แสดงออกถึงการบูชาคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ บิดามารดา และครูบาอาจารย์ มีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

๑.๑ ท่าตบมะผาบ

๑.๒ ท่าขอพรธรณี

๑.๓ ท่าฟ้อนยุ่ม ออกต้นสาวไหม

๑.๔ ท่ากว่างเหลียว

๒. การตีกลอง ประกอบด้วย

๒.๑ ท่าย่างสามขุม

๒.๒ ตีกลอง ลักษณะทำนองเพลง ประกอบด้วย

๒.๒.๑ ต้นเพลงกลอง (ฝึกหัดไล่มือพื้นฐาน)

๒.๒.๒ เพลงนกปู่ติ๊ด (ฝึกหัดไล่มือเลียนเสียงนกปู่ติ๊ด)

๒.๒.๓ เพลงนกยูงคำ (ฝึกหัดไล่มือเลียนเสียงนกยูง)

๒.๒.๔ เพลงคาถาธรรม (เป็นการแสดงความสามารถขั้นสูงของผู้ตี ที่นำเอาคาถาธรรมมากำหนดเป็นเสียงกลอง)

สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

กลองมองเชิง

ภาพที่ ๕ การตีกลองมองเชิง

คำว่า มอง ปัจจุบันมีผู้ให้ความหมายไว้ หมายถึง ฆ้อง

คำว่า เชิง ปัจจุบันมีผู้ให้ความหมายไว้ หมายถึง สกุล กลุ่ม ชุด

ดังนั้น คำว่า กลองมองเชิง น่าจะหมายถึง กลองที่ใช้ตีแสดงร่วมกับฆ้อง ๑ ชุด ประกอบด้วย ฆ้องชุด ๗ หรือฆ้องชุด ๙

ศิลปะการแสดงกลองมองเชิง เป็นการละเล่นประเภทหนึ่งที่แสดงออกเพื่อความบันเทิงสนุกสนาน ของชาวล้านนาที่มีมาแต่ครั้งอดีต การหยอกล้อระคนเคล้าเข้าด้วยกันอย่างออกรส ระหว่างกลองมองเชิงกับ ฉาบ และโหม่ง ที่รุกเร้าตอบโต้กันในเชิงปฏิภาณไหวพริบ บนสัดส่วนที่แน่นอนของการดำเนินไปแห่งกระสวนจังหวะอันสง่างาม

การแสดงกลองมองเชิง มีลักษณะทำนองเพลงที่มีกระสวนจังหวะเพียงอย่างเดียว แต่จะมีชื่อเรียกตามลักษณะของฆ้องที่เข้าไปประกอบคือถ้ามีฆ้องประกอบ ๗ ใบก็เรียกเชิง ๗ มีฆ้องประกอบ ๙ ใบก็เรียกเชิง ๙

ฟ้อนดาบหรือฟ้อนเจิงดาบ

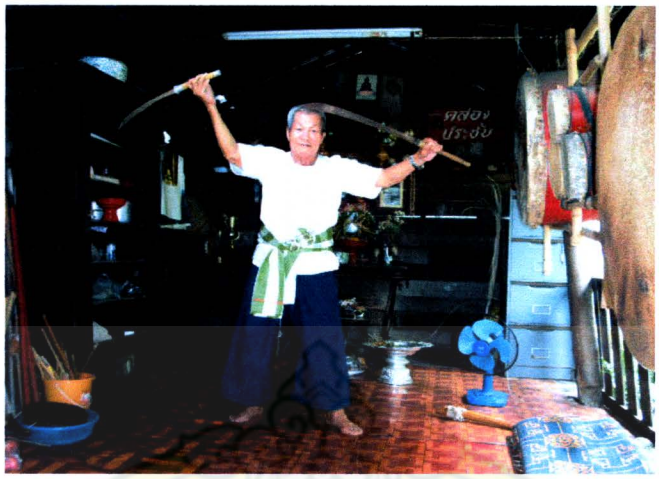

ภาพที่ ๑๐ การฟ้อนดาบ

การฟ้อนดาบ เป็นศิลปะการฟ้อนที่แสดงให้เห็นถึง กระบวนท่าการต่อสู้เชิงดาบในการป้องกันตัวกระบวนท่าฟ้อนดาบ สำนักพ่อครูมานพ ยาระณะ มีดังนี้

๑. ท่าสางหลวง หรือท่าสางวงเกวี๋ยน

๒. ท่าสางเกิ่ง

๓. ท่าลงดาบ

๔. ท่าฟ้อนยุ่ม

๕. ท่าตบมะผาบ

๖. ท่าหล้อ

๗. ท่าสางไขอก

๘. ท่าตอกส้นดาบ

๙. ท่าออกหางยูง

๑๐. ท่าบิดบัวบาน

๑๑. ท่าติดกะ (คาดคะเน)

๑๒. ท่าต่างด้าม

๑๓. ท่าค้อนดาบ

๑๔. ท่าแทงดาบ

๑๕. ท่าออกวงเกวี๋ยน

๑๖. ท่าเกี้ยวเกล้า

๑๗. ท่าหลดศอก

๑๘. ท่าปรมะ

๑๙. ท่าเกี้ดหาญ

๒๐. ท่าบูชาตะวัน

๒๑. ท่าหลดศอกข้ามดาบ

๒๒.ท่าแซวซูดน้ำ

๒๓. ท่าสีไคล

๒๔. ท่าผางประทีป

๒๕. ท่าเขยาะก๋ำ

๒๖. ท่าหมอกคุมเมือง

๒๗. ท่าต่อยด้าม

๒๘. ท่าสูนเก๊าสูนป๋าย

สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ฟ้อนหอก

ภาพที่ ๑๑ การฟ้อนหอก

ความสงบสุขของสังคมล้านนาในสมัยโบราณ ย่อมเกิดจากความเข้มแข็งของบริบททางสังคมในหลายๆด้าน ความเข้มแข็งทางการทหารและความชำนิชำนาญในการใช้อาวุธ เพื่อป้องกันบ้านเมืองตลอดจนการขยายอาณาเขต นับว่าเป็นความสำคัญยิ่งอย่างหนึ่ง ที่นำไปสู่อำนาจและการสร้างอิทธิพลให้เกิดขึ้นในดินแดน หอกนับว่าเป็นอาวุธหลักสำคัญอย่างหนึ่งที่ทหารในสมัยก่อนใช้เป็นของคู่กายในยามออกศึกสงคราม ดังนั้นการรอบรู้และความชำนิชำนาญในการใช้หอกให้เป็นประโยชน์และประสิทธิภาพสูงสุด ด้วยการศึกษาเรียนรู้กระบวนท่าในการทำลายล้างที่มีทั้งศาสตร์และศิลป์จากสำนักครูบาอาจารย์ที่มีชื่อเสียง จึงเป็นสิ่งจำเป็นในวินัยทางการทหารในสมัยนั้น ต่อมาเมื่อระยะเวลาผ่านพ้นไป อาวุธต่างๆก็ได้รับการพัฒนาไปตามยุคตามสมัยในที่สุดก็ได้เข้ามาแทนที่ อาวุธสมัยเก่าเช่นหอกจึงกลายมาเป็นตำนานที่เล่าขาน และจะมีเพียงบางส่วนที่ได้มีการสืบสานเอาไว้ ด้วยความรักความหวงแหนและเห็นคุณค่าในมรดกทางวัฒนธรรมดังกล่าว วิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่ จึงได้มีการศึกษาค้นคว้าทั้งรูปแบบและเนื้อหา อันเป็นกระบวนท่าในการฟ้อนหอกจาก พ่อครูมานพ ยาระณะ แล้วนำมาจัดลำดับเป็นชุดการแสดงพื้นเมืองขึ้นมา เรียกว่าฟ้อนหอก

ท่าฟ้อนหอก มีทั้งหมด ๓๑ ท่า เมื่อลำดับทั้งชุดการแสดงแล้วมีดังนี้

อ้อนหน้าหอก หมายถึง การไหว้ครู ที่แสดงออกถึงการบูชาคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ บิดามารดา และครูบาอาจารย์ มีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

๑. ท่าสางหลวง

๒. ท่าไหว้

๓. ท่าตบมะผาบ

๔. ท่าขอพรธรณี

๕. ท่าฟ้อนยุ่ม ออกต้นสาวไหม

๖. ท่ากว่างเหลียว

๗. ท่าถือหอก

๘. ท่าไขอก

๙. ท่าสนเก๊าสนป่าย

๑๐. ท่าบิดบัวบาน

๑๑. ท่าย่างสามขุม

๑๒. ท่าหอกปรมะ

๑๓. ท่าหอกต่างด้าม

๑๔. ท่าหอกเกี้ดหาญ

๑๕. ท่าหอกบูชาตะวัน

๑๖. ท่าหลดศอก

๑๗. ท่าส่างเกิ่ง

๑๘. ท่าติดกะ (คาดคะเน)

๑๙. ท่าเขยาะก่ำ

๒๐. ท่าออกวงเกวี๋ยน

๒๑. ท่ากว่างเหลียว

๒๒. ท่าฉีกอกลงหอก

สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ฟ้อนผาง

ภาพที่ ๑๒ การฟ้อนผาง

ฟ้อนผาง เป็นนาฏกรรมที่แสดงออก เพื่อสะท้อนวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยทางภาคเหนือที่ส่วนใหญ่มักจะมีความเกี่ยวโยงกับพุทธศาสนา ดังนั้นหากกาลใดที่เป็นวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่นวันมาฆะบูชา การตามประทีปและการแสดงออกด้วยนาฏกรรม เพื่อเป็นพุทธบูชาถือเป็นปกติวิสัยที่ชาวล้านนาได้ถือปฏิบัติกันมา ฟ้อนผางเป็นกิจกรรมหนึ่งที่นิยมแสดงออกในการเคารพเทิดทูน เพื่อยังความเป็นสิริมงคลแก่บ้านเมือง ครอบครัวและตัวตน นับว่าเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งที่ควรค่าแก่การศึกษาและสืบสานเอาไว้

ท่าฟ้อนผาง มีทั้งหมด ๑๐ ท่า เมื่อลำดับตามชุดการแสดงแล้วมีดังนี้

๑. ท่าสูนเก๊าสูนป้าย

๒. ท่าโยงผางเดี่ยว

๓. ท่าโยงผางคู่

๔. ท่าผางเดี่ยว

๕. ท่าผางคู่

๖. ท่าย่างสามขุม

๗. ท่าเขยาะก๋า

๘. ท่าออกวงเกวี๋ยน

๙. ท่าปรมะ

๑๐. ท่าบิดบัวบาน

การแต่งกาย

๑. เครื่องแต่งกาย ประกอบด้วย

๑.๑ เสื้อแขนยาวป้ายข้าง

๑.๒ ผ้าถุงลื้อ(ต่อลายที่ตัวซิ่น)

๒. เครื่องประดับ

๒.๑ เกล้าผมมวยทรงเจดีย์

๒.๒ เครื่องเงินประดับผม

๒.๓ สร้อยคอ

๒.๔ ต่างหู

๒.๕ กำไลมือ

๒.๖ เข็มขัด

๒.๗ เครื่องเงินประดับเข็มขัด

๓. อุปกรณ์

๓.๑ ผางประทีป ๒ ใบ

สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ฟ้อนเจิง

ภาพที่ ๑๓ การฟ้อนเจิง

ฟ้อนเจิง เป็นนาฏกรรมที่สะท้อนรูปแบบศิลปวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ของคนไทยทางภาคเหนือที่นำเอาเรื่องราวของศิลปะป้องกันตัว ที่มีอยู่หลายรูปแบบเช่น เจิงดาบ เจิงหอก เจิงมือเปล่า ซึ่งเมื่อครั้งในอดีตบุรุษและสตรีชาวล้านนามักจะมีการแสวงหาเรียนรู้ เจิง เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการป้องกันภัยให้กับตัวเอง ด้วยรูปแบบและลีลาท่าทางในการแสดงออกที่มีทั้งความเข้มแข็ง ความอ่อนช้อย สง่างาม ที่ซ่อนเร้นชั้นเชิงอันเป็นแม่ไม้เฉพาะตน ซึ่งสลับท่าทางไปมายากในการที่จะทำความเข้าใจ กอร์ปกับกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป การฟ้อนเจิงที่เคยเฟื่องฟูมาในอดีตก็เริ่มจางหายไป ก่อให้เกิดความวิตกในการสูญสลายไปของศิลปะแขนงนี้ ต่อมาพ่อครูมานพ ยาระณะ จึงได้มีการรื้อฟื้นฟ้อนเจิงขึ้นมาใหม่ โดยได้นำมาจัดวางระเบียบตามหลักนาฏยศาสตร์ ที่เกี่ยวโยงกันระหว่างศิลปะป้องกันตัวกับการร่ายรำทางนาฏศิลป์ ซึ่งมีความงดงามโดดเด่นและมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง นับว่าเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่ง ที่ควรค่าแก่การศึกษาและสืบสานเอาไว้

ท่าฟ้อนเจิง มีทั้งหมด ๑๒ ท่า เมื่อลำดับตามชุดการแสดงแล้วมีดังนี้

๑. ท่าสางหลวง

๒. ท่าแม่ธรณีรีดผม ขวาติดกะ ฟ้อนยุ่ม

๓. ท่าติดกะ (คาดคะเน)

๔. ท่าฟ้อนยุ่ม

๕. ท่าเกี้ยวเกล้า ขวา ติดกะ ฟ้อนยุ่ม

๖. ท่าหลดศอก ซ้าย ติดกะ ฟ้อนยุ่ม

๗. ท่าบูชาตะวัน

๘. ท่าตบบะผาบ

๙. ท่าปรมะ

๑๐. ท่าเขยาะก๋ำ

๑๑. ท่าออกวงเกวี๋ยน

๑๒. ท่าบิดบัวบาน

การแต่งกาย

๑. เครื่องแต่งกาย

๑.๑ เสื้อแขนยาวป้ายข้าง

๑.๒ ผ้าถุงลื้อ (ต่อลายที่ตัวซิ่น)

๑.๓ ผ้าโพกศีรษะ

๒. เครื่องประดับ

๒.๑ เกล้าผมมวยทรงเจดีย์

๒.๒ เครื่องเงินประดับผม

๒.๓ สร้อยคอ

๒.๔ ต่างหู

๒.๕ กำไลมือ

๒.๖ เข็มขัด

๒.๗ ห้อยเครื่องประดับเงิน

ฟ้อนฉาบ

ภาพที่ ๑๔ การฟ้อนฉาบ

ฟ้อนฉาบ เป็นการแสดงพื้นบ้านที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นจากบทบาทหน้าที่ของฉาบ ที่มักจะเข้าร่วมบรรเลงประสมวงกับเครื่องดนตรีประเภทดำเนินจังหวะเช่นกลองชนิดต่างๆ ฉาบมักจะเป็นตัวกระตุ้นจังหวะให้เกิดความสนุกสนานรุกเร้าอารมณ์ด้วยวิธีการตีที่หลากหลาย บางครั้งก็มีลีลาการแสดงออกดุดัน เข้มแข็ง ร่าเริง บางครั้งก็แสดงความออดอ้อนกระเซ้าเย้าแหย่กับเครื่องดนตรีชนิดอื่นอย่างออกรส ด้วยความหลากหลายในบทบาทหน้าที่ของฉาบที่แสดงออกอย่างประทับใจ วิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่ จึงเกิดแรงบันดาลใจในการที่จะเรียบเรียงรูปแบบเนื้อหาของการตีฉาบจากพ่อครูมานพ ยาระณะ แล้วนำมาผสมผสานกับรูปแบบทางนาฏศิลป์ ให้แสดงออกเป็นกระบวนท่าที่สวยงาม สะท้อนคุณค่าในมิติทางวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การศึกษาและอนุรักษ์สืบสานเอาไว้

ท่าฟ้อนฉาบ มีทั้งหมด ๑๕ ท่า เมื่อลำดับทั้งชุดตามการแสดงแล้วมีดังนี้

๑. ท่าฉาบสางหลวง
๒. ท่าฉาบสางเกิ่ง
๓. ท่าฉาบบิดบัวบาน
๔. ท่าฉาบเกี้ยวเกล้า
๕. ท่าฉาบหลดศอก
๖. ท่าฉาบปรมะ หรือปารมี
๗. ท่าฉาบเกิ้ดหาญ
๘. ท่าต่างฉาบ
๙. ท่าฉาบเขยะก๋า

๑๐. ท่าฉาบออกวงเกวี้ยน

๑๑. ท่าฉาบบูชาตะวัน

๑๒. ท่าฉาบบูชาแม่ธรณี

๑๓. ท่าฉาบขอพรแม่ธรณี(ท่าเรียนดิน)

๑๔. ท่าฉาบบูชาท้าวทั้งสี่

๑๕. ท่าฉาบแม่ธรณีรีดผม

การแต่งกาย

๑. เครื่องแต่งกาย ประกอบด้วย

๑.๑ เสื้อแขนยาวป้ายข้าง

๑.๒ ผ้าถุงลายเชิงดำประดับเงิน

๒. เครื่องประดับ

๒.๑ เกล้าผมมวยทรงเจดีย์

๒.๒ ผ้าคาดผม

๒.๓ ปิ่นเงิน

๒.๔ กำไลเงิน

๒.๕ สร้อยคอ

๒.๖ ต่างหู

อุปกรณ์การแสดง

๑. ฉาบ

นอกเหนือจากชุดฟ้อนต่างๆที่ได้นำเสนอข้างต้นนี้แล้ว การตบมะผาบ และการฟ้อนสาวไหมแมงบ้ง ของพ่อครูมานพ ยาระณะ ยังได้รับการยอมรับว่ามีความโดดเด่นในกระบวนเชิงฟ้อนของล้านนาอีกด้วย

บทที่ ๔

กระบวนการถ่ายทอดความรู้กลองไชยมงคล

กระบวนการถ่ายทอดความรู้กลองไชยมงคล ของสำนัก พ่อครูมานพ ยาระณะ ได้กำหนดไว้โดยแยกออกเป็น ๓ ขั้นตอน ดังนี้

๑. การรับเข้าเป็นศิษย์

๒. การฝึกหัดเบื้องต้น

๓. การนำไปสู่การแสดง

ขั้นตอนที่ ๑ การรับเข้าเป็นศิษย์

ก่อนที่จะเข้ามาร่ำเรียนวิชาผู้เรียนจะต้องเข้าไปหา (ครู) ด้วยตนเองหลายๆครั้งแต่ละครั้งครู ก็จะสังเกตลักษณะท่าทางพฤติกรรมที่แสดงออก จนกระทั่งเห็นว่าคนคนนี้มีคุณสมบัติเหมาะสมควรจะได้รับการถ่ายทอดวิชาความรู้ ก็จะบอกให้ไปนำเอาดอกบัวขาว ๙ ดอก ธูป ๙ เล่ม เทียนขี้ผึ้งเล็ก ๕ เล่ม และน้ำส้มป่อยมาหาครูเพื่อคารวะบูชาฝากตัวและรับตัวเป็นศิษย์ จากนั้นครูก็จะทำพิธีไหว้วอนขออำนาจบารมี องค์พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ คุณบิดา มารดา บารมีครูบาอาจารย์ ขอจงมาปกห่มให้ลูกศิษย์สัมฤทธิผลในการเล่าเรียน ดังมีรายละเอียดและขั้นตอนดังนี้

ภาพที่ ๑๕ การฝากตัวเป็นศิษย์
นักเรียนวัดท่าทุ่ม อ. สันทราย จ.เชียงใหม่ นำเอาเครื่องบูชาครูมาคารวะบูชาเพื่อฝากตัวเป็นศิษย์

ภาพที่๑๖ การไหว้ครู
ครูทำพิธีไหว้คุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ คุณบิดา มารดา ครูบาอาจารย์

คำกล่าวไหว้คุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ บิดามารดา ครูบาอาจารย์

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภะคะวา พุทธัง ภะคะวันตัง อะภิวาเทมิ (กราบพร้อมกัน)

สฺวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม ธัมมัง นะมัสสามิ (กราบพร้อมกัน)

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ สังฆัง นะมามิ (กราบพร้อมกัน ๓ หน)

พุทโธอาราธนา ธัมโมอาราธนา สังโฆอาราธนา

พุทโธอาราธนา ธัมโมอาราธนา สังโฆอาราธนา

พุทโธอาราธนา ธัมโมอาราธนา สังโฆอาราธนา

ข้าแด่คุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ บิดามารดา ครูบาอาจารย์แห่งข้า บัดนี้มีลูกหลานมาขอเรียนวิชากลองไชย ข้าขอพรพระรัตนตรัย บิดามารดา ครูบาอาจารย์ ปกปักรักษาผู้มาเรียนและผู้สอน ขอให้ประกอบด้วยปัญญา เหมือนพระมโหรสถ ขอให้มีความอดเหมือนพระตรัยวิยะ ชนะศัตรู และข้าศึกทั้งหลาย แม้นว่ามีเคราะห์ภัยอันใดก็ดี จักได้มาใกล้เป็นอันขาด ด้วยคาถาธรรมพระพุทธเจ้าได้เทศนาว่า พุทโธอะระหัง ธัมโมอะระหัง สังโฆอะระหัง ให้ภัยนั้นไปไกลๆ ไหลไปตามแม่น้ำปิงทางใต้ ขอพึ่งบารมีเจ้าแม่คงคา พาภัยหมู่นั้น จักได้หวนกลับมาเป็นอันขาด โดยคาถาธรรมพระพุทธเจ้าเทศนาว่า พุทโธกัณหะ ธัมโมกัณหะ สังโฆกัณหะ ขอให้ภัยหมู่นั้นไปสู่ทะเลหลวง โดยมีบารมีของพระมหาอุปคุต ย่ำลงใต้สะดือทะเล จักได้กลับมาเป็นอันขาด โดยคาถาธรรมของพระพุทธเจ้าเทศนาว่า นะอุด นะอัด นะปัด นะปิด นะโมพุทธายะ วะบังบัง วะบังบัง วะบังบัง สวาหะ ขอคาถาธรรมของพระพุทธเจ้าได้ให้เป็นโชคเป็นชัย กับตนกับตัว ให้พ้นภัยทั้งหลายโดยคาถาพรของพระพุทธเจ้า สัพพีติโย วิวัชชันตุ สัพพะโลโก วินัสสะตุ มาเต ภะวัตุวันตะราโย สุขี ทีฆายุโก ภะวะ อภิวันทะนะสีลิสสะ นิจจัง วุฑฒาปะจายิโน จัตตาโร ธัมมา วัฑฒันติ อายุวัณโน สุขัง พะลัง (กราบพร้อมกัน ๓ หน)

ขั้นตอนที่ ๒ การฝึกหัดเบื้องต้น

เมื่อผ่านพิธีคารวะบูชาฝากตัวและรับตัวเป็นศิษย์ไปแล้วก็เริ่มถ่ายทอดวิชาความรู้ โดยมี ขั้นตอนฝึกหัด ๔ ขั้นตอน คือ การฝึกเข้ามือ การฝึกเข้าไม้ การฝึกเข้ากลอง และการฝึกอ้อนหน้ากลอง

๑. **การฝึกเข้ามือ** คือการฝึกตีจังหวะกลองด้วยมือเปล่า เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมือซ้ายกับมือขวา วิธีการคือ ๑) กำหนดให้ผู้เรียนนั่งขัดสมาธิลำตัวตรง ๒)มือซ้ายวางบนเข่าซ้ายทำหน้าที่ตีจังหวะไม้แจ่ม ๓) มือขวาวางบนเข่าขวา ทำหน้าที่ตีจังหวะกลอง โดยมีรูปแบบดังต่อไปนี้

๑.๑ การเข้ามือแบบที่ ๑

(๑) การฝึกโดยใช้ปากว่า ซ้าย ขวา ไปพร้อมกับการตีมือ

ตีมือลงบน	ซ้าย	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ
หน้าขา	ขวา			ขข – ข -	ขข – ข -

ตีมือลงบน	ซ้าย	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ
หน้าขา	ขวา	ขข – ข -	ขข – ข -	ขข – ข -	ขข – ข -

(๒) การฝึกโดยใช้ปากนับ ไปพร้อมกับการตีมือ

ตีมือลงบน	ซ้าย	- ๑ - ๒	- ๓ - ๔	- ๓ - ๕	- ๓ - ๕
หน้าขา	ขวา			๑๒ – ๔ -	๑๒ – ๔ -

ตีมือลงบน	ซ้าย	- ๓ - ๕	- ๓ - ๕	- ๓ - ๕	- ๓ - ๕
หน้าขา	ขวา	๑๒ – ๔ -	๑๒ – ๔ -	๑๒ – ๔ -	๑๒ – ๔ -

(๓) การฝึกโดยใช้ปากว่าคาถาธรรมไปพร้อมกับการตีมือ

ตีมือลงบน	ซ้าย	- มา - มา	- มา - มา	- หัง - มา	- หัง - มา
หน้าขา	ขวา			อะระ – สัม -	อะระ – สัม -

ตีมือลงบน	ซ้าย	- หัง - มา	- หัง - มา	- หัง - มา	- หัง - มา
หน้าขา	ขวา	อะระ – สัม -	อะระ – สัม -	อะระ – สัม -	อะระ – สัม -

๑.๒ การฝึกเข้ามือแบบที่ ๒ (รัวเดี่ยว)

(๑) การฝึกโดยใช้ปากว่า ซ้าย ขวา ไปพร้อมกับการตีมือ

ตีมือลงบนหน้าขา	ซ้าย	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ
	ขวา			ขข – ข -	ขข – ข -

ตีมือลงบนหน้าขา	ซ้าย	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- - - -	- ซ - ซ
	ขวา	ขข – ข -	ขข – ข -	ข ข ข ข	ขข – ข -

(๒) การฝึกโดยใช้ปากนับ ไปพร้อมกับการตีมือ

ตีมือลงบนหน้าขา	ซ้าย	- ๑ - ๒	- ๓ - ๔	- ๓ - ๕	- ๓ - ๕
	ขวา			๑๒ – ๔ -	๑๒ – ๔ -

ตีมือลงบนหน้าขา	ซ้าย	- ๓ - ๕	- ๓ - ๕	- - - -	- ๖ - ๘
	ขวา	๑๒ – ๔ -	๑๒ – ๔ -	๑ ๒ ๓ ๔	๕ – ๗ -

(๓) การฝึกโดยใช้ปากว่าคาถาธรรมไปพร้อมกับการตีมือ

ตีมือลงบนหน้าขา	ซ้าย	- มา - มา	- มา - มา	- หัง - มา	- หัง - มา
	ขวา			อะระ – สัม -	อะระ – สัม -

ตีมือลงบนหน้าขา	ซ้าย	- หัง - มา	- หัง - มา	- - - -	- ๖ - ๘
	ขวา	อะระ – สัม -	อะระ – สัม -	๑ ๒ ๓ ๔	๕ – ๗ -

๑.๓ **การฝึกเข้ามือแบบที่ ๓** (รัวคู่)

(๑) การฝึกโดยใช้ปากว่า ซ้าย ขวา ไปพร้อมกับการตีมือ

ตีมือลงบน	ซ้าย	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ
หน้าขา	ขวา			ขข – ข -	ขข – ข -

ตีมือลงบน	ซ้าย	- ซ - ซ	- ซ - ซ	ซ ซ ซ ซ	- ซ - ซ
หน้าขา	ขวา	ขข – ข -	ขข – ข -	ข ข ข ข	ขข – ข -

(๒) การฝึกโดยใช้ปากนับ ไปพร้อมกับการตีมือ

ตีมือลงบน	ซ้าย	- ๑ - ๒	- ๓ - ๔	- ๓ - ๕	- ๓ - ๕
หน้าขา	ขวา			๑๒ – ๔ -	๑๒ – ๔ -

ตีมือลงบน	ซ้าย	- ๓ - ๕	- ๓ - ๕	๑ ๒ ๓ ๔	- ๖ - ๘
หน้าขา	ขวา	๑๒ – ๔ -	๑๒ – ๔ -	๑ ๒ ๓ ๔	๕ – ๗ -

(๓) การฝึกโดยใช้ปากว่าคาถาธรรมไปพร้อมกับการตีมือ

ตีมือลงบน	ซ้าย	- มา - มา	- มา - มา	- หัง - มา	- หัง - มา
หน้าขา	ขวา			อะระ – สัม -	อะระ – สัม -

ตีมือลงบน	ซ้าย	- หัง - มา	- หัง - มา	๑ ๒ ๓ ๔	- ๖ - ๘
หน้าขา	ขวา	อะระ – สัม -	อะระ – สัม -	๑ ๒ ๓ ๔	๕ – ๗ -

ฝึกการจบเพลง

ตีมือลงบน	ซ้าย	- ๑ - ๒	- ๓ - ๔	- ๓ - ๕	- ๓ - ๕
หน้าขา	ขวา			๑๒ – ๔ -	๑๒ – ๔ -

ตีมือลงบน	ซ้าย	- ๓ - ๕	- ๓ - ๕	ติ่ง - ติ่ง ติ่ง	- ติ่ง - ติ่ง
หน้าขา	ขวา	๑๒ – ๔ -	๑๒ – ๔ -	ติ่ง - ติ่ง ติ่ง	- ติ่ง - ติ่ง

ภาพแสดงการฝึกเข้ามือ

ภาพที่๑๗ การนั่ง
กำหนดให้ผู้เรียนนั่งขัดสมาธิลำตัวตรง

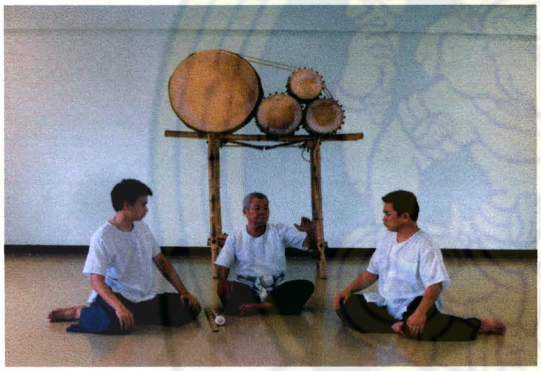

ภาพที่๑๘ การตีเข่าซ้าย
การใช้มือซ้ายตีบนเข่าซ้าย ทำหน้าที่ตีจังหวะ ไม้แจ่ม

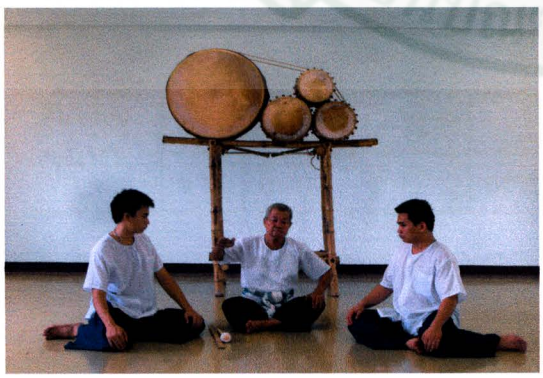

ภาพที่๑๙ การตีเข่าขวา
การใช้มือขวาตีบนเข่าขวา ทำหน้าที่ตีจังหวะ ไม้กลอง

๒. การฝึกเข้าไม้ กำหนดให้นั่งขัดสมาธิตัวตรง มือซ้ายถือไม้แจ่ม มือขวาถือไม้ตีกลอง แล้วฝึกตีลงบนปล้องไม้ไผ่ โดยใช้รูปแบบเดียวกันกับการฝึกเข้ามือ ให้ฝึกหัดจนกระทั่งเกิดความชำนาญ

๒.๑ การฝึกเข้าไม้แบบที่ ๑

(๑) การฝึกโดยใช้ปากว่า ซ้าย ขวา ไปพร้อมกับการตีไม้

ตีไม้ลงบนปล้องไม้ไผ่	ซ้าย	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ
	ขวา			ขข – ข -	ขข – ข -

ตีไม้ลงบนปล้องไม้ไผ่	ซ้าย	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ
	ขวา	ขข – ข -	ขข – ข -	ขข – ข -	ขข – ข -

(๒) การฝึกโดยใช้ปากนับ ไปพร้อมกับการตีไม้

ตีไม้ลงบนปล้องไม้ไผ่	ซ้าย	- ๑ - ๒	- ๓ - ๔	- ๓ - ๕	- ๓ - ๕
	ขวา			๑๒ – ๔ -	๑๒ – ๔ -

ตีไม้ลงบนปล้องไม้ไผ่	ซ้าย	- ๓ - ๕	- ๓ - ๕	- ๓ - ๕	- ๓ - ๕
	ขวา	๑๒ – ๔ -	๑๒ – ๔ -	๑๒ – ๔ -	๑๒ – ๔ -

(๓) การฝึกโดยใช้ปากว่าคาถาธรรมไปพร้อมกับการตีไม้

ตีไม้ลงบนปล้องไม้ไผ่	ซ้าย	- มา - มา	- มา - มา	- หัง - มา	- หัง - มา
	ขวา			อะระ – สัม -	อะระ – สัม -

ตีไม้ลงบนปล้องไม้ไผ่	ซ้าย	- หัง - มา	- หัง - มา	- หัง - มา	- หัง - มา
	ขวา	อะระ – สัม -	อะระ – สัม -	อะระ – สัม -	อะระ – สัม -

๒.๒ การฝึกเข้าไม้แบบที่ ๒ (รัวเดี่ยว)

(๑) การฝึกโดยใช้ปากว่า ซ้าย ขวา ไปพร้อมกับการตีไม้

ตีไม้ลงบนปล้องไม้ไผ่	ซ้าย	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ
	ขวา			ขข – ข -	ขข – ข -

ตีไม้ลงบนปล้องไม้ไผ่	ซ้าย	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- - - -	- ซ - ซ
	ขวา	ขข – ข -	ขข – ข -	ข ข ข ข	ขข – ข -

(๒) การฝึกโดยใช้ปากนับ ไปพร้อมกับการตีไม้

ตีไม้ลงบนปล้องไม้ไผ่	ซ้าย	- ๑ - ๒	- ๓ - ๔	- ๓ - ๕	- ๓ - ๕
	ขวา			๑๒ – ๔ -	๑๒ – ๔ -

ตีไม้ลงบนปล้องไม้ไผ่	ซ้าย	- ๓ - ๕	- ๓ - ๕	- - - -	- ๖ - ๘
	ขวา	๑๒ – ๔ -	๑๒ – ๔ -	๑ ๒ ๓ ๔	๕ – ๗ -

(๓) การฝึกโดยใช้ปากว่าคาถาธรรมไปพร้อมกับการตีไม้

ตีไม้ลงบนปล้องไม้ไผ่	ซ้าย	- มา - มา	- มา - มา	- หัง - มา	- หัง - มา
	ขวา			อะระ – สัม -	อะระ – สัม -

ตีไม้ลงบนปล้องไม้ไผ่	ซ้าย	- หัง - มา	- หัง - มา	- - - -	- ๖ - ๘
	ขวา	อะระ – สัม -	อะระ – สัม -	๑ ๒ ๓ ๔	๕ – ๗ -

๒.๓ การฝึกเข้าไม้แบบที่ ๓ (รัวคู่)

(๑) การฝึกโดยใช้ปากว่า ซ้าย ขวา ไปพร้อมกับการตีไม้

ตีไม้ลงบนปล้องไม้ไผ่					
	ซ้าย	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ
	ขวา			ขข – ข -	ขข – ข -

ตีไม้ลงบนปล้องไม้ไผ่					
	ซ้าย	- ซ - ซ	- ซ - ซ	ซ ซ ซ ซ	- ซ - ซ
	ขวา	ขข – ข -	ขข – ข -	ข ข ข ข	ขข – ข -

(๒) การฝึกโดยใช้ปากนับ ไปพร้อมกับการตีไม้

ตีไม้ลงบนปล้องไม้ไผ่					
	ซ้าย	- ๑ - ๒	- ๓ - ๔	- ๓ - ๕	- ๓ - ๕
	ขวา			๑ ๒ – ๔ -	๑ ๒ – ๔ -

ตีไม้ลงบนปล้องไม้ไผ่					
	ซ้าย	- ๓ - ๕	- ๓ - ๕	๑ ๒ ๓ ๔	- ๖ - ๘
	ขวา	๑ ๒ – ๔ -	๑ ๒ – ๔ -	๑ ๒ ๓ ๔	๕ – ๗ -

(๓) การฝึกโดยใช้ปากว่าคาถาธรรมไปพร้อมกับการตีไม้

ตีไม้ลงบนปล้องไม้ไผ่					
	ซ้าย	- มา - มา	- มา - มา	- หัง - มา	- หัง - มา
	ขวา			อะระ – สัม -	อะระ – สัม -

ตีไม้ลงบนปล้องไม้ไผ่					
	ซ้าย	- หัง - มา	- หัง - มา	๑ ๒ ๓ ๔	- ๖ - ๘
	ขวา	อะระ – สัม -	อะระ – สัม -	๑ ๒ ๓ ๔	๕ – ๗ -

ฝึกการจบเพลง

ตีไม้ลงบนปล้องไม้ไผ่					
	ซ้าย	- ๑ - ๒	- ๓ - ๔	- ๓ - ๕	- ๓ - ๕
	ขวา			๑ ๒ – ๔ -	๑ ๒ – ๔ -

ตีไม้ลงบนปล้องไม้ไผ่					
	ซ้าย	- ๓ - ๕	- ๓ - ๕	ติ่ง - ติ่ง ติ่ง	- ติ่ง - ติ่ง
	ขวา	๑ ๒ – ๔ -	๑ ๒ – ๔ -	ติ่ง - ติ่ง ติ่ง	- ติ่ง - ติ่ง

ภาพแสดงการฝึกเข้าไม้

ภาพที่ ๒๐ วิธีการจับไม้กลองไม้แจ่ม
วิธีการจับไม้ มือขวาถือไม้ตีกลอง มือซ้ายถือไม้แจ่ม

ภาพที่๒๑ การตีเข้าไม้
การใช้มือขวาถือไม้ตีกลอง มือซ้ายถือไม้แจ่ม
ใช้ตีสลับกันเป็นจังหวะบนไม้ไผ่

๓. การฝึกเข้ากลอง พอฝึกเข้าไม้จนเกิดความชำนาญ แล้วจึงมาฝึกตีกลองไชยมงคล (ของจริง) โดยมีลำดับขั้นตอนดังนี้

ฝึกทำนองเพลงออกศึก

(๑) ตี ๓ เที่ยว

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย				
	ขวา	- - - ติ่ง	- - - -	- - - -	- - - -
กลอง ลูกตุ๊บ	ซ้าย				
	ขวา				
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๒)

กลองไชย มงคล	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา				
กลอง ลูกตุ๊บ	ซ้าย				
	ขวา				
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๓) คาถาธรรม พุทโธกัณหะ ธรรมโมกัณหะ สังโฆกัณหะ

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -
กลอง ลูกตุ๊บ	ซ้าย				
	ขวา				
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๔)

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา				
กลอง ลูกตุ๊บ(เก๊า)	ซ้าย				
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๕)

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย				
	ขวา				
กลอง ลูกตุ๊บ(เก๊า)	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๖)

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย				
	ขวา				
กลอง ลูกตุ๊บ(รอง)	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๗)

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย				
	ขวา				
กลอง ลูกตุ๊บ(หล้า)	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๘) คาถาธรรม พุทโธอรหัง ธรรมโมอรหัง สังโฆอรหัง

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -
กลอง ลูกตุ๊บ	ซ้าย				
	ขวา				
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๙)

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา				
กลอง ลูกตุ๊บ(เก๊า)	ซ้าย				
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๑๐)

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย				
	ขวา				
กลอง ลูกตุ๊บ(เก๊า)	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๑๑)

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย				
	ขวา				
กลอง ลูกตุ๊บ(รอง)	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๑๒)

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย				
	ขวา				
กลอง ลูกตุ๊บ(หล้า)	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๑๓) คาถาธรรม พุทโธรักษา ธรรมโมรักษา สังโฆรักษา

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -
กลอง ลูกตุ๊บ	ซ้าย				
	ขวา				
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๑๔)

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา				
กลอง ลูกตุ๊บ(เก๊า)	ซ้าย				
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๑๕)

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย				
	ขวา				
กลอง ลูกตุ๊บ(เก๊า)	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๑๖)

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย				
	ขวา				
กลอง ลูกตุ๊บ(รอง)	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๑๗)

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย				
	ขวา				
กลอง ลูกตุ๊บ(หล้า)	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๑๘) คาถาธรรมหัวใจอิติปิโส อิ สวา สุ , อิ สวา สุ , อิ สวา สุ , อิ สวา สุ

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -
กลอง ลูกตุ๊บ	ซ้าย				
	ขวา				
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๑๙) บังคมพระพุทธ , พระธรรม , พระสงฆ์ , บิดามารดา , ครูอาจารย์

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	แจ่ม - แจ่ม แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่ง - ติ่ง ติ่ง	- ติ่ง - ติ่ง
กลอง ลูกตุ๊บ	ซ้าย				
	ขวา				
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	เชง - เชง เชง	- เชง - เชง

ภาพแสดงการฝึกเข้ากลอง

ภาพที่ ๒๒ การไหว้ครูกลอง
ก่อนที่จะตีกลองต้องไหว้ระลึกถึงครูบาอาจารย์

ภาพที่ ๒๓ การตีเลียขอบกลอง
การตีเลียขอบกลองเป็นการใช้มือขวาที่ถือไม้กลองตีที่ขอบกลอง มือซ้ายถือไม้แจ่มตีที่กลอง

ภาพที่ ๒๔ การตีกด
การตีกดเป็นการใช้มือขวาที่ถือไม้กลองตีลงไปที่กลองแล้วกดไม้ให้ติดกับหน้ากลอง มือซ้ายถือไม้แจ่มตีที่กลอง

ภาพที่ ๒๕ การตีเดินขุมข้าง
การตีเดินขุมข้างเป็นการตีกลองแล้วใช้เท้าเดิน
ก้าวข้างไปทางด้านซ้ายหรือด้านขวา

ภาพที่ ๒๖ การตีเดินท่ากว่างเหลียวขวา
การตีเดินท่ากว่างเหลียวขวา เป็นการตีแล้วเดิน
ไปทางซ้าย เท้าขวาก้าวไขว้เท้าซ้าย หันตัวตีกลอง

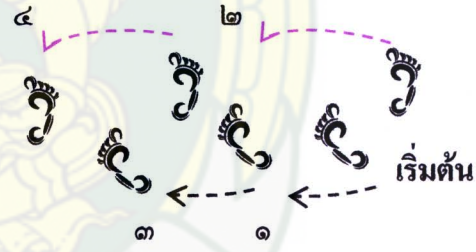

ภาพที่ ๒๗ การตีเดินท่ากว่างเหลียวซ้าย
การตีเดินท่ากว่างเหลียวซ้าย เป็นการตีแล้วเดิน
ไปทางขวา เท้าซ้ายก้าวไขว้เท้าขวา หันตัวตีกลอง

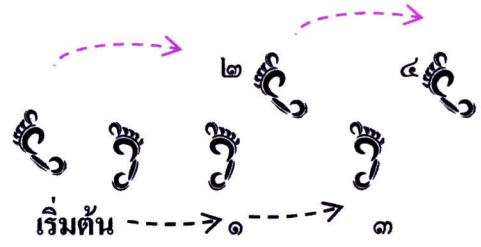

ภาพที่ ๒๘ การตีท่ายกเท้าโหยงเหยงซ้าย

การตีท่ายกเท้าโหยงเหยงซ้าย เป็นการตีแล้วยกเท้าซ้าย ขวา ซ้าย อยู่กับที่ต่อเนื่องกัน

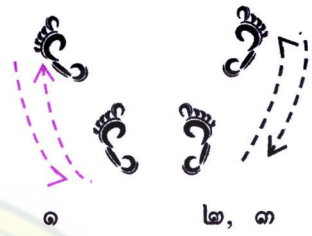

ภาพที่ ๒๙ การตีท่ายกเท้าโหยงเหยงขวา

การตีท่ายกเท้าโหยงเหยงขวา เป็นการตีแล้วยกเท้าขวา ซ้าย ขวา อยู่กับที่ต่อเนื่องกัน

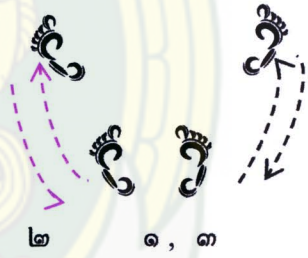

ภาพที่ ๓๐ การตีรัวคู่

การตีรัวคู่ เป็นการใช้ไม้กลองและไม้แจ่มตีลงบนกลองพร้อมกัน

ภาพที่ ๓๑ การตีรัวเดี่ยว
การตีรัวเดี่ยว เป็นการใช้ไม้กลองมือขวาตีลงบนกลอง

๔. การฝึกอ้อนหน้ากลอง หลังจากฝึกเข้ากลองเพลงออกศึกได้จนชำนาญอยู่ในระดับความพึงพอใจของครูแล้ว จากนั้นจะต้องมาเรียนการอ้อนหน้ากลองซึ่งเริ่มด้วย การตบมะผาบขวา สาวไหมแมงบ้งออกฟ้อนยุ่ม การตบมะผาบซ้าย ซึ่งการฟ้อนทั้ง ๓ กระบวนท่าจะถูกนำมาร้อยเรียงเชื่อมโยงระหว่างกันอย่างกลมกลืน ด้วยลีลาท่าทางที่แสดงออกถึงความเข้มแข็ง ความอ่อนช้อยงดงาม เพื่อแสดงถึงการคารวะบูชา ซึ่งภาษาโดยทั่วไปเรียกว่า อ้อนหน้ากลองหรือนัยหนึ่งคือการไหว้ครู ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๑ ตบมะผาบขวา การตบมะผาบ เป็นกระบวนท่าที่แสดงออกถึงความเข้มแข็งพรั่งพร้อม ตื่นตัวในทุกสัดส่วนของร่างกาย ประกอบด้วยกระบวนท่าต่างๆ ดังนี้

ภาพที่ ๓๒ ท่าตบมือหลัง
ท่าตบมือหลัง เท้าขวาวางหลัง มือทั้งสองตบมือข้างหลัง

ภาพที่ ๓๓ ท่าตบมือหน้า
ท่าตบมือหน้า เท้าขวาวางหลัง มือทั้งสองตบมือข้างหน้า

ภาพที่ ๓๔ ท่าตบมือลอดขาขวา
ท่าตบมือลอดขาขวา ยกเท้าขวาตบมือลอดขาขวา

ภาพที่ ๓๕ ท่าตบมือบน
ท่าตบมือบน วางเท้าขวาลงหลังตบมือบนเหนือศีรษะ

ภาพที่ ๓๖ ท่าหลังมือขวาตบลงบนฝ่ามือซ้าย
ท่าหลังมือขวาตบลงบนฝ่ามือซ้าย น้ำหนักตัวอยู่เท้าหน้า หลังมือขวาตบลงบนฝ่ามือซ้าย

ภาพที่ ๓๗ ท่ามือขวาตบอกขวา
ท่ามือขวาตบอกขวา น้ำหนักอยู่เท้าหลัง หันขวาเฉียงตัวไปด้านหลัง มือขวาตบอกขวา

ภาพที่ ๓๘ ท่าศอกขวาตีฝ่ามือซ้าย
ท่าศอกขวาตีฝ่ามือซ้าย ก้าวเท้าขวา ศอกขวาตีฝ่ามือซ้าย

ภาพที่ ๓๙ ท่าหลังมือขวา ตบบนฝ่ามือซ้าย
ท่าหลังมือขวา ตบบนฝ่ามือซ้าย เท้าขวาวางหลัง
หลังมือขวาตบบนฝ่ามือซ้าย

ภาพที่ ๔๐ ท่าตบมะผาบคู่
ท่าตบมะผาบคู่ ยกเท้าขวา ตบหลังมือทั้งสอง
ลงบนเข่าขวา แล้ววาดมือทั้งสองขึ้นหันฝ่ามือออก
เพื่อเตรียมลงท่าขอพรจากแม่ธรณี

ภาพที่ ๔๑ ท่าขอพรจากแม่ธรณี
มือขวาลูบพื้นท่าขอพรจากแม่ธรณี นั่งลงมือขวา
ลูบพื้นวนหนึ่งรอบ (ลักษณะประทักษิณาวัตร)
เพื่อขอพรจากแม่ธรณี

ภาพที่ ๔๒ ท่าเขยาะก๋าถอย
ท่าเขยาะก๋าถอย กำมือทั้งสองข้างที่อก ยกศอกขึ้นระดับไหล่ นั่งเขย่งเท้ากระโดดถอยหลัง ๑ ที

ภาพที่ ๔๓ ท่าเขยาะก๋าเข้า
ท่าเขยาะก๋าเข้า ยื่นมือขวาที่กำปล่อยออก นั่งเขย่งเท้ากระโดดขึ้นหน้า ยื่นมือขวาที่กำปล่อยออกไป เป็นการส่งกุศลผลบุญ แรงอธิษฐานไปข้างหน้า

๔.๒ ท่าสาวไหมแมงบ้งออกฟ้อนยุ่ม สาวไหมแมงบ้ง ออกฟ้อนยุ่ม เป็นกระบวนท่าที่แสดงออกถึงความอ่อนช้อยงดงามในการเคลื่อนไหวชักไย เพื่อสร้างเกราะกำบังป้องกันตัวเองจากภัยอันตรายต่างๆ ประกอบด้วยกระบวนท่าต่างๆ ดังนี้

ภาพที่ ๔๔ ท่าสาวไหมแมงบ้ง ด้านขวา
ท่าสาวไหมแมงบ้ง ด้านขวา นั่งลงห่มตัวพร้อมกับ
ขยับตัวเข้า – ออก ตามจังหวะ มือซ้ายจีบคว่ำ
ระดับอก มือขวาจีบส่งหลังงอข้อศอก ขยับตัวออก
มือทั้งสองปล่อยจีบ ขยับตัวเข้าหยิบจีบ ๓ จังหวะ
(คล้ายแมงบ้ง กำลังชักไย)

ภาพที่ ๔๕ ท่าฟ้อนยุ่ม ด้านขวา
ท่าฟ้อนยุ่มด้านขวา ยุ่มมือขวาม้วนขึ้นเหนือศีรษะ
แล้วปล่อยยุ่มมือซ้ายม้วนขึ้นเหนือศีรษะแล้วปล่อย
ยุ่มมือขวาม้วนขึ้นเหนือศีรษะแล้วปล่อย
(ให้ทำด้านขวา ๓ จังหวะ ตรงกลาง ๓ จังหวะ
ด้านซ้าย ๓ จังหวะ โดยเริ่มมือขวาก่อน)

ภาพที่ ๔๖ ท่าสาวไหมแมงบ้ง ด้านซ้าย
ท่าสาวไหมแมงบ้ง ด้านซ้าย นั่งลงห่มตัวพร้อมกับ
ขยับตัวเข้า – ออก ตามจังหวะ มือขวาจีบคว่ำ
ระดับอก มือซ้ายจีบส่งหลังงอข้อศอกขยับตัวออก
มือทั้งสองปล่อยจีบ ขยับตัวเข้าหยิบจีบ ๓ จังหวะ
(คล้ายแมงบ้งกำลังชักไย)

ภาพที่ ๔๗ ท่าฟ้อนยุ่ม ด้านซ้าย
ท่าฟ้อนยุ่มด้านซ้าย ยุ่มมือซ้ายม้วนขึ้นเหนือศีรษะ
แล้วปล่อยยุ่มมือขวาม้วนขึ้นเหนือศีรษะแล้วปล่อย
ยุ่มมือซ้ายม้วนขึ้นเหนือศีรษะแล้วปล่อย
(ให้ทำด้านซ้าย ๓ จังหวะ ตรงกลาง ๓ จังหวะ
ด้านขวา ๓ จังหวะ โดยเริ่มมือซ้ายก่อน)

ภาพที่ ๔๘ ท่าสาวไหมแมงบ้ง ด้านขวา
ท่าสาวไหมแมงบ้ง ด้านขวา นั่งลงห่มตัวพร้อมกับ
ขยับตัวเข้า – ออก ตามจังหวะ มือซ้ายจีบคว่ำ
ระดับอก มือขวาจีบส่งหลังงอข้อศอกขยับตัวออก
มือทั้งสองปล่อยจีบ ขยับตัวเข้าหยิบจีบ ๓ จังหวะ
(คล้ายแมงบ้งกำลังชักไย)

ภาพที่ ๔๙ ท่าฟ้อนยุ่ม เช้า สาย บ่าย ค่ำ
ท่าฟ้อนยุ่ม เช้า สาย บ่าย ค่ำ ลุกขึ้นหมุนซ้าย
กลับมาขวา มือยุ่มปล่อย ๔ ครั้ง เช้า สาย บ่าย ค่ำ
เท้าเป็นท่ากว้างเหลียว

ภาพที่ ๕๐ ท่ากว่างเหลียว ติดกะ โหยงเหยง ท่ากว่างเหลียว ติดกะ โหยงเหยง หมุนตัวมาแล้วเท้าท่ากว่างเหลียว เท้าซ้ายก้าวไขว่เท้าขวา พลิกหงายฝ่าเท้าขึ้น ม้วยมือทั้งสองออก มือขวาวางทับหลังมือซ้าย ย่ำเท้า ขวา ซ้าย ขวา ท่าโหยงเหยง

๔.๓ **ตบมะผาบซ้าย** การตบมะผาบ เป็นกระบวนท่าที่แสดงออกถึงความเข้มแข็งพรั่งพร้อม ตื่นตัวในทุกสัดส่วนของร่างกาย ประกอบด้วยกระบวนท่าต่างๆ ดังนี้

ภาพที่ ๕๑ ท่าตบมือหลัง
ท่าตบมือหลัง เท้าซ้ายวางหลัง
มือทั้งสองตบมือข้างหลัง

ภาพที่๕๒ ท่าตบมือหน้า
ท่าตบมือหน้า เท้าซ้ายวางหลัง
มือทั้งสองตบมือข้างหน้า

ภาพที่ ๕๓ ท่าตบมือลอดขาซ้าย
ท่าตบมือลอดขาซ้าย ยกเท้าซ้ายตบมือลอดขาซ้าย

ภาพที่ ๕๔ ท่าตบมือบน
ท่าตบมือบน วางเท้าซ้ายลงหลัง ตบมือบน

ภาพที่ ๕๕ ท่าหลังมือซ้าย ตบลงบนฝ่ามือขวา
ท่าหลังมือซ้ายตบลงบนฝ่ามือขวา น้ำหนักตัว
อยู่เท้าหน้า หลังมือซ้ายตบลงบนฝ่ามือขวา

ภาพที่ ๕๖ ท่ามือซ้ายตบอกซ้าย
ท่ามือซ้ายตบอกซ้าย น้ำหนักอยู่เท้าหลัง หันซ้าย เฉียงตัวไปด้านหลัง มือซ้ายตบอกซ้าย

ภาพที่ ๕๗ ท่าศอกซ้ายตีฝ่ามือขวา
ท่าศอกซ้ายตีฝ่ามือขวา ก้าวเท้าซ้าย ศอกซ้ายตีฝ่ามือขวา

ภาพที่ ๕๘ ท่าหลังมือซ้าย ตบบนฝ่ามือขวา
ท่าหลังมือซ้าย ตบบนฝ่ามือขวา เท้าซ้ายวางหลัง หลังมือซ้ายตบบนฝ่ามือขวา

ภาพที่ ๕๙ ท่าตบมะผาบคู่
ท่าตบมะผาบคู่ ยกเท้าซ้าย ตบหลังมือทั้งสองลง
บนเข่าซ้าย แล้ววาดมือทั้งสองขึ้นหันฝ่ามือออก
เพื่อเตรียมลงท่าขอพรจากแม่ธรณี

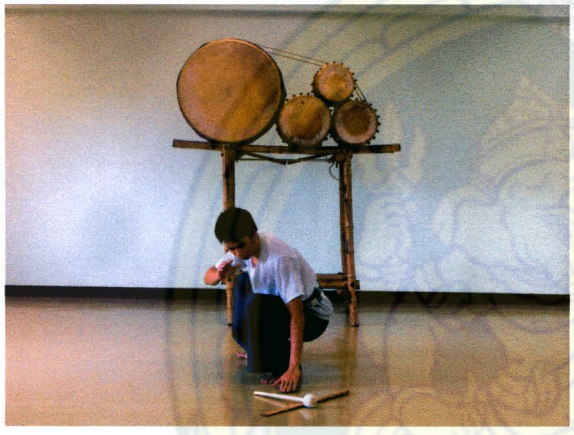

ภาพที่ ๖๐ ท่าขอพรจากแม่ธรณี มือซ้ายลูบพื้น
ท่าขอพรจากแม่ธรณี มือซ้ายลูบพื้น นั่งลงมือซ้าย
แตะพื้นลูบวนหนึ่งรอบ (ลักษณะประทักษิณาวัตร)
เพื่อขอพรจากแม่ธรณี

ภาพที่ ๖๑ ท่าเขยาะก๋าถอยกำมือทั้งสองข้างที่อก
ท่าเขยาะก๋าถอย กำมือทั้งสองข้างที่อก ยกศอกขึ้น
ระดับไหล่ นั่งเขย่งเท้ากระโดดถอยหลัง ๑ ที

ภาพที่ ๖๒ ท่าเขยาะก๋าเข้า ยื่นมือซ้ายที่กำปล่อยออก
ท่าเขยาะก๋าเข้า ยื่นมือซ้ายที่กำปล่อยออก นั่งลง
เขย่งเท้ากระโดดขึ้นหน้า ๑ ที ยื่นมือซ้ายที่กำปล่อย
ออก เพื่อส่งกุศลผลบุญ แรงอธิษฐานไปข้างหน้า

ภาพที่ ๖๓ ท่าเตรียมจับไม้
ท่าเตรียมจับไม้ มือทั้งสองจีบหงายระดับหน้าอก
แล้วม้วนส่งหลัง เท้าขวาวางหลัง

ภาพที่ ๖๔ ท่าไหว้
ท่าไหว้ ก้าวเท้าขวาแล้วลงนั่ง ยกมือไหว้
(เท้าขวาทับเท้าซ้าย)

ภาพที่ ๖๕ ท่าจับไม้
ท่าจับไม้ ก้มลง มือขวาจับไม้กลอง มือซ้ายจับไม้แจ่ม

ภาพที่ ๖๖ ท่าสางไม้กลอง
ท่าสางไม้กลอง ลุกขึ้นเท้าขวาวางหลัง มือทั้งสองจับไม้ แล้วสางมือออก

ภาพที่ ๖๗ ท่าหางยูงออกบิดบัวบาน
ท่าหางยูงออกบิดบัวบาน ก้าวเท้าขวาลงนั่งในท่าหางยูงให้มือทั้งสองชิดกันเหนือศีรษะ แล้วลดมือลงมาบิดบัวบานหมุนซ้ายมาขวา ค่อยๆลุกขึ้น

ภาพที่ ๖๘ ท่ากว๋างเหลียว ติดกะ
ท่ากว๋างเหลียว ติดกะ บิดบัวบานหมุนตัวซ้าย
มาทางขวา เป็นท่ากว๋างเหลียว เท้าซ้ายก้าวไขว้
ไม้กลองไขว้กัน ในท่าติดกะ

ภาพที่ ๖๙ ท่านั่งเขยาะก๋าเข้าหากลอง
ท่านั่งเขยาะก๋าเข้าหากลอง หมุนตัวลงนั่งกระโดด
เข้าหากลอง ท่าเขยาะก๋าเข้า ๓ ครั้ง

ภาพที่ ๗๐ ท่าตีกลอง
ท่าตีกลอง ลุกขึ้นเดินขุมข้างเข้าตีกลอง ในเพลง
ชนะศึก

ขั้นตอนที่ ๓ การนำไปสู่การแสดง

๓.๑ ฝึกทำนองชนะศึกหรือขอฝนแสนห่า

(๑)

กลอง	ซ้าย				
ไชยมงคล	ขวา				
กลอง	ซ้าย				
ลูกตุ๊บ	ขวา				
โหม่ง		- - - โยง	- - - โยง	- - - โยง	- - - โยง
ฉาบ		- แช่ - -	- แช่ - -	- แช่ - -	- แช่ - -

(๒)

กลอง	ซ้าย	- - ติ่ง -	- - ติ่ง -	- - ติ่ง -	ติ่ง - - -
ไชยมงคล	ขวา	- - - ติ่ง	- - - ติ่ง	- - - ติ่ง	- ติ่ง - ติ่ง
กลอง	ซ้าย				
ลูกตุ๊บ	ขวา				
โหม่ง		- - - โยง	- - - โยง	- - - โยง	- - - โยง
ฉาบ		- แช่ - -	- แช่ - -	- แช่ - -	- แช่ - -

(๓)

กลอง	ซ้าย	ติ่ง - - -	ติ่ง - - -	ติ่ง - - -	ติ่ง - - -
ไชยมงคล	ขวา	- ติ่ง - ติ่ง	- ติ่ง - ติ่ง	- ติ่ง - ติ่ง	- ติ่ง - ติ่ง
กลอง	ซ้าย				
ลูกตุ๊บ	ขวา				
โหม่ง		- - - โยง	- - - โยง	- - - โยง	- - - โยง
ฉาบ		- แช่ - -	- แช่ - -	- แช่ - -	- แช่ - -

(๔)

กลอง	ซ้าย	- - ติ่ง -	- - ติ่ง -	- - ติ่ง -	ติ่ง - - -
ไชยมงคล	ขวา	- - - ติ่ง	- - - ติ่ง	- - - ติ่ง	- ติ่ง - ติ่ง
ลูกตุ๊บ(เก๊า)	ซ้าย	ตุ๊บ - - -	ตุ๊บ - - -	ตุ๊บ - - -	- - - -
ลูกตุ๊บ(รอง)	ขวา	- ตั๊ะ - -	- ตั๊ะ - -	- ตั๊ะ - -	- - - -
โหม่ง		- - - โยง	- - - โยง	- - - โยง	- - - โยง
ฉาบ		- แช่ - -	- แช่ - -	- แช่ - -	- แช่ - -

(๕)

กลอง	ซ้าย	- - ติ่ง -	- - ติ่ง -	- - ติ่ง -	ติ่ง - - -
ไชยมงคล	ขวา	- - - ติ่ง	- - - ติ่ง	- - - ติ่ง	- ติ่ง - ติ่ง
ลูกตุ๊บ(เก๊า)	ซ้าย	ตุ๊บ - - -	ตุ๊บ - - -	ตุ๊บ - - -	- - - -
ลูกตุ๊บ(หล้า)	ขวา	- ตั๊ะ - -	- ตั๊ะ - -	- ตั๊ะ - -	- - - -
โหม่ง		- - - โยง	- - - โยง	- - - โยง	- - - โยง
ฉาบ		- แช่ - -	- แช่ - -	- แช่ - -	- แช่ - -

(๖)

กลอง	ซ้าย	- - ติ่ง -	- - ติ่ง -	- - ติ่ง -	ติ่ง - - -
ไชยมงคล	ขวา	- - - ติ่ง	- - - ติ่ง	- - - ติ่ง	- ติ่ง - ติ่ง
ลูกตุ๊บ(หล้า)	ซ้าย	ตุ๊บ - - -	ตุ๊บ - - -	ตุ๊บ - - -	- - - -
ลูกตุ๊บ(รอง)	ขวา	- ตั๊ะ - -	- ตั๊ะ - -	- ตั๊ะ - -	- - - -
โหม่ง		- - - โยง	- - - โยง	- - - โยง	- - - โยง
ฉาบ		- แช่ - -	- แช่ - -	- แช่ - -	- แช่ - -

(๗) บังคมพระพุทธ , พระธรรม , พระสงฆ์ , บิดามารดา , ครูอาจารย์

กลอง	ซ้าย	- - ติ่ง -	- - ติ่ง -	ติ่ง - ติ่ง ติ่ง	- ติ่ง - ติ่ง
ไชยมงคล	ขวา	- - - ติ่ง	- - - ติ่ง	ติ่ง - ติ่ง ติ่ง	- ติ่ง - ติ่ง
กลอง	ซ้าย	ตุ๊บ - - -	ตุ๊บ - - -	- - - -	- - - -
ลูกตุ๊บ	ขวา	- ตั๊ะ - -	- ตั๊ะ - -	- - - -	- - - -
โหม่ง		- - - โยง	- - - โยง	- - - โยง	- - - โยง
ฉาบ		- แช่ - -	- แช่ - -	- แช่ - -	- แช่ - -

๓.๒ ฝึกทำนองแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์

กรอบแปด ก.หมายถึง กระบวนการกำหนดสติให้รู้เท่าทันวิถีจิตโดยใช้คำบริกรรมที่เป็นสัญลักษณ์ของตัวเลข ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ให้ดำเนินไปตามสัดส่วนของทำนองเพลงกลองไชยมงคล **โดยไม่ยึดโยงกับจังหวะ**

(๑)

กลองไชยมงคล	ซ้าย	ต๊ะ

วิธีการตีกลองไชยมงคล

๑. ตั้งสติให้มั่นคง อยู่ในท่าเตรียมพร้อม

๒. หายใจเข้า

๓. หายใจออกพร้อมกับตีกลองไชยมงคลด้วยมือซ้าย “ต๊ะ” ขณะที่ตีให้นับ ๑ ในใจ (ต๊ะ กับ ๑ เกิดขึ้นพร้อมกัน)

๔. แล้วตามมาด้วยการนับในใจ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ พอถึง ๘ ให้ตี “ต๊ะ” (ต๊ะ กับ ๘ เกิดขึ้นพร้อมกัน)

(จากข้อ ๑ ถึงข้อ ๔ ถือว่าเป็นการตี ๑ เที่ยวสำหรับขั้นตอนนี้ให้ตี ๔ เที่ยว)

(๒)

กลองไชยมงคล	ขวา	ติ่ง

วิธีการตีกลองไชยมงคล

๑. ตั้งสติให้มั่นคง อยู่ในท่าเตรียมพร้อม

๒. หายใจเข้า

๓. หายใจออกพร้อมกับตีกลองไชยมงคลด้วยมือขวา “ติ่ง” ขณะที่ตีให้นับ ๑ ในใจ (ติ่ง กับ ๑ เกิดขึ้นพร้อมกัน)

๔. แล้วตามมาด้วยการนับในใจ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ พอถึง ๘ ให้ตี “ติ่ง” (ติ่ง กับ ๘ เกิดขึ้นพร้อมกัน)

(จากข้อ ๑ ถึงข้อ ๔ ถือว่าเป็นการตี ๑ เที่ยวสำหรับขั้นตอนนี้ให้ตี ๔ เที่ยว)

(๓)

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย ขวา	ย่าง

วิธีการตีกลองไชยมงคล

๑. ตั้งสติให้มั่นคง อยู่ในท่าเตรียมพร้อม

๒. หายใจเข้า

๓. หายใจออกพร้อมกับตีกลองไชยมงคลด้วยมือซ้าย และมือขวา "ย่าง" ขณะที่ตีให้นับ ๑ ในใจ (ย่าง กับ ๑ เกิดขึ้นพร้อมกัน)

๔. แล้วตามมาด้วยการนับในใจ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ พอถึง ๘ ให้ตี "ย่าง" (ย่าง กับ ๘ เกิดขึ้นพร้อมกัน)

(จากข้อ ๑ ถึงข้อ ๔ ถือว่าเป็นการตี ๑ เที่ยวสำหรับขั้นตอนนี้ให้ตี ๔ เที่ยว)

(๔)

กลอง ลูกตุ๊บ (ลูกเก๊า)	ขวา	ตุ๊บ

วิธีการตีกลองไชยมงคล

๑. ตั้งสติให้มั่นคง อยู่ในท่าเตรียมพร้อม

๒. หายใจเข้า

๓. หายใจออกพร้อมกับตีกลองลูกตุ๊บ (ลูกเก๊า) ด้วยมือขวา "ตุ๊บ" ขณะที่ตีให้นับ ๑ ในใจ (ตุ๊บ กับ ๑ เกิดขึ้นพร้อมกัน)

๔. แล้วตามมาด้วยการนับในใจ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ พอถึง ๘ ให้ตี "ตุ๊บ" (ตุ๊บ กับ ๘ เกิดขึ้นพร้อมกัน)

(จากข้อ ๑ ถึงข้อ ๔ ถือว่าเป็นการตี ๑ เที่ยวสำหรับขั้นตอนนี้ให้ตี ๔ เที่ยว)

(๕)

กลอง ลูกตุ๊บ (รอง)	ขวา	ตุ๊บ

วิธีการตีกลองไชยมงคล

๑. ตั้งสติให้มั่นคง อยู่ในท่าเตรียมพร้อม

๒. หายใจเข้า

๓. หายใจออกพร้อมกับตีกลองลูกตุ๊บ (ลูกรอง) ด้วยมือขวา "ตุ๊บ" ขณะที่ตีให้นับ ๑ ในใจ (ตุ๊บ กับ ๑ เกิดขึ้นพร้อมกัน)

๔. แล้วตามมาด้วยการนับในใจ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ พอถึง ๘ ให้ตี "ตุ๊บ" (ตุ๊บ กับ ๘ เกิดขึ้นพร้อมกัน)

(จากข้อ ๑ ถึงข้อ ๔ ถือว่าเป็นการตี ๑ เที่ยวสำหรับขั้นตอนนี้ให้ตี ๔ เที่ยว)

(๖)

กลอง ลูกตุ๊บ (ลูกหล้า)	ขวา	ตุ๊บ

วิธีการตีกลองไชยมงคล

๑. ตั้งสติให้มั่นคง อยู่ในท่าเตรียมพร้อม

๒. หายใจเข้า

๓. หายใจออกพร้อมกับตีกลองลูกตุ๊บ(ลูกหล้า)ด้วยมือขวา "ตุ๊บ" ขณะที่ตีให้นับ ๑ ในใจ (ตุ๊บ กับ ๑ เกิดขึ้นพร้อมกัน)

๔. แล้วตามมาด้วยการนับในใจ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ พอถึง ๘ ให้ตี "ตุ๊บ" (ตุ๊บ กับ ๘ เกิดขึ้นพร้อมกัน)

(จากข้อ ๑ ถึงข้อ ๔ ถือว่าเป็นการตี ๑ เที่ยวสำหรับขั้นตอนนี้ให้ตี ๔ เที่ยว)

(๗)

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย	ตั๊ะ
	ขวา	ตึ่ง

วิธีการตีกลองไชยมงคล

๑. ตั้งสติให้มั่นคง อยู่ในท่าเตรียมพร้อม

๒. หายใจเข้า

๓. หายใจออกพร้อมกับตีกลองไชยมงคลด้วยมือซ้าย "ตั๊ะ" ขณะที่ตีให้นับ ๑ ในใจ (ตั๊ะ กับ ๑ เกิดขึ้นพร้อมกัน)

๔. แล้วตามมาด้วยการนับในใจ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ พอถึง ๘ ให้ตีด้วยมือขวา "ตึ่ง" (ตึ่ง กับ ๘ เกิดขึ้นพร้อมกัน)

(จากข้อ ๑ ถึงข้อ ๔ ถือว่าเป็นการตี ๑ เที่ยวสำหรับขั้นตอนนี้ให้ตี ๔ เที่ยว)

(๘)

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย	ตั๊ะ
	ขวา	ตึ่ง
	ซ้าย ขวา	ย่าง

วิธีการตีกลองไชยมงคล

๑. ตั้งสติให้มั่นคง อยู่ในท่าเตรียมพร้อม

๒. หายใจเข้า

๓. หายใจออกพร้อมกับตีกลองไชยมงคลด้วยมือซ้าย "ตั๊ะ" ขณะที่ตีให้นับ ๑ ในใจ (ตั๊ะ กับ ๑ เกิดขึ้นพร้อมกัน)

๔. แล้วตามมาด้วยการนับในใจ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ในระหว่าง ๒ ถึง ๗ ให้ตีด้วยมือขวา "ตึ่ง" ระหว่างเลขใดก็ได้ พอถึง ๘ ให้ตีด้วยมือซ้ายและมือขวาพร้อมกัน "ย่าง" (ย่าง กับ ๘ เกิดขึ้นพร้อมกัน)

(จากข้อ ๑ ถึงข้อ ๔ ถือว่าเป็นการตี ๑ เที่ยวสำหรับขั้นตอนนี้ให้ตี ๔ เที่ยว)

(๙)

กลองไชยมงคล	ขวา	ตึ่ง
	ซ้ายขวา	ย่าง

วิธีการตีกลองไชยมงคล

๑. ตั้งสติให้มั่นคง อยู่ในท่าเตรียมพร้อม

๒. หายใจเข้า

๓. หายใจออกพร้อมกับตีกลองไชยมงคลด้วยมือขวา “ตึ่ง” ขณะที่ตีให้นับ ๑ ในใจ (ตึ่ง กับ ๑ เกิดขึ้นพร้อมกัน)

๔. แล้วตามมาด้วยการนับในใจ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ พอถึง ๘ ให้ตีด้วยมือซ้าย และมือขวาพร้อมกัน “ย่าง” (ย่าง กับ ๘ เกิดขึ้นพร้อมกัน)

(จากข้อ ๑ ถึงข้อ ๔ ถือว่าเป็นการตี ๑ เที่ยวสำหรับขั้นตอนนี้ให้ตี ๔ เที่ยว)

(๑๐)

กลองไชยมงคล	ขวา	ตึ่ง
	ซ้ายขวา	ย่าง
ลูกตุ๊บ (ลูกเก๊า)	ขวา	ตุ๊บ

วิธีการตีกลองไชยมงคล

๑. ตั้งสติให้มั่นคง อยู่ในท่าเตรียมพร้อม

๒. หายใจเข้า

๓. หายใจออกพร้อมกับตีกลองไชยมงคลด้วยมือขวา “ตึ่ง” ขณะที่ตีให้นับ ๑ ในใจ (ตึ่ง กับ ๑ เกิดขึ้นพร้อมกัน)

๔. แล้วตามมาด้วยการนับในใจ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ในระหว่าง ๒ ถึง ๗ ให้ตีด้วยมือขวาและมือซ้าย “ย่าง” ตรงเลขหรือระหว่างเลขใดก็ได้ พอถึง ๘ ให้ตีกลองลูกตุ๊บ (ลูกเก๊า) ด้วยมือขวา “ตุ๊บ” (ตุ๊บ กับ ๘ เกิดขึ้นพร้อมกัน)

(จากข้อ ๑ ถึงข้อ ๔ ถือว่าเป็นการตี ๑ เที่ยวสำหรับขั้นตอนนี้ให้ตี ๔ เที่ยว)

(๑๑)

กลองไชยมงคล	ซ้าย	ต๊ะ
	ขวา	ติ่ง
	ซ้าย ขวา	ย่าง
ลูกตุ๊บ (ลูกรอง)	ขวา	ตุ๊บ

วิธีการตีกลองไชยมงคล

๑. ตั้งสติให้มั่นคง อยู่ในท่าเตรียมพร้อม

๒. หายใจเข้า

๓. หายใจออกพร้อมกับตีกลองไชยมงคลด้วยมือขวา "ติ่ง" ขณะที่ตีให้นับ ๑ ในใจ (ติ่ง กับ ๑ เกิดขึ้นพร้อมกัน)

๔. แล้วตามมาด้วยการนับในใจ ๒ ๓ ๔ ในระหว่าง๒ ถึง ๔ ให้ตีกลองไชยมงคลด้วยมือขวาและ มือซ้าย "ย่าง" ตรงเลขหรือระหว่างเลขใดก็ได้ และในระหว่าง ๕ ๖ ๗ ให้ตีกลองลูกตุ๊บ (ลูกรอง)ด้วยมือขวา "ตุ๊บ" พอถึง ๘ ให้ตี กลองไชยมงคล ด้วยมือซ้าย "ต๊ะ" (ต๊ะ กับ ๘ เกิดขึ้นพร้อมกัน)

(จากข้อ ๑ ถึงข้อ ๔ ถือว่าเป็นการตี ๑ เที่ยว สำหรับขั้นตอนนี้ให้ตี ๔ เที่ยว)

(๑๒)

กลองไชยมงคล	ซ้าย	ต๊ะ
	ขวา	ติ่ง
	ซ้าย ขวา	ย่าง
ลูกตุ๊บ (ลูกหล้า)	ขวา	ตุ๊บ

วิธีการตีกลองไชยมงคล

๑. ตั้งสติให้มั่นคง อยู่ในท่าเตรียมพร้อม

๒. หายใจเข้า

๓. หายใจออกพร้อมกับตีกลองไชยมงคลด้วยมือขวา “ติ่ง” ขณะที่ตีให้นับ ๑ ในใจ (ติ่ง กับ ๑ เกิดขึ้นพร้อมกัน)

๔. แล้วตามมาด้วยการนับในใจ ๒ ๓ ๔ ในระหว่าง๒ ถึง ๔ ให้ตีกลองไชยมงคลด้วยมือขวาและมือซ้าย “ย่าง ” ตรงเลขหรือระหว่างเลขใดก็ได้และในระหว่าง ๕ ๖ ๗ ให้ตีกลองลูกตุ๊บ (ลูกหล้า)ด้วยมือขวา “ตุ๊บ” พอถึง ๘ ให้ตี กลองไชยมงคล ด้วยมือซ้าย “ต๊ะ” (ต๊ะ กับ๘ เกิดขึ้น พร้อมกัน)

(จากข้อ ๑ ถึงข้อ ๔ ถือว่าเป็นการตี ๑ เที่ยว สำหรับขั้นตอนนี้ให้ตี ๔ เที่ยว)

กรอบแปด ข. หมายถึง กระบวนการกำหนดสติให้รู้เท่าทันวิถีจิต โดยใช้คำบริกรรมที่เป็นสัญลักษณ์ของตัวเลข ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ให้ดำเนินไปตามสัดส่วนของทำนองเพลงกลองไชยมงคล **โดยยึดโยงกับจังหวะ**

(๑๓)

กลองไชยมงคล	ซ้าย	- - ตึ๊ะ -	- - - ตึ๊ะ	- - - ตึ๊ะ	
	ขวา				
กลองลูกตุ๊บ	ซ้าย				
	ขวา		- ตุ๊บ - -	- ตุ๊บ - -	- ตุ๊บ - -
โหม่ง					- - - โยง
ฉาบ					

การตี (๑๓) ให้ดำเนินไปตามจังหวะย้อนกลับ ๔ เที่ยว

(๑๔)

กลองไชยมงคล	ซ้าย	- - ตึ๊ะ -		- - - ตึ๊ะ	
	ขวา				
กลองลูกตุ๊บ	ซ้าย				
	ขวา		- ตุ๊บ - -		- ตุ๊บ - -
โหม่ง			- - - โยง		- - - โยง
ฉาบ					

การตี (๑๔) ให้กำหนดสติรู้เท่าทันเฉพาะทำนองเพลงกลองไชยมงคล (โดยไม่ต้องใช้คำบริกรรมที่เป็น สัญลักษณ์ของตัวเลข ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ให้ดำเนินไปตามจังหวะ โดยย้อนกลับ ๔ เที่ยว

(๑๕)

กลองไชยมงคล	ซ้าย				
	ขวา				
กลองลูกตุ๊บ	ซ้าย				
	ขวา				
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ					

(๑๖)

กลองไชยมงคล	ซ้าย				
	ขวา				
กลองลูกตุ๊บ	ซ้าย				
	ขวา				
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		- เชง - เชง	- เชง - เชง	- เชง - เชง	- เชง - เชง

(๑๗)

กลองไชยมงคล	ซ้าย				
	ขวา				
กลองลูกตุ๊บ	ซ้าย				
	ขวา				
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		- - เชง เชง	- - เชง เชง	- - เชง เชง	- - เชง เชง

(๑๘)

กลองไชยมงคล	ซ้าย				
	ขวา				
กลองลูกตุ๊บ	ซ้าย				
	ขวา				
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๑๙)

กลองไชยมงคล	ซ้าย				
	ขวา				
กลองลูกตุ๊บ	ซ้าย				
	ขวา				
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		- - แต้ง แช	- - แต้ง แช	- - แต้ง แช	- - แต้ง แช

(๒๐)

กลองไชยมงคล	ซ้าย				
	ขวา				
กลองลูกตุ๊บ	ซ้าย				
	ขวา				
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง - -	อี เชง - -	อี เชง - -	อี เชง - -

(๒๑)

กลองไชยมงคล	ซ้าย				
	ขวา				
กลองลูกตุ๊บ	ซ้าย				
	ขวา				
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง อี เชง	อี เชง อี เชง	อี เชง อี เชง	อี เชง อี เชง

(๒๒) ตีกลองวานอินทร์วานพรหม ๓ ครั้ง เริ่มทำนองออกศึก

กลองไชยมงคล	ซ้าย				
	ขวา	- - - ตึ่ง	- - - -	- - - -	- - - -
กลองลูกตุ๊บ	ซ้าย				
	ขวา				
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๒๓)

กลองไชยมงคล	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา				
กลองลูกตุ๊บ	ซ้าย				
	ขวา				
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๒๔) คาถาธรรม พุทโธกัณหะ ธรรมโมกัณหะ สังโฆกัณหะ

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -
กลอง ลูกตุ๊บ	ซ้าย				
	ขวา				
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๒๕)

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา				
กลอง ลูกตุ๊บ(เก๊า)	ซ้าย				
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๒๖)

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย				
	ขวา				
กลอง ลูกตุ๊บ(เก๊า)	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๒๗)

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย				
	ขวา				
กลอง ลูกตุ๊บ(รอง)	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๒๘)

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย				
	ขวา				
กลอง ลูกตุ๊บ(หล้า)	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๒๙)คาถาธรรม พุทโธอรหัง ธรรมโมอรหัง สังโฆอรหัง

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -
กลอง ลูกตุ๊บ	ซ้าย				
	ขวา				
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๓๐)

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา				
กลอง ลูกตุ๊บ(เก๊า)	ซ้าย				
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๓๑)

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย				
	ขวา				
กลอง ลูกตุ๊บ(เก๊า)	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๓๒)

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย				
	ขวา				
กลอง ลูกตุ๊บ(รอง)	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๓๓)

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย				
	ขวา				
กลอง ลูกตุ๊บ(หล้า)	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๓๔) คาถาธรรม พุทโธรักษา ธรรมโมรักษา สังโฆรักษา

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -
กลอง ลูกตุ๊บ	ซ้าย				
	ขวา				
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๓๕)

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา				
กลอง ลูกตุ๊บ(เก๊า)	ซ้าย				
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๓๖)

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย				
	ขวา				
กลอง ลูกตุ๊บ(เก๊า)	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๓๗)

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย				
	ขวา				
กลอง ลูกตุ๊บ(รอง)	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๓๘)

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย				
	ขวา				
กลอง ลูกตุ๊บ(หล้า)	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๓๙)คาถาธรรมหัวใจอิติปิโส อิ สวา สุ , อิ สวา สุ , อิ สวา สุ , อิ สวา สุ

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -
กลอง ลูกตุ๊บ	ซ้าย				
	ขวา				
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช

(๔๐) บังคมพระพุทธ , พระธรรม , พระสงฆ์ , บิดามารดา , ครูอาจารย์

กลอง ไชยมงคล	ซ้าย	- แจ่ม - แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม	แจ่ม - แจ่ม แจ่ม	- แจ่ม - แจ่ม
	ขวา	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่งติ่ง - ติ่ง -	ติ่ง - ติ่ง ติ่ง	- ติ่ง - ติ่ง
กลอง ลูกตุ๊บ	ซ้าย				
	ขวา				
โหม่ง		- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง	- โยง - โยง
ฉาบ		อี เชง แต้ง แช	อี เชง แต้ง แช	เชง - เชง เชง	- เชง - เชง

สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

บทที่ ๕

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง กระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านการแสดงพื้นบ้าน (กลองไชยมงคล) กรณีศึกษา พ่อครูมานพ ยาระณะ ได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการวิจัยไว้ดังนี้

๑. ศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านการแสดง กลองไชยมงคลของพ่อครูมานพ ยาระณะ

๒. ศึกษาแนวคิดและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการแสดงออกทางด้านการแสดงกลองไชยมงคล ของพ่อครูมานพ ยาระณะ

๓. ศึกษาความคิดรวบยอดและรูปแบบการแสดงกลองไชยมงคล ภายใต้พุทธปรัชญา ที่ว่าด้วยการฝึกสติ ของพ่อครูมานพ ยาระณะ

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า กลองไชยหรือกลองไชยมงคล เป็นกลองสำคัญคู่บ้านคู่เมืองของล้านนามาแต่อดีตกาล พบหลักฐานปรากฏในวรรณกรรมล้านนาหลายเรื่อง แต่ละเรื่องล้วนสะท้อนออกซึ่งความดีงาม ความเจริญ ดังนั้นลักษณะกลองไชยมงคลที่ค้นพบในเอกสารหรือปั๊บสาจึงแฝงไปด้วยคติความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆที่ค่อนข้างซับซ้อนแตกต่างกันออกไป แต่ขอบข่ายหลักๆมีลักษณะที่คล้ายกันโดยมุ่งไปสู่ความเป็นสิริมงคล ดังนี้

๑. การเลือกไม้

๒. การตัดโค่นไม้

๓. การกำหนดขนาดความกว้างความยาวของตัวกลอง

๔. การขุดกลอง

๕. การหุ้มกลอง

๖. การกำหนดจำนวนแซ่ว (หมุด)

๗. การนำเอากลองเข้าวัด

พ่อครูมานพ ยาระณะ ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (ช่างฟ้อน) ปี๒๕๔๘ ได้ศึกษาเล่าเรียนความรู้ด้านการแสดงกลองไชยมงคลมาจาก ครูบามหาวรรณ วัดแม่จ้อง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ และท่านครูบามหาวรรณได้เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับกลองไชยมงคลว่าเป็นกลองศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของเจ้าผู้ครองนครมาแต่ครั้งอดีต โดยใช้ตีเป็นอาณัติสัญญาณ ใช้ตีออกศึก ใช้ตีในพิธีกรรมทางพุทธศาสนา และทำนองเพลงที่ใช้ตีจะถูกกำหนดสติด้วยคาถาธรรม

ตามลำดับขั้นตอนประกอบด้วย

พุทโธอรหัง ธรรมโมอรหัง สังโฆอรหัง

พุทธคุณนัง ธรรมคุณนัง สังฆคุณนัง

พุทธอินตา ธรรมอินตา สังฆอินตา

นอกจากนี้คนตีกลองจะต้องถือศีลแปดนุ่งขาวห่มขาว และใช้ความเสียสละความอดทนค่อนข้างมาก ทั้งนี้เพื่อเป็นโชคชัยให้กับตนเองและบ้านเมือง ในส่วนของกระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านการแสดงกลองไชยมงคล ของพ่อครูมานพ ยาระณะ มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การรับเข้าเป็นศิษย์

ก่อนที่จะเข้ามาร่ำเรียนวิชาผู้เรียนจะต้องเข้าไปหา (ครู) ด้วยตนเองหลายๆครั้งแต่ละครั้งครูก็จะสังเกตลักษณะท่าทางพฤติกรรมที่แสดงออก จนกระทั่งเห็นว่าคนคนนี้มีคุณสมบัติเหมาะสมควรจะได้รับการถ่ายทอดวิชาความรู้ ก็จะบอกให้ไปนำเอาดอกบัวขาว ๙ ดอก ธูป ๙ เล่ม เทียนขี้ผึ้งเล็ก ๕ เล่มและน้ำส้มป่อยมาหาครูเพื่อคารวะบูชาฝากตัวและรับตัวเป็นศิษย์ จากนั้นครูก็จะทำพิธีไหว้วอนขออำนาจบารมีองค์พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ คุณบิดา มารดา บารมีครูบาอาจารย์ขอจงมาปกห่ม(คุ้มครอง)ให้ลูกศิษย์สัมฤทธิผลในการเล่าเรียน

ขั้นตอนที่ ๒ การฝึกหัดเบื้องต้น

เมื่อผ่านพิธีคารวะบูชาฝากตัวและรับตัวเป็นศิษย์ไปแล้วก็เริ่มถ่ายทอดวิชาความรู้ โดยมีขั้นตอน ๔ ขั้นตอนหลัก คือ

การฝึกเข้ามือ

การฝึกเข้าไม้

การฝึกเข้ากลอง

การอ้อนหน้ากลอง

ขั้นตอนที่ ๓ การนำไปสู่การแสดง

ฝึกทำนองชนะศึกหรือขอฝนแสนห่า

ฝึกทำนองแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์

การศึกษาแนวคิดและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการแสดงออกทางด้านการแสดงกลองไชยมงคลของพ่อครูมานพ ยาระณะ พบว่า บิดาของพ่อครูมานพ ยาระณะ เป็นนักดนตรีมีความสามารถเล่นได้ทั้งแตรวง ซึง สะล้อ เวลามีงานแสดงมักจะพาพ่อครูมานพ ยาระณะ ไปด้วยเสมอ ประกอบกับมารดาเป็นช่างฟ้อนประจำวัดในหมู่บ้านและวัดต่างๆในละแวกหมู่บ้าน ซึ่งมักจะมีการตีกลอง

เฉลิมฉลองเนื่องในงานต่างๆ เสียงกลองวัดเหนือวัดใต้ที่ส่งเสียงมาก็จะเสดงให้เห็นว่ากำลังจะมีงานอะไรสักอย่างหนึ่งแน่นอน นอกจากนี้ตระกูลของพ่อครูมานพ ยาระณะ ล้วนเป็นพุทธศาสนิกชน เมื่ออายุประมาณ ๑๐ ปี พ่อครูมานพ ยาระณะ ได้ย้ายบ้านจากอำเภอดอยสะเก็ด มาอยู่อำเภอเมืองเชียงใหม่ ชีวิตส่วนหนึ่งได้คลุกคลีอยู่ในวัดสันป่าข่อย เพราะรู้จักผูกพันกับวัดนี้มาตั้งแต่สมัยปู่ซึ่งเคยเป็นอดีตเจ้าอาวาสวัดนี้ และในช่วงระยะเวลาดังกล่าวได้ถูกกลุ่มวัยรุ่นรุมทำร้าย จึงได้ผันตัวเองไปเรียนการชกมวยกับครูเณร จากนั้นก็ขึ้นชกมวยในนาม พันศักดิ์ ลูกชาวเหนือ ณ สนามมวยเดชานุเคราะห์ จังหวัดเชียงใหม่ และสนามมวยเวทีราชดำเนิน กรุงเทพฯ รวมทั้งหมดประมาณ ๑๐๐ กว่าครั้ง หลังจากหยุดการชกมวยก็ออกมาศึกษาการตีกลองไชยมงคลอย่างจริงจัง พร้อมกับศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับการตีกลองปู่เจ่ จากพ่อหล่า กุหม่า(ชาวไทยใหญ่) เรียนการตีฉาบจากพ่อสองเมือง อภิบาล (คนเมืองเชียงใหม่) เรียนกลองมองเซิงจากครูรอด และฟ้อนดาบ ฟ้อนหอก ฟ้อนสาวไหมแมงบ้งจากครูคำ ขุนพรม และครูเผชิญ สุวรรณรังษี

การศึกษาความคิดรวบยอดและรูปแบบการแสดงกลองไชยมงคล ภายใต้การกำหนดสติด้วยคาถาธรรมของ พ่อครูมานพ ยาระณะ พบว่า

๑. เป็นกุศโลบายเพื่อสร้างจิตให้เป็นกุศล หรือสร้างหนทางดีเพื่อนำไปสู่ความดี โดยใช้คำบริกรรมที่เป็นคาถาธรรมในพุทธศาสนา มากำหนดสติสำทับลงไปบนเสียงกลองไชยมงคล แสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่แห่งพลังศัทธา ที่น้อมคารวะบูชาไปยังพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ อันเป็นไตรสรณะที่มีความสมบูรณ์ดีงาม

๒. เป็นการอนุรักษ์จารีตประเพณีที่ได้รับการถ่ายทอดสืบสาน มาจากครูบามหาวรรณ วัดแม่จ้อง ด้วยบทบริกรรมคาถาธรรมที่ว่าด้วย พุทโธอะระหัง ธัมโมอะระหัง สังโฆอะระหัง พุทธคุณนัง ธรรมคุณนัง สังฆคุณนัง พุทธอินตา ธรรมอินตา สังฆอินตา

๓. เป็นการสร้างและการดำรงอยู่แห่งอัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม ของพ่อครูมานพ ยาระณะโดยการผสมผสานองค์ความรู้ทางด้านการตีกลองและการฟ้อนรำ มาจัดลำดับขั้นตอนให้เป็นการแสดงและการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ลูกศิษย์อย่างเป็นกระบวนการ คือ การรับเข้าเป็นศิษย์ การฝึกหัดเบื้องต้น และการนำไปสู่การแสดง แล้วในที่สุดได้กลายมาเป็นรูปแบบการแสดงกลองไชยมงคลที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายตามชุมชน วัด และท้องถิ่นต่างๆ

๔. กลองไชยมงคลจะใช้แสดงในพิธีกรรมทางพุทธศาสนา และงานมงคลเพียงเท่านั้น

อภิปรายผล

ผลจากการศึกษาในเรื่องดังกล่าว พบว่า มีประเด็นที่มีความน่าสนใจและควรนำไปสู่การอภิปรายผลดังนี้

กลองไชยมงคล เป็นผลผลิตทางศิลปวัฒนธรรมที่ดำรงเครือข่ายอยู่ในวิถีชีวิตของชาวล้านนามาแต่ครั้งอดีต ลักษณะภาพโดยรวมของกลองจะมีรูปแบบที่ไม่แตกต่างกัน แต่จะมีความหลากหลายกันไปในรายละเอียด ทั้งนี้คงจะเป็นไปตามคติความเชื่อของแต่ละท้องถิ่นที่วางเงื่อนไขเอาไว้ เช่น การเลือกชนิดของไม้ ขนาดของไม้ การโค่นไม้ การขึ้นหน้ากลอง และการลงกลองล้วนมีพิธีกรรม สวาดธิยายมนต์ หรือการกำหนดคาถากำกับลงไปด้วย เพื่อเป็นสิริมงคลแด่ท้าวพญาและไพร่ฟ้าชาวเมืองทั้งหลาย และพิธีกรรมดังกล่าวได้กลายมาเป็นภูมิปัญญาที่แต่ละท้องถิ่นมีการยึดถือและถ่ายทอดความรู้ให้ดำรงอยู่ในชุมชนอย่างสืบเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของจารุวรรณ ธรรมวัตร (๒๕๓๙) ได้กล่าวถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านว่ามีการถ่ายทอดตามรูปแบบเนื้อหา และกลุ่มเป้าหมาย การถ่ายทอดได้ผ่านกระบวนการขัดเกลา โดยผ่านความเชื่อความศรัทธาของพระพุทธศาสนาและจากบรรพบุรุษเป็นสำคัญ และนิธิ เอียวศรีวงค์ (๒๕๔๖) ที่ได้กล่าวถึงกระบวนการถ่ายทอดว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีการสะสมประสบการณ์มาช้านาน ความรู้และประสบการณ์ในการถ่ายทอดนั้นมีความละเอียดซับซ้อน และการถ่ายทอดนั้นเชื่อมโยงไปสู่การดำรงชีวิตของชุมชน ทั้งการประกอบอาชีพการทำมาหากิน ความเชื่อพิธีกรรมต่างๆ การถ่ายทอดการเรียนรู้ทำให้มนุษย์ดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน

สำหรับในส่วนกระบวนการถ่ายทอดความรู้การแสดงกลองไชยมงคล ของพ่อครูมานพ ยาระณะ นั้นได้กำหนดรูปแบบไว้ ๓ ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ ๑ การรับเข้าเป็นศิษย์

ขั้นตอนที่ ๒ การฝึกหัดเบื้องต้น ประกอบด้วย การฝึกเข้ามือ การฝึกเข้าไม้ การฝึกเข้ากลอง การอ้อนหน้ากลอง

ขั้นตอนที่ ๓ การนำไปสู่การแสดง ประกอบด้วย ฝึกทำนองชนะศึกหรือขอฝนแสนห่า และฝึกทำนองแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์

จะเห็นได้ว่ากระบวนการถ่ายทอดความรู้การแสดงกลองไชยมงคล ของพ่อครูมานพ ยาระณะ ได้มีการกำหนดเนื้อหาให้มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นขั้นตอน ดังที่พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตฺโต (๒๕๕๑) ได้อรรถาธิบายถึงหลักธรรมของคนผู้สั่งสอนหรือให้การศึกษา (ครู อาจารย์ หรือผู้แสดงธรรม) ความว่า ผู้ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนให้การศึกษาแก่ผู้อื่น โดยเฉพาะครูอาจารย์พึงประกอบด้วยคุณสมบัติและประพฤติตามหลักปฏิบัติ ดังนี้ เป็นกัลยาณมิตร และ ตั้งใจประสิทธิ์ความรู้ ที่เรียกว่า ธรรมเทศกธรรม ประกอบด้วย

๑. อนุบุพพิกถา สอนให้มีขั้นตอนถูกลำดับ

๒. ปริยายทัสสาวี จับจุดสำคัญมาขยายให้เข้าใจเหตุผล

๓. อนุทยตา ตั้งจิตเมตตาสอนด้วยความปรารถนาดี

๔. อนามิสันดร ไม่มีจิตเพ่งเล็งมุ่งเห็นแก่อามิส

๕. อนุปหัจจ์ วางจิตตรงไม่กระทบตนและผู้อื่น

และมีลีลาครูครบทั้งสี่ ครูที่สามารถมีลีลาของนักสอน ดังนี้

๑. สันทัสสนา ชี้ให้ชัด

๒. สมาทปนา ชวนให้ปฏิบัติ

๓. สมุตเตชนา เร้าให้กล้า

๔. สัมปหังสนา ปลุกให้ร่าเริง

จำง่ายๆ ว่า สอนให้แจ่มแจ้ง จูงใจ แกล้วกล้า ร่าเริง

ในส่วนของแนวคิดและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการแสดงออก ทางด้านการแสดงกลองไชยมงคลของพ่อครูมานพ ยาระณะ พบว่า ได้รับอิทธิพลมาจากบิดาที่เป็นนักดนตรี มารดาที่เป็นช่างฟ้อน ครูบามหาวรรณ วัดแม่จ้อง ที่บิดานำไปฝากตัวเป็นลูกศิษย์ซึ่งในระยะเวลาต่อมาได้รับการถ่ายทอดความรู้การตีกลองไชยมงคล จากนั้นได้กลับมาอยู่ที่บ้านสันป่าข่อยก็ได้ฝึกเรียนชกมวยกับครูเณร พร้อมกับหาประสบการณ์ตรงโดยการขึ้นชกมวยไทย ในนาม พันศักดิ์ลูกชาวเหนือ ต่อมาได้เรียน เชิงหอก เชิงดาบ จากครูคำ ขุนพรหม และเรียนฟ้อนสาวไหมแมงบ้ง จากครูเผชิญ สุวรรณรังษี ด้วยประสบการณ์อันหลากหลายของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่หล่อหลอมผ่านเข้ามาในชีวิต ในที่สุดได้สะท้อนกลายมาเป็นแนวคิดและเหตุปัจจัย ที่ก่อให้เกิดการแสดงออกทางด้านการแสดงกลองไชยมงคลของพ่อครูมานพ ยาระณะ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสุพัตรา สุภาพ(๒๕๔๖) ที่ว่าการขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่บุคคลจำเป็นต้องได้รับ โดยสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันหลักในการอบรมสั่งสอนและถ่ายทอดค่านิยมต่างๆ ให้แก่สมาชิกในครอบครัวเพื่อให้เกิดการตระหนักและอยู่ในครอบครัวอย่างเหมาะสม เกิดความประทับใจ และเกิดการยอมรับในคุณค่าและแบบแผน ซึ่งเป็นขบวนการขัดเกลาทางสังคมที่มีขั้นตอนแห่งพัฒนาการ ๖ ขั้น อันได้แก่

ขั้นที่หนึ่ง ช่วงทารกย่อมไม่รู้ความเป็นไปของโลก และความแตกต่างระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อม จึงเป็นช่วงที่ทำอะไรตามใจตนเองเป็นสำคัญ หรือมองเห็นตนเองเป็นศูนย์กลางแห่งโลก

ขั้นที่สอง เริ่มมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นมีบุคคลในครอบครัวเป็นต้น

ขั้นที่สาม เรียนรู้ความคิดของบุคคลอื่น และเรียนรู้ที่จะปรับพฤติกรรมของตนตามที่คาดหวัง และเรียนรู้บทบาทของผู้อื่น

ขั้นที่สี่ เรียนรู้บรรทัดฐานของสังคมอย่างเป็นทางการจากกลุ่มเพื่อน และได้รับแนวคิดจากองค์กรทางสังคมซึ่งทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นทางการ เช่น โรงเรียน

ขั้นที่ห้า การได้รับการขัดเกลาทางสังคมทางอ้อม เช่น การรับรู้สัญลักษณ์ต่างๆทางวัฒนธรรมของสังคมผ่านสื่อต่างๆอย่างเช่น ภาพยนตร์ หนังสือพิมพ์ วิทยุ ฯลฯ และการชมมหรสพต่างๆ ทำให้มีความรู้มากขึ้นตามแนวทางที่สังคมกำหนด ทำให้สาระทางวัฒนธรรมทางสังคมฝังลึกอยู่ในบุคคลนั้นโดยอัตโนมัต

ขั้นที่หก เมื่อบุคคลถูกขัดเกลาและอบรม บุคคลนั้นจะถ่ายทอดวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตนนั้นให้แก่อนุชนรุ่นต่อๆไป ดังนั้นการตีกลองไชยมงคลจึงถือเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมประเภทหนึ่ง ซึ่งมีกระบวนการถ่ายทอดและขั้นตอนแห่งพัฒนาการที่สอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าวข้างต้นนี้

ในส่วนของความคิดรวบยอด และรูปแบบการแสดงกลองไชยมงคลภายใต้คาถาธรรมทางพุทธศาสนาด้วยการฝึกสติ ของพ่อครูมานพ ยาระณะ พบว่า เป็นการแสดงออกเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา เป็นการสร้างจิตให้เป็นกุศล หรือสร้างหนทางดีเพื่อนำไปสู่ความดี โดยใช้คำบริกรรมที่เป็นคาถาธรรมในพุทธศาสนามากำหนดสติสำทับลงไปบนเสียงกลองไชยมงคล แสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่แห่งพลังศัทธา ที่น้อมคารวะบูชาไปยังพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ อันเป็นไตรสรณะ ที่มีความสมบูรณ์ดีงามการใช้บทบริกรรมคาถาธรรมในพระพุทธศาสนามากำหนดสติ เป็นการอนุรักษ์จารีตประเพณีที่ได้รับการถ่ายทอดสืบสานมาจาก ครูบามหาวรรณ วัดแม่จ้อง ซึ่งพ่อครูมานพ ยาระณะ ได้นำมาสืบสาน และถ่ายทอดให้ลูกศิษย์อย่างเคร่งครัด โดยเริ่มตั้งแต่การฝึกหัดเบื้องต้น การฝึกเข้ามือ การฝึกเข้าไม้ การฝึกเข้ากลอง มีการบริกรรมคาถาธรรมถวบคู่ไปกับการฝึกโดยใช้ปากว่า ซ้าย ขวา หรือนับด้วยตัวเลข ดังตัวอย่างการฝึกเข้ามือ ดังนี้

(๑) การฝึกโดยใช้ปากว่า ซ้าย ขวา ไปพร้อมกับการตีมือ

ตีมือลงบน	ซ้าย	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ
หน้าขา	ขวา			ขข – ข -	ขข – ข -

ตีมือลงบน	ซ้าย	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ
หน้าขา	ขวา	ขข – ข -	ขข – ข -	ขข – ข -	ขข – ข -

(๒) การฝึกโดยใช้ปากนับ ไปพร้อมกับการตีมือ

ตีมือลงบน	ซ้าย	- ๑ - ๒	- ๓ - ๔	- ๓ - ๕	- ๓ - ๕
หน้าขา	ขวา			๑๒ – ๔ -	๑๒ – ๔ -

ตีมือลงบน	ซ้าย	- ๓ - ๕	- ๓ - ๕	- ๓ - ๕	- ๓ - ๕
หน้าขา	ขวา	๑๒ – ๔ -	๑๒ – ๔ -	๑๒ – ๔ -	๑๒ – ๔ -

(๓) การฝึกโดยใช้ปากว่าคาถาธรรมไปพร้อมกับการตีมือ

ตีมือลงบน	ซ้าย	- มา - มา	- มา - มา	- หัง - มา	- หัง - มา
หน้าขา	ขวา			อะระ – สัม -	อะระ – สัม -

ตีมือลงบน	ซ้าย	- หัง - มา	- หัง - มา	- หัง - มา	- หัง - มา
หน้าขา	ขวา	อะระ – สัม -	อะระ – สัม -	อะระ – สัม -	อะระ – สัม -

ในส่วนของรูปแบบการแสดง มีรายละเอียดประกอบด้วย ทำนองแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ ทำนองออกศึก และทำนองชนะศึกหรือขอฝนแสนห่า ซึ่งทำนองทั้งหมดจะต้องบรรเลงเชื่อมโยงติดต่อกันไปอย่างต่อเนื่องในแต่ละทำนอง ขณะตีจะถูกกำหนดสติด้วยคาถาธรรม หรือบางทีอาจกำหนดสติด้วยตัวเลขเข้ามาทำหน้าที่แทนคาถาธรรม ดังนี้

ทำนอง	ความคิดรวบยอด	รูปแบบการแสดงกลองไชยมงคล ภายใต้การกำหนดสติด้วยคาถาธรรมหรือตัวเลข
๑.ทำนองแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์	แสดงออกเพื่อเป็นพุทธบูชา	ขณะตีกลองกำหนดสติให้รู้เท่าทันโดยใช้คำบริกรรมเป็นตัวเลข (๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘)
๒.ทำนองออกศึก	แสดงออกเพื่อเป็นพุทธบูชา	ขณะตีกลองกำหนดสติด้วยคาถาธรรม พุทโธกัณหะ ธรรมโมกัณหะ สังโฆกัณหะ พุทโธอรหัง ธรรมโมอรหัง สังโฆอรหัง พุทโธรักษา ธรรมโมรักษา สังโฆรักษา คาถาธรรมหัวใจอิติปิโส อิ สวา สุ อิ สวา สุ อิ สวา สุ อิ สวา สุ บังคมพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ บิดามารดา ครูอาจารย์
๓.ทำนองชนะศึกหรือทำนองขอฝนแสนห่า	แสดงออกเพื่อเป็นพุทธบูชา	ขณะตีกลองกำหนดสติด้วยคาถาธรรม พุทโธอรหัง ธัมโมอรหัง สังโฆอรหัง....

การใช้คาถาธรรมมากำหนดสติในการฝึกหัด และแสดงกลองไชยมงคล ของพ่อครูมานพ ยาระณะ นี้ สอดคล้องกับแนวคิดของสุจิตรา รณรื่น(๒๕๓๙) กล่าวถึงกระบวนการฝึกสติด้วยการพิจารณากายตามแนวทางพุทธศาสนาว่า กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือการพิจารณากายในกายมี ๖ ข้อ ซึ่งมีที่เกี่ยวข้องกับการแสดงทางกายหรือนาฏกรรมอยู่ ๒ ข้อได้แก่ อิริยาปถสติ ได้แก่ การกำหนดรู้กาย คือ อิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง นอน หรือร่างกายอยู่ในอาการอย่างไรๆก็รู้ชัดในอาการนั้นดังพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุเมื่อเดิน ก็รู้ชัดว่าเราเดิน เมื่อยืน ก็รู้ชัดว่าเรายืน เมื่อนั่งก็รู้ชัดว่าเรานั่ง เมื่อนอนก็รู้ชัดว่าเรานอน หรือเธอตั้งกายไว้ด้วยอาการอย่างใดๆ ก็รู้ชัดอาการอย่างนั้น” สัมปชัญญสติ คือการรู้การเคลื่อนไหวในกาย ภิกษุย่อมทำความรู้สึกตัวในการก้าว ในการถอย ในการแล ในการเหลียว ในการคู้เข้า ในการเหยียดออก ในการทรงผ้าสังฆาฏิ บาตรและจีวร... ใจความคือการสร้างสัมปชัญญะ คือความรู้สึกตัวในการกระทำทุกอย่างและเคลื่อนไหวทุกอย่าง การตีกลองไชยมงคล ก็เป็นการแสดงที่มีทั้งกระบวนการฝึกหัดและรับรู้ที่ตั้งอยู่บนหลักการฝึกสติตามแนวพุทธศาสนาดังกล่าวมาข้างต้นนี้

ข้อเสนอแนะ

๑. ควรมีการศึกษาวิจัยผลงานด้านกลองปู่เจ่ กลองมองเซิง ฟ้อนดาบ และฟ้อนสาวไหมแมงบ้งของพ่อครูมานพ ยาระณะ

๒. ควรมีการจัดทำวีดีทัศน์ เพื่อรวบรวมและเผยแพร่องค์ความรู้ทางด้านการแสดงพื้นบ้านของพ่อครูมานพ ยาระณะ

บรรณานุกรม

จารุวรรณ ธรรมวัตร. (๒๕๓๙). **คติชาวบ้านอีสาน.** กรุงเทพฯ : อักษรวัฒนา.

ชูเกียรติ ลีสุวรรณ์. (๒๕๓๕). ระบบการเรียนรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นภาคเหนือ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ไชย ณ พล. (ม.ป.ป.). **พระไตรปิฎกฉบับคู่มือนักปฏิบัติ พระพุทธเจ้าสอนกรรมฐาน.** กรุงเทพฯ : พลัสเพรส.

นาคฤทธิ์. (๒๕๒๕). **พุทธตำนานพระเจ้าเลียบโลก ฉบับสะสาง.** เชียงใหม่ : ม.ป.พ.

นิธิ เอียวศรีวงค์. (๒๕๔๖). **นอกรั้วโรงเรียน.** กรุงเทพฯ : มูลนิธิเด็ก.

"ประวัติตำบลตลาดใหญ่" (๒๕๕๑). [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา http://www.thaitambon.com. (๑๐ สิงหาคม๒๕๕๑)

ปริตรตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล, บรรณาธิการ. (๒๕๔๖). **เจ้าแม่ คุณปู่ ช่างซอ ช่างฟ้อน และเรื่องอื่นๆว่าด้วยพิธีกรรมและนาฏกรรม.** กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์กรมหาชน).

" แผนที่ตำบลตลาดใหญ่" (๒๕๕๑). [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา http://www.geocities.com.(๒ สิงหาคม ๒๕๕๑).

" แผนที่ประเทศไทย" (๒๕๕๑). [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา http://maps.google.co.th/maps. (๒ สิงหาคม ๒๕๕๑)

" แผนที่อำเภอดอยสะเก็ด" (๒๕๕๑). [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา http://www.geocities.com. (๒ สิงหาคม ๒๕๕๑)

" แผนที่อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่" (๒๕๕๑). [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา http://www.moohin.comsp. (๒ สิงหาคม ๒๕๕๑)

พรรณเพ็ญ เครือไทย. (๒๕๓๙). **โคลงพื้นบ้านวัดพระสิงห์.** เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พรหมคุณาภรณ์, พระ (ป.อ. ปยุตโต). (๒๕๕๑). **ธรรมนูญชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพฯ : บริษัทสหมิตรพริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด.

ภรตมุนี แสง มนวิทูร, ผู้แปล. (๒๕๔๑). **นาฏยศาสตร์.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.

มณี พะยอมยงค์. (๒๕๑๙). **คร่าวพรหมทัต ฉบับวัดดวงดี อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่.** เชียงใหม่ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๓๘). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕.** กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

สงวน โชติสุขรัตน์. (๒๕๑๕). **ประชุมตำนานพื้นบ้านลานนาไทย.** กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์

สุจิตรา รณรื่น. (๒๕๓๙). **การฝึกสมาธิ วิธีปฏิบัติธรรมตามแนวทางพุทธศาสนา.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

สุพัตรา สุภาพ. (๒๕๒๙). **สังคมและวัฒนธรรม : ค่านิยมครอบครัว ศาสนา ประเพณี.** กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

สุรินทร์ คำโมนะ. (๒๕๔๖). **กระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการจักสานของชุมชนในบริเวณลุ่มน้ำแม่แจ่ม.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.

“เอกสาร(ปั๊บสา)เรื่องกลอง” ๒๔๖๖. วัดป่าตาล ตำบลบวกค้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ (อัดสำเนา)

ไชยวิทย์, พระอธิการ. พระวัดท่าทุ่ง. ๒๕๕๑. สัมภาษณ์. (๑๗ สิงหาคม)

ดำรงค์ ชัยเพชร. ๒๕๕๑. สัมภาษณ์. (๒ กรกฎาคม)

เนตร พันธ์ชัยศรี. ๒๕๕๑. สัมภาษณ์. (๓ กรกฎาคม)

ประหยัด พวงมาลี. ๒๕๕๑. สัมภาษณ์. (๑๘ สิงหาคม)

มานพ ยาระณะ. ศิลปินแห่งชาติแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ช่างฟ้อน). ๒๕๕๑. สัมภาษณ์. (๑๕ สิงหาคม)

มานพ ยาระณะ. ศิลปินแห่งชาติแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ช่างฟ้อน). ๒๕๕๑. สัมภาษณ์. (๒๔ สิงหาคม)

วินัย อภิบาล. ๒๕๕๑. สัมภาษณ์. (๒๔ สิงหาคม)

ศรีมูล ยาวิลาศ. ๒๕๕๑. สัมภาษณ์. (๔ กรกฎาคม)

สมหวัง ฤทธิเดช. ๒๕๕๑. สัมภาษณ์. (๕ กรกฎาคม)

สุวัฒน์วรคุณ, พระ. เจ้าอาวาสวัดสันป่าข่อย. ๒๕๕๑. สัมภาษณ์. (๑๘ สิงหาคม)

ภาคผนวก

ประวัติตำบลตลาดใหญ่
อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ประวัติความเป็นมา

ตำบลตลาดใหญ่ ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย ๕ หมู่บ้านคือ หมู่ที่ ๑ บ้านแม่ก๊ะเหนือ หมู่ที่ ๒ บ้านแม่ก๊ะตลาด หมู่ที่ ๓ บ้านแม่ก๊ะใต้ หมู่ ๔ บ้านแม่จ้องใต้ หมู่ที่ ๕ แม่จ้องเหนือ

สภาพทั่วไปของตำบล

ตำบลตลาดใหญ่มีสภาพเป็นที่ราบลุ่ม อยู่ทางทิศใต้ของอำเภอดอยสะเก็ด อยู่ในชั้นความสูงประมาณ ๓๐๐ เมตร ลักษณะพื้นที่ลาดเอียงไปทางทิศใต้ มีลำเหมืองแม่โป่งไหลผ่าน

อาณาเขตตำบล

ทิศเหนือ ติดกับ ต.สง่าบ้าน อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่
ทิศใต้ ติดกับ ต.แม่คือ และ ต.แม่ปูคา อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่
ทิศตะวันออก ติดกับ ต.แม่ฮ้อยเงิน อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่
ทิศตะวันตก ติดกับ ต.สำราญราษฎร์ อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่

จำนวนประชากรของตำบล

จำนวนประชากรในเขต อบต. มีจำนวน ๓,๗๖๓ คน และจำนวนหลังคาเรือน มีจำนวน ๑,๓๔๕ หลังคาเรือน

ข้อมูลอาชีพของตำบล

อาชีพหลัก ทำนา ทำไร่และ ทำสวน ปลูกพืชอายุสั้น กระเทียม หอมแดง เลี้ยงสัตว์ รับจ้าง อาชีพเสริมคือ แกะสลัก ตัดเย็บเสื้อผ้า ทำแชมพู ข้าวซ้อมมือ น้ำพริกลา เป็นต้น

ข้อมูลสถานที่สำคัญของตำบล

๑. อบต. ตลาดใหญ่
๒. สถานีอนามัยตำบลตลาดใหญ่
๓. วัดศรีชยาราม (แม่ก๊ะเหนือ)
๔. วัดสุนทรศิริ (แม่ก๊ะใต้)

๕. โรงเรียนบ้านแม่ก๊ะตลาด

๖. โรงเรียนบ้านแม่จ้อง

๗. วัดพรหมจริยาราม (แม่ก๊ะตลาด)

๘. วัดมหาวนาภิมุข (แม่จ้อง)

๙. วัดศรีดอนคู่

๑๐. โรงเรียนอนุบาลสุมาลี

แผนที่ตำบลตลาดใหญ่
อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

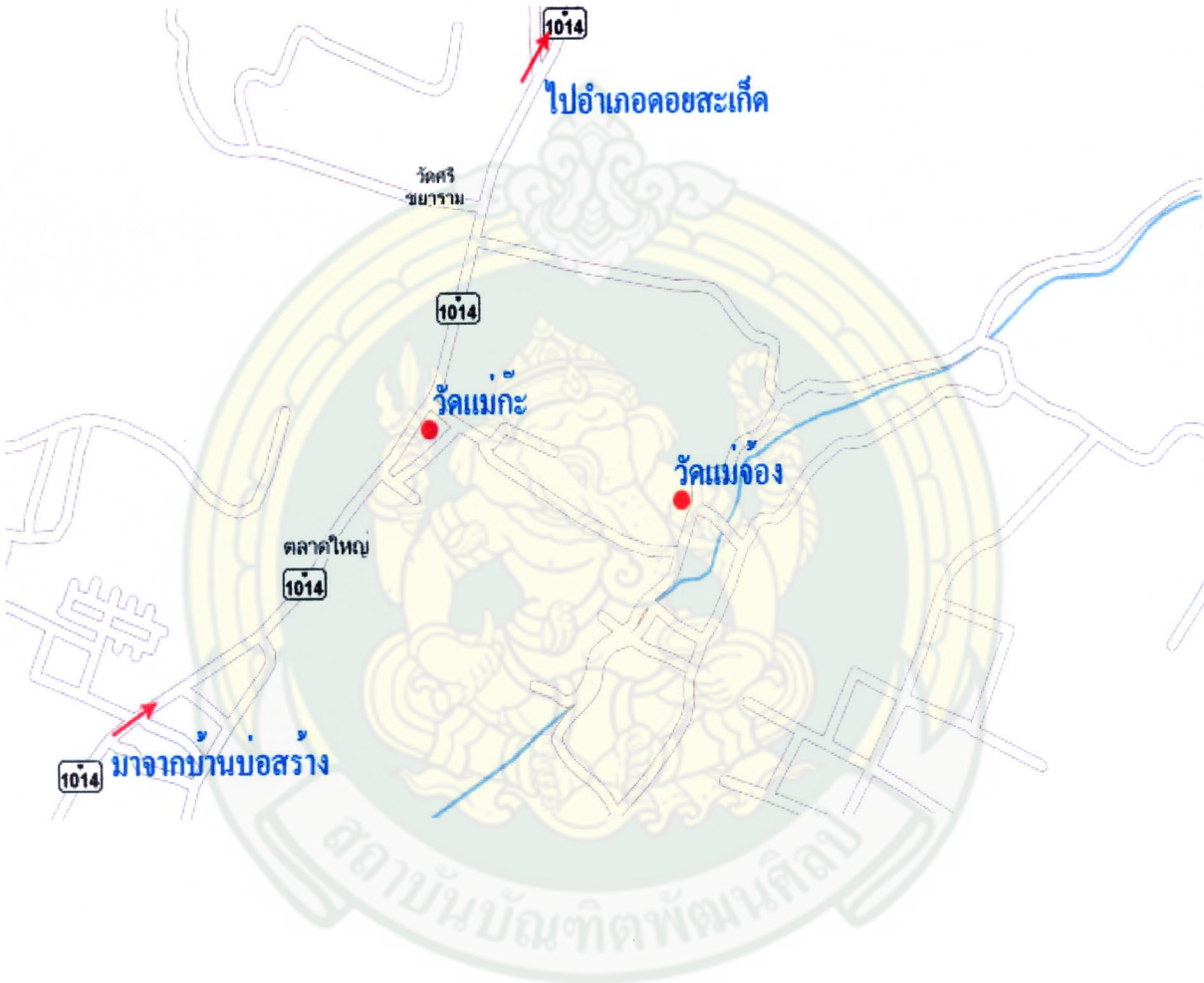

ประวัติชุมชนสันป่าข่อย

ประวัติชุมชนสันป่าข่อยเป็นชุมชนตั้งอยู่ในตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยอยู่ในเขตการปกครองของแขวงกาวิละ ชุมชนนี้ก่อตั้งเมื่อ ปีพ.ศ. ๒๕๔๖ โดยเจ้าอาวาสวัด สันป่าข่อยเป็นที่ปรึกษาทางฝ่ายสงฆ์ และนายวินพ ยุวศิลป์ พร้อมด้วยประชาชนในชุมชนร่วมกันก่อตั้งขึ้น โดยมีนายทรงฤทธิ์ จันทรักษ์ ได้รับการคัดเลือกเป็นประธานคนแรกของชุมชนสันป่าข่อย

ปัจจุบันชุมชนสันป่าข่อยมีอาณาเขตตั้งแต่ ถนนบำรุงราช ถนนนายพล ถนนเจริญเมือง ถนนมนตรี ถนนเทวีอุทิศ ถนนในตลาดสันป่าข่อย ถนนบำรุงราษฎร ซอย ๓ และถนนทองทรายมีประชากรทั้งสิ้น ๑๐๖๔ คน มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น ๑๔๔ หลังคาเรือน (แหล่งข้อมูลแขวงกาวิละ) ในชุมชนสันป่าข่อยมีศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ช่างฟ้อน) ปีพ.ศ. ๒๕๔๘ คือนายมานพ ยาระณะ หรือพ่อครูพัน สอนอยู่ที่ วิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่ และสอนบริเวณลานหน้าบ้านเลขที่ ๕ ถนนเจริญเมือง ซอย ๒ ตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ในตอนเย็น และวันเสาร์ อาทิตย์ โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น

แผนที่ชุมชนสันป่าข่อยและชุมชนวัดเกต
ตำบลวัดเกต และอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

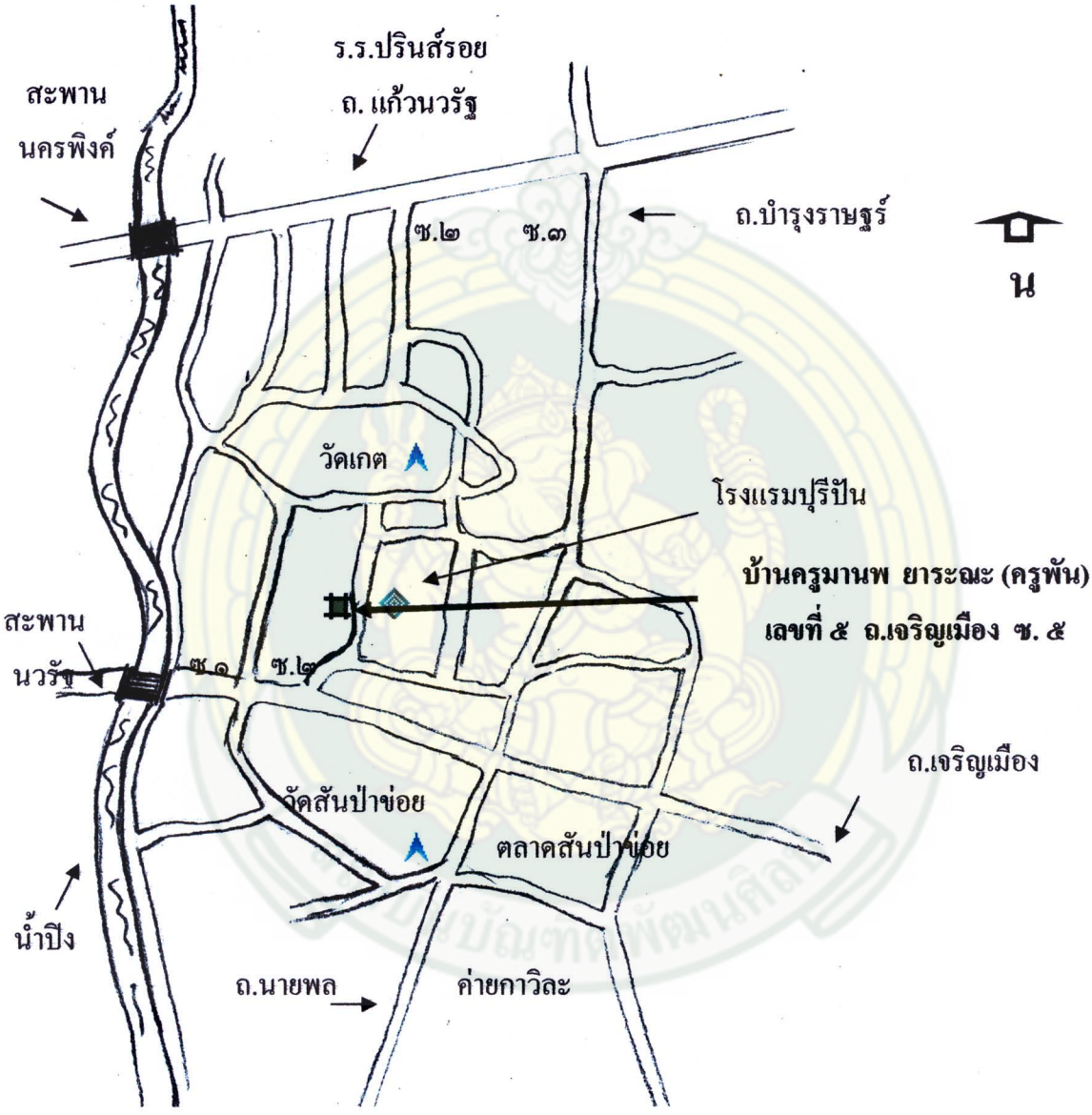

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนามชุมชน

ประวัติครูผู้สอนพ่อครูมานพ ยาระณะ

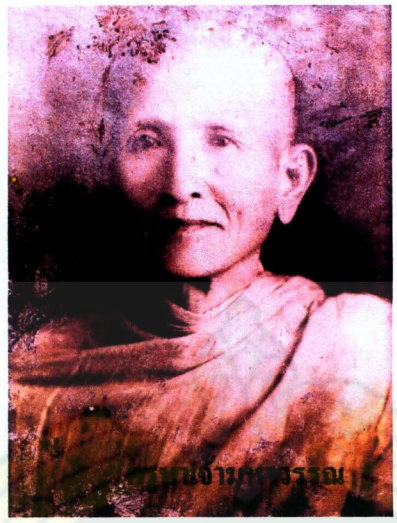

ครูบาเจ้ามหาวรรณ เข้าใจว่าเป็นคนอยู่ในละแวกบ้านแม่จ้อง ต่อมาได้เป็นเจ้าอาวาส วัดแม่จ้อง ด้วยจริยาวัตรของท่านเป็นพระปฏิบัติธรรมโดยมีครูบาเจ้าศรีวิชัยนักบุญแห่งล้านนาไทยเป็นพระสหายธรรม ด้วยกิจของสงฆ์อันดีงาม จึงทำให้ท่านเป็นพระรูปหนึ่งที่มีชื่อเสียงเป็นอย่างมาก นอกจากจะสอนในเรื่องธรรมะแล้ว ที่วัดยังเป็นสถานที่รักษาคนไข้ ซึ่งในสมัยก่อนคนทางภาคเหนือมักจะเป็นโรคมะเร็งหรือภาษาพื้นบ้านเรียกว่าเป็นสาร เมื่อมีอาการค่อนข้างหนักก็มักจะมาหา ท่านเมตตาช่วยรักษาโรคสาร การบำบัดรักษาโรคของท่านจะใช้น้ำยาสมุนไพรนั้นบ้วนและว่าคาถาอาคมประกอบซึ่งกันและกัน มีจำนวนไม่น้อยที่สามารถรักษาหายเป็นปกติ ทำให้เกิดการเล่าขานกระจายออกไปอย่างกว้างขวาง จึงมีคนไข้จำนวนมากที่บ้านอยู่แดนไกล ได้มาขออนุญาตปลูกบ้านหลังเล็กๆหรือกระต๊อบอยู่เต็มบริเวณวัด บางคนถึงกับยกครอบครัวมาอยู่ด้วยกันเลยก็มี เมื่อมีคนไข้เป็นจำนวนมาก ท่านครูบามหาวรรณซึ่งเป็นพระที่มีเมตตาสูง เมื่อทำวัตรเสร็จแล้วท่านมักจะเดินไปยังกระต๊อบต่างๆ เพื่อเยี่ยมให้กำลังใจและรักษาคนไข้ การที่ท่านนำเอาศาสนามาผูกโยงเข้ากับศิลปวัฒนธรรมด้านการตีกลองไชยมงคล ก็นับว่าเป็นยอดอัจฉริยะอีกทางหนึ่งด้วย

กล่าวคือการกำหนดจิตโดยใช้คาถาธรรมเป็นคำบริกรรมเช่น พุทธโธอรหัง ธรรมโมอรหัง สังโฆอรหัง พุทธคุณนัง ธรรมคุณนัง สังฆคุณนัง ฯลฯ เข้าไปเป็นกรอบคิดในการตีกลองไชยมงคลที่เรียกว่า แปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ ประกอบด้วยแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ ออกศึก และชนะศึกหรือ ขอฝนแสนห่า ซึ่งจะตีติดต่อกันตามลำดับ เวลาท่านถ่ายทอดก็จะเน้นในเรื่องสติ (คำบริกรรม)ให้รู้เท่าทันกับเสียงกลองที่ตีลงไป การตีกลองจะเรียบง่ายไม่มีลีลาท่าทาง นอกจากนั้นบางทีก็มีการนำเอากระดานชนวนมาเขียนเป็นขั้นตอน แสดงให้ผู้รับการถ่ายทอดได้รู้ได้เห็น และเข้าใจแจ่มชัดมากยิ่งขึ้น เมื่อลูกศิษย์

ที่ได้รับการถ่ายทอดตีได้อย่างถูกต้องแล้ว ท่านมักจะตั้งเป็นปริศนาคำทายว่า ลูกสามคนหน้ามนเหมือนแม่คืออะไร คำตอบก็คือกลองไชยมงคล ความน่าอัศจรรย์ใจอีกอย่างหนึ่งที่บรรดาผู้ใกล้ชิดเล่าได้ความเหมือนๆกันคือ ขณะเวลาได้อยู่ใกล้ชิดกับท่านแล้วจะมีความรู้สึกว่ามีความชุ่มเย็นเป็นสุข คลายความกังวล มีความมั่นใจในความปลอดภัย

ครูคำ ขุนพรหม แต่เดิมอาศัยอยู่บ้านสันป่าข่อย ปัจจุบันทางครอบครัว พี่น้องได้ย้าย ถิ่นฐานไปอยู่ที่อื่น ซึ่งไม่ทราบหลักแหล่ง พ่อครูมานพ ยาระณะ ได้เล่าให้ฟังว่า ครูคำ นามสกุลเดิมคือ คำพรหม ต่อมาเมื่อได้รับการทาบทามจากวังเจ้านายฝ่ายเหนือให้เข้าไปถ่ายทอดความรู้เรื่องเจิงมวย เจิงหอก และเจิงดาบ หลังจากอายุมากแล้วจึงออกจากวังเจ้านายฝ่ายเหนือ ชาวบ้านให้ขนานนามท่านว่า ครูคำ ขุนพรหม บุคลิกภาพของท่านเป็นคนสุขุม เยือกเย็นมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ หลังจากที่กลับมาอยู่ที่บ้านสันป่าข่อย ชาวบ้านที่อยู่ละแวกใกล้เคียงก็มักจะเดินทางเข้าไปหาท่านเพื่อฝากตัวเป็นลูกศิษย์เล่าเรียนวิชาความรู้ในศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว เจิงมวย เจิงหอก และเจิงดาบ ซึ่งมีกระบวนท่าที่สง่างาม ทั้งกระบวนรุก กระบวนรับ และวิธีการอ่านจิตใจคู่ต่อสู้ นอกจากนี้ท่านยังมีฝีมือในเรื่องเครื่องจักสาน เช่น สานก๋วยสัง (ตระกล้าใส่เครื่องไทยทาน) สานน้ำทุ่ง (ชะรอมตักน้ำ) ซึ่งสิ่งเหล่านี้ ล้วนทำจากไม้ไผ่โดยนำมาผ่าเป็นซีก แล้วนำมาจักและเหลาให้มีขนาดเล็กลงพอเหมาะแก่การนำไปสานเป็นอุปกรณ์ต่างๆดังที่ได้กล่าวมาแล้ว และเครื่องจักสานของท่านในสมัยนั้นค่อนข้างจะมีชื่อเสียงในเรื่องความประณีตและคงทน

ครูเณร แต่เดิมเป็นคนสันป่าข่อย นับว่าเป็นครูมวยที่มีความสามารถอีกท่านหนึ่ง มีบุคลิกเรียบง่าย สุขุม มีคุณธรรม เป็นคนรุ่นราวคราวเดียวกับครูคำ ขุนพรหม แต่ครูเณรจะเก่งทางด้านการชกมวยบนเวที ท่านเป็นผู้ก่อตั้งค่ายมวยชื่อชัยสงัด มีนักมวยที่มีชื่อเสียงหลายท่านเช่น เชาว์ ชัยสงัด สมัย ชัยสงัด และประชัน ชัยสงัด พ่อครูมานพ ยาระณะ เล่าให้ฟังในฐานะลูกศิษย์คนหนึ่งว่า ก่อนการฝึกซ้อมชกมวย จะต้องเริ่มต้นด้วยการฝึกย่างสามขุม การตีเชือก การเคลื่อนไหวภาคพื้นดิน และการประเมินช่องไฟตนเองและคู่ต่อสู้ เวลาถ่ายทอดความรู้ให้ลูกศิษย์ จะเป็นคนที่เอาจริงเอาจัง จะต้องมีความพยายาม ความอดทน ความขยันและมีความตั้งใจอย่างจริงจัง

ครูเผชิญ จากคำบอกเล่าของ พ่อครูมานพ ยาระณะ ความว่า ครูเผชิญมีภูมิลำเนาอยู่ที่บ้านฟ้าฮ่าม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีอายุมากกว่าครูมานพ ยาระณะ ประมาณ ๑๐ กว่าปี มีความสนิทชิดเชื้อกันเป็นอย่างมาก เคยแสดงงานด้านศิลปวัฒนธรรมร่วมกันบ่อยครั้ง ครูเผชิญมักเรียกตัวเองว่าพี่ จึงทำให้เกิดบรรยากาศแห่งความเป็นกันเองอันนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ด้วยบุคลิกรูปร่างที่จัดว่าเป็นคนหน้าตาดี อารมณ์แจ่มใสเข้าคนได้ง่ายและมาประกอบเข้ากับความสามารถทางด้านการฟ้อนสาวไหมของครูเผชิญ ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากพ่อครูอุไรที่มีลีลาแสดงออกมาได้อย่างอ่อน

ช้อยสง่างาม เป็นที่ประทับใจของผู้คนที่ได้พบเห็น รวมทั้งพ่อครูมานพ ยาระณะ ด้วยความประทับใจและแรงขับเคลื่อนแห่งความอยากจะฟ้อนให้เป็น จึงทำให้พ่อครูมานพ ยาระณะ ได้ฝากตัวเป็นลูกศิษย์เพื่อเรียนฟ้อนสาวไหมจากครูเผชิญ ซึ่งท่านก็ได้เมตตาถ่ายทอดความรู้ให้ด้วยความเต็มใจและกระบวนการถ่ายทอดก็ได้ดำเนินไปบนระยะเวลานานพอสมควร จนกระทั่งฟ้อนสาวไหมได้อย่างครบถ้วน ต่อมาพ่อครูมานพ ยาระณะ ก็ได้นำเอาความรู้ฟ้อนสาวไหมมาเผยแพร่ ให้บรรดาลูกศิษย์จนเป็นที่ยอมรับของผู้คนโดยทั่วไปในสังคม

นายสองเมือง อภิบาล เป็นบุตรบุญธรรมของนายใหม่ อภิบาล มีบุตรธิดาทั้งหมด ดังนี้

๑. นายวินัย อภิบาล มีความสามารถทางการตีกลอง

๒. นายอรรถ อภิบาล (ถึงแก่กรรม)

๓. นางฟองจันทร์ มโนจันทร์ (ถึงแก่กรรม)

๔. นางบัวทอง พัฒนถาบุตร (ถึงแก่กรรม)

๕. นางศรีพรรณ หัสสิริ

และมีบุตรบุญธรรม ดังนี้

๑. นายสองเมือง อภิบาล (ถึงแก่กรรม) มีความสามารถทางการตีฉาบ

๒. นายคำซาว อภิบาล (ถึงแก่กรรม)

๓. นายสุข อภิบาล (ถึงแก่กรรม)

นายวินัย อภิบาล(สัมภาษณ์ , ๒๕๕๑) อายุ ๘๗ ปี บ้านสันป่าข่อย ได้เล่าให้ฟังว่าพี่สองเมืองเดิมเป็นคนอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูนเป็นลูกบุญธรรมของพ่อใหม่ อภิบาล ซึ่งมีอาชีพทำดอกไม้ไฟ ทำคันเบ็ด ในช่วงเทศกาลงานวัดต่างๆบ้านพ่อใหม่จะเป็นที่รวมตัวของเด็กหนุ่มเพื่อมาช่วยกันตีฆ้อง ตีกลองแห่ไปวัด พ่อนัยจะถนัดตีกลอง ส่วนพี่สองเมืองจะตีฉาบ พี่พันก็จะมาช่วยกันแห่เป็นที่สนุกสนาน

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

๑. นายดิษฐ์ โพธิยารมย์

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการระดับ คศ.๓ วิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ประวัติการศึกษา

๒๕๓๙ กศ.ม.(การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยนเรศวร

๒๕๒๕ คบ. (ภาษาไทย) วิทยาลัยครูเชียงใหม่

๒๕๑๘ ปมช. (โขน-ยักษ์) วิทยาลัยนาฏศิลป กรุงเทพฯ

ประสบการณ์เกี่ยวกับการวิจัย

(๑) งานค้นคว้าด้วยตนเองเรื่อง "การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนประถมศึกษาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่" บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร ๒๕๓๙

(๒) งานวิจัยเรื่อง "ฟ้อนเมือง รูปแบบพระราชชายาเจ้าดารารัศมี" ๒๕๕๐

(๓) งานวิจัยเรื่อง "อิทธิพลวัฒนธรรมพม่าที่ปรากฏในบทขับร้องและทำนองเพลงที่ใช้ใน การแสดงชุดฟ้อนม่านมุยเชียงตา: ศึกษาและวิเคราะห์เฉพาะกรณีประวัติความหมาย และโครงสร้างของบทเพลง" ๒๕๕๐

(๔) งานวิจัยเรื่อง "ผลงานการแสดงพื้นบ้านล้านนา ของวิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่" ๒๕๕๐

๒. นางจิรากัน รัตนทัศนีย์

ตำแหน่ง ครู ค.ศ.๒ วิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ประวัติการศึกษา

๒๕๔๒ กศ.ม.(บริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยนเรศวร

๒๕๒๗ ศษ.บ.(ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

๒๕๒๒ ปมช.(ละคร-นาง) วิทยาลัยนาฏศิลป กรุงเทพฯ

ประสบการณ์เกี่ยวกับการวิจัย

(๑) งานค้นคว้าด้วยตนเองเรื่อง " ปัญหาการบริหารทรัพยากรบุคคลของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตภาคเหนือตอนบน" บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร ๒๕๔๒

(๒) งานวิจัยเรื่อง "ฟ้อนเมือง รูปแบบพระราชชายาเจ้าดารารัศมี" ๒๕๕๐

๓. นายมงคล เสียงชารี

ตำแหน่ง ครู คศ.๒ วิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ประวัติการศึกษา

๒๕๒๑ ประกาศนียบัตรวิชาชุดครูพิเศษมัธยม (พม.)

๒๕๒๐ ปมช.(โขน-ยักษ์) วิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่

ประสบการณ์เกี่ยวกับการวิจัย

แนะนำและให้คำปรึกษาทางด้านการแสดงกลองพื้นบ้าน สำนักของพ่อครูมานพ ยารณะ ให้แก่สถานศึกษาต่างๆ

๔. นายรักเกียรติ ปัญญายศ

ตำแหน่ง ครู คศ.๓ วิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ประวัติการศึกษา

๒๕๒๗ คบ. (สังคมศึกษา) วิทยาลัยครูเชียงใหม่

๒๕๒๔ ปมช. (เครื่องสายไทย) วิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่

ประสบการณ์เกี่ยวกับการวิจัย

(๑) งานเอกสารทางวิชาการเรื่อง “เปี๊ยะ” ๒๕๓๖

(๒) งานวิจัยเรื่อง “ฟ้อนเมือง รูปแบบพระราชชายาเจ้าดารารัศมี” ๒๕๕๐

๕.นางธัญพร สุภาพันธ์

ตำแหน่ง ครู ค.ศ.๒วิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ประวัติการศึกษา

๒๕๔๕ กศ.ม.(บริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยนเรศวร

๒๕๓๔ ศษ.บ (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

๒๕๒๘ คบ.(บรรณารักษ์ศาสตร์) วิทยาลัยครูเชียงใหม่

ประสบการณ์เกี่ยวกับการวิจัย

(๑)งานค้นคว้าด้วยตนเองเรื่อง“ การดำเนินงานปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ตามโครงการสุขภาพจิตสู่สถานศึกษา โรงเรียนนำร่อง จังหวัดเชียงใหม่” บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร ๒๕๔๕

(๒)งานวิจัยเรื่อง “การใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ ช่วงชั้นที่ ๓ และช่วงชั้นที่๔ วิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่

(๓) งานวิจัยเรื่อง “การวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพปีที่๑”